

PROVINCIE UTRECHT

Versnellen Vernieuwen Verdiepen

Ruimtelijk Voorstel provincie Utrecht

Gedeputeerde Staten van Utrecht | 12 december 2023

Provinciehuis provincie Utrecht (bron: provincie Utrecht)

Inhoudsopgave

Voorwoord	5	3.4 Samenwerking	37
1 Inleiding	7	3.5 Antwoorden Startpakket	38
1.1 Vraag van het Rijk	8	3.6 Omvang opgaven	42
1.2 Voorstel voor nationaal én provinciaal beleid	8	4 Uitdagingen en kansen	45
1.3 Leeswijzer	11	4.1 Stad en land gezond	47
2 Ruimtelijk Voorstel	13	4.2 Klimaatbestendig en waterrobuust	48
2.1 De kern van ons ruimtelijk voorstel	14	4.3 Duurzame energie	49
2.2 Grote urgentie, enorme opgaven	16	4.4 Vitale steden en dorpen	49
2.3 Utrechtse kwaliteiten als basis	21	4.5 Duurzaam, gezond en veilig bereikbaar	51
2.4 Ons voorstel: samen werken aan de opgaven	21	4.6 Levend landschap, erfgoed en cultuur	51
2.5 Onze voorwaarden: acties voor het Rijk	26	4.7 Toekomstbestendige natuur en landbouw	52
2.6 Onze inzet: een gezamenlijk Ruimtelijk Arrangement	29	5 Acties Rijk en provincie	57
3 Methode, proces en beantwoording Startpakket	31	5.1 Water en bodem sturend	58
3.1 Methodiek	32	5.2 Perspectief voor landbouw en natuur	60
3.2 Kaartenreeks	34	5.3 Perspectief voor ordenende netwerken voor energie en (circulaire) economie	63
3.3 Proces	36	5.4 Perspectief voor leefbare steden en regio's	66

Het college van Gedeputeerde Staten van Utrecht (bron: provincie Utrecht)

Voorwoord

De provincie Utrecht is, mede door haar rijke variantie en centrale ligging, een aantrekkelijk middelpunt van het land. Een ware magneet waar letterlijk en figuurlijk alles en iedereen samenkomt. Steeds meer mensen willen hier wonen, werken, ontmoeten en ontspannen. De provincie heeft een bijzonder rijke natuur, goede verbindingen in alle richtingen, een sterke economische dynamiek en een breed scala aan voorzieningen. Daarnaast is de provincie Utrecht aantrekkelijk vanwege haar levendige steden, charmante dorpen en een gevarieerd landschap. Dit willen we zo houden en versterken.

Nederland en de provincie Utrecht staan op dit moment voor grote uitdagingen op het gebied van ruimtelijke ontwikkeling: het beperken en opvangen van klimaatverandering, de draagkracht van ons water- en bodemsysteem, de transitie in de landbouw en het herstellen en versterken van de natuur. Daarnaast is er de grote urgentie van de overgang naar duurzame energie en het voorzien in de grote behoefte aan betaalbare woningen en toekomstbestendige werklocaties in balans met duurzame bereikbaarheid, groen, recreatie en een gezonde leefomgeving. Al deze opgaven strijden om een plek in onze provincie.

Het aanpakken van deze uitdagingen zal de inrichting en het leven in onze provincie blijvend veranderen. Ook in het verleden hebben ontwikkelingen door de jaren heen verstrekkende gevolgen gehad voor de manier waarop we in Utrecht onze ruimte ordenen, gebruiken en beheren. Innovatie, samenwerking en ruimtelijke kwaliteit staan

daarbij altijd hoog in het vaandel. Dat is de manier waarop wij onze provincie mooi, gezond en aantrekkelijk houden en doorgeven aan volgende generaties.

In de Omgevingsvisie provincie Utrecht (maart 2021) hebben we al veel keuzes gemaakt. We richten ons op het concentreren en combineren van ontwikkelingen en het verbinden van opgaven en kwaliteiten. Daarbij spelen we ook in op wat specifieke gebieden nodig hebben. Zo willen wij wonen, werken en voorzieningen in de eerste plaats binnen steden en dorpen en rondom knooppunten ontwikkelen. Voor de ontsluiting leggen we de nadruk op openbaar vervoer, fiets en deelmobiliteit. Versterken van groenblauwe structuren is daarbij van groot belang, evenals het vergroten van duurzaamheid en adaptatievermogen.

Op verzoek van het Rijk hebben we het afgelopen jaar onderzocht hoe we nationale ruimtelijke uitdagingen kunnen combineren met onze provinciale opgaven. We zien goede mogelijkheden om de ruimtelijke nationale opgaven die hier spelen in te passen en te combineren met onze provinciale opgaven, mits de condities en voorwaarden daarvoor voldoende worden ingevuld. Daar moeten we wel wat voor regelen: het vraagt instrumenten, regelgeving, beleid, kennis en middelen van zowel het Rijk als de provincie, deels al op korte termijn.

Door samen te werken met het Rijk de Utrechtse regio's, gemeenten en waterpartners, kunnen we met dit Ruimtelijk Voorstel concrete stappen zetten om onze

ambities te realiseren en de voorwaarden daarvoor in te vullen. Dit vraagt een gezamenlijke inspanning en onderling vertrouwen, met respect voor ieders rol en verantwoordelijkheid.

Het afgelopen jaar hebben we met veel enthousiasme, toewijding en plezier samengewerkt aan dit Ruimtelijk Voorstel. We zijn trots op het resultaat en willen hiermee samen met onze inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties verder bouwen aan een duurzame, gezonde en groene provincie Utrecht.

Namens het college van Gedeputeerde Staten van Utrecht

Huib van Essen

Gedeputeerde Ruimtelijke Ontwikkeling, Coördinatie Omgevingsbeleid, Energietransitie, Milieu en Bestuur

Utrechtse Heuvelrug (bron: Utrecht Marketing, foto Kostas Breejaart)

1

Inleiding

Hoofdstuk 1 Inleiding

De provincie Utrecht heeft met een veelheid aan ruimtelijke opgaven te maken. Groei van wonen en werken, transities in landbouw, energie, economie en mobiliteit, een betere leefomgeving, enzovoort. Het gaat om het samenkomen van onze eigen provinciale opgaven en grote nationale opgaven. In het Ruimtelijk Voorstel agenderen we wat nodig is om de opgaven voortvarend en succesvol aan te kunnen pakken.

1.1 Vraag van het Rijk

Bij alle provincies viel op 12 december 2022 het ‘Provinciaal Startpakket fysieke leefomgeving’ op de digitale deurmat (hierna kortweg Startpakket). Het Rijk stuurde dit in het kader van het programma NOVEX (versnelling Nationale Omgevingsvisie). Het Startpakket is een bundeling van veel (merendeels sectorale) opgaven uit Nationale Programma’s die consequenties hebben voor de fysieke leefomgeving. De centrale vraag van het Rijk aan de provincies was om deze nationale opgaven ruimtelijk te vertalen en inzichtelijk te maken in hoeverre deze realiseerbaar zijn in combinatie met de provinciale ruimtelijke opgaven. Daarbij heeft het Rijk gevraagd om het resultaat in 2023 toe te sturen als Provinciaal Ruimtelijk Voorstel.

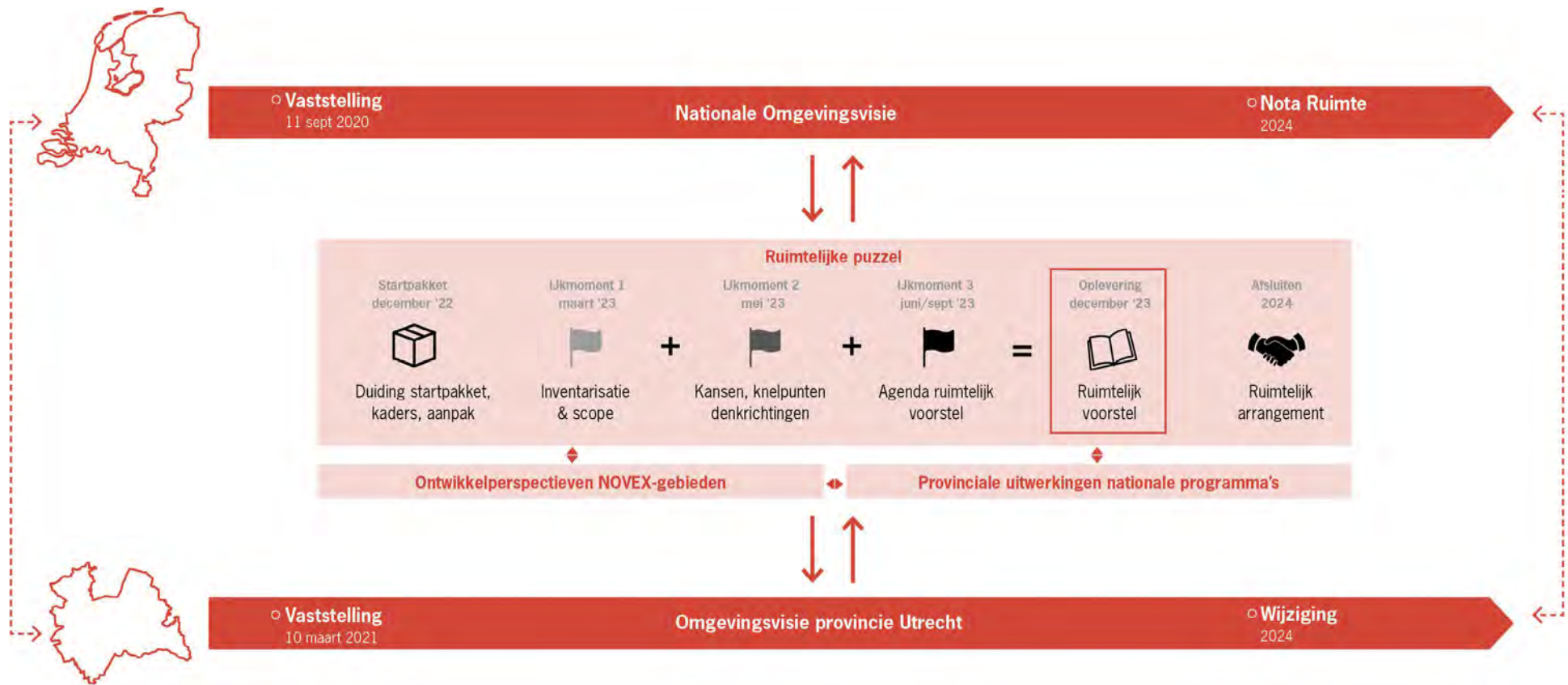
Alle provincies hebben een ruimtelijk voorstel opgesteld. Op basis van de Ruimtelijke Voorstellen wil het Rijk met iedere provincie een Ruimtelijk Arrangement sluiten en het nationale ruimtelijk beleid aanscherpen. In het Ruimtelijk Arrangement maken Rijk en provincies afspraken over de manier waarop ze samen de opgaven voor elkaar willen krijgen. Daarnaast worden de ruimtelijke voorstellen van de 12 provincies bij het opstellen van de Nota Ruimte in samenhang gezien.

1.2 Voorstel voor nationaal én provinciaal beleid

Het Utrechtse Ruimtelijk Voorstel heeft u nu in handen. De provincie Utrecht ziet de vraag van het Rijk als een kans om de relatie tussen het nationaal en provinciaal omgevingsbeleid te versterken, het provinciale omgevingsbeleid verder te concretiseren en de uitvoering meer kracht te geven. De provincie is met het Startpakket als basis een proces gestart om te komen tot dit Ruimtelijk Voorstel. Ons Ruimtelijk Voorstel is te beschouwen als een eerste beeld van wat ruimtelijk wenselijk, mogelijk en realiseerbaar is en wat we daarvoor nodig hebben van het Rijk. Wat daadwerkelijk realiseerbaar is, hangt onder meer af van de mate waarin het Rijk aan die voorwaarden tegemoet kan komen. Daar willen we afspraken over maken in het Ruimtelijk Arrangement. Deze afspraken gaan over beleid en regelgeving, over nader onderzoek, en vooral over samenhangende uitvoering door instrumenten en integrale inzet van financiële middelen te koppelen aan de opgaven.

Omgevingsvisie provincie Utrecht als basis

De Omgevingsvisie provincie Utrecht vormt de basis voor dit Ruimtelijk Voorstel. In de Omgevingsvisie hebben we als doel gesteld: “Wij willen dat de provincie Utrecht het groene, gezonde en slimme middelpunt van Nederland

Proces en samenhang (bron: provincie Utrecht, 2023)

blijft, ook in 2050". Met ons coalitieakkoord ondersteunen we dit. Hierin is opgenomen: "De provincie Utrecht is het kloppend hart van Nederland en heeft zich ontwikkeld tot een regio die niet alleen nationaal, maar ook internationaal toonaangevend is. Utrecht onderscheidt zich meer en meer als een duurzame, gezonde, groene en ondernemende provincie." Voor onze inwoners is de gezonde samenleving van essentieel belang.

Ter bevordering hiervan werken we samen met partners uit het bedrijfsleven, de onderzoeks- en onderwijswereld onder de noemer 'Utrecht, Heart of Health'. De kennis die wij hierin opdoen, dragen we uit in binnen- en buitenland uit. Hiermee leveren we als regio Utrecht op nationaal en internationaal niveau een substantiële bijdrage aan een gezonde samenleving.

De ingrijpende transitie en opgaven rond klimaat, landbouw, biodiversiteit, energie, (circulaire) economie, bereikbaarheid, wonen, leefomgeving en brede welvaart, stellen ons voor grote uitdagingen. Tegelijkertijd is de ruimte voor nieuwe ontwikkelingen beperkt en willen we zorgvuldig omgaan met de kwaliteiten van onze provincie. Dit betekent dat we keuzes moeten maken: wat is ruimtelijk mogelijk en haalbaar? Het Ruimtelijk Voorstel geeft hier richting aan.

Versnellen, vernieuwen, verdiepen

Het Ruimtelijk Voorstel provincie Utrecht geeft de agenda om de ruimtelijke opgaven in onze provincie goed en zorgvuldig in te passen en voortvarend uit te voeren. Het voorstel geeft de condities en voorwaarden om plannen te **versnellen** en te **vernieuwen**. En om de kennis te **verdiepen** over opgaven die nog niet concreet zijn. Een deel van deze condities en voorwaarden vraagt actie op nationaal niveau.

We hebben de vraag naar een Ruimtelijk Voorstel niet alleen benut om het Rijk te helpen met de uitvoering en aanscherping van het nationale ruimtelijk beleid in de nieuwe Nota Ruimte, maar ook om de Utrechtse agenda te bepalen voor de wijziging van onze eigen Omgevingsvisie en Omgevingsverordening; met die wijziging starten we in 2024. We hebben het Ruimtelijk Voorstel bovendien aangegrepen om de samenwerking met de overheidspartners in de provincie versterkt voort te zetten: door het integraal en gebiedsgericht werken te intensiveren en de verschillende schaalniveaus nog steviger aan elkaar te verbinden. Dat is noodzakelijk gezien alle transitie en opgaven waar we voor staan.

7 thema's uit de Omgevingsvisie provincie Utrecht (bron: provincie Utrecht, 2021)

Startpunt voor versterkte uitvoering

Dit Ruimtelijk Voorstel is wat ons betreft niet alleen de neerslag van ons werk van het afgelopen jaar. Het is ook het startpunt voor de komende jaren. Voor versterkte uitvoering en voor adaptief omgevingsbeleid. We gaan de komende jaren verder met onze partners, met name met de regio's, gemeenten, waterschappen, het Rijk, maatschappelijke- en belangenorganisaties. Aanscherpen, verder inkleuren en verbeteren. Zo willen we een kwalitatief hoogwaardige, gezonde en veilige leefomgeving borgen en versterken, voor nu én in de toekomst.

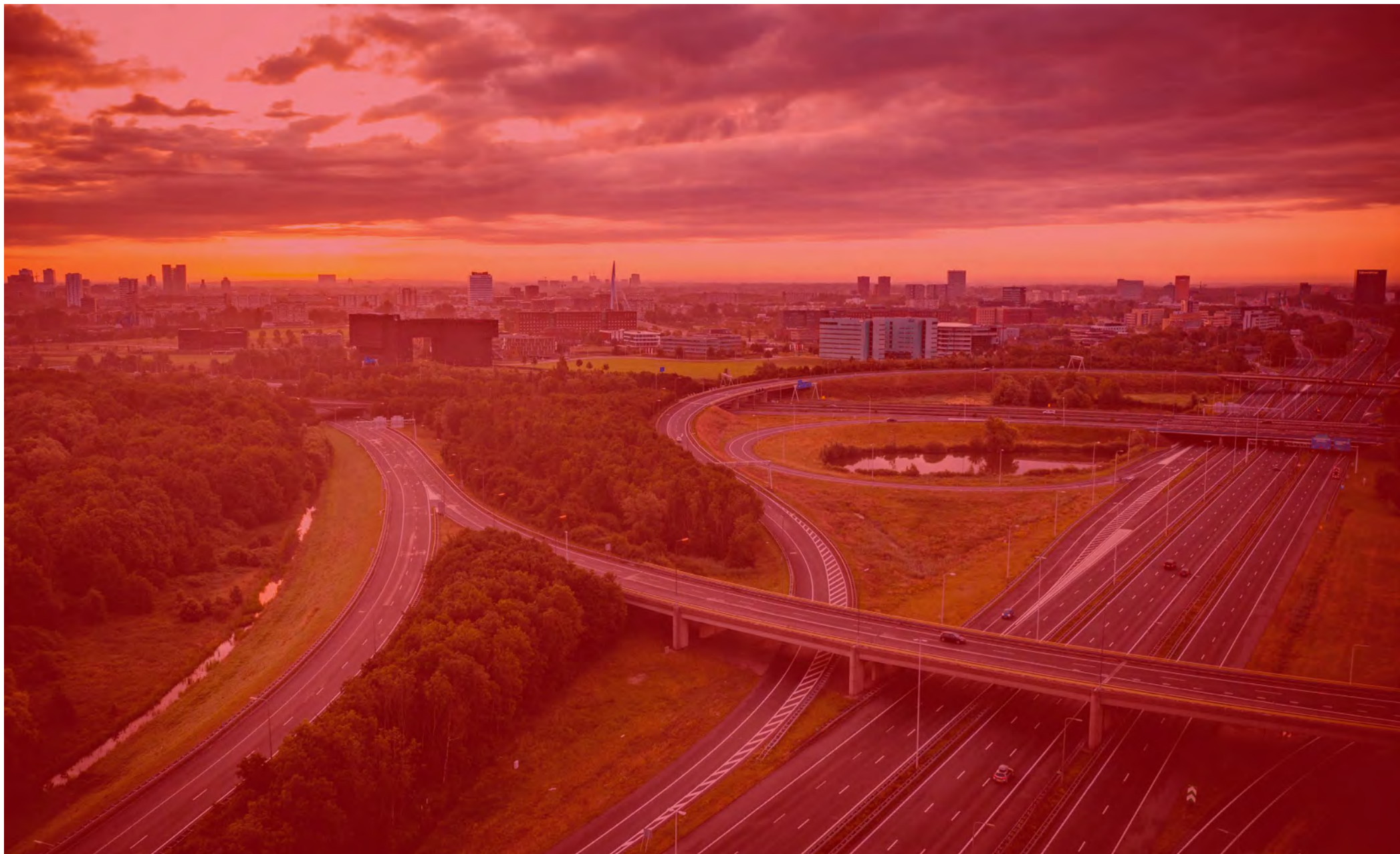
1.3 Leeswijzer

De kern van dit rapport is hoofdstuk 2: dat geeft de hoofdboodschap van ons Ruimtelijk Voorstel voor het Rijk. Het gaat in op onze uitgangspunten, de belangrijkste uitdagingen en kansen, de benodigde acties van het Rijk om de opgaven te kunnen realiseren en onze gedachten over het Ruimtelijk Arrangement.

De hoofdstukken 3, 4 en 5 geven hier de onderbouwing voor. Dit zijn samenvattingen van de tussenproducten die we op weg naar dit Ruimtelijk Voorstel hebben opgesteld en besproken met het Rijk.

In hoofdstuk 3 belichten we hoe we tot dit Ruimtelijk Voorstel zijn gekomen: de methodiek, het kaartmateriaal, het proces, de samenwerking en de beantwoording van het Startpakket. In hoofdstuk 4 zijn de kwaliteiten, uitdagingen en kansen die de provincie Utrecht ziet op basis van het Startpakket samengevat. Hoofdstuk 5 biedt daarbij een totaaloverzicht van de benodigde acties van zowel Rijk als provincie.

In een apart bijlagenrapport zijn vijf bijlagen opgenomen: de volledige kaartenreeks, de beantwoording van de vragen uit het Startpakket, de gegevens over het kwantitatieve ruimtegebruik in de provincie en de omvang van de opgaven, de verantwoording van de gebruikte data en de stand van zaken van de processen in de NOVEX-gebieden.

Knooppunt Oudenrijn (bron: Utrecht Marketing, foto Edwin van Wanrooij)

2

Ruimtelijk Voorstel

Hoofdstuk 2 Ruimtelijk Voorstel

Dit hoofdstuk bevat de hoofdboodschap van ons Ruimtelijk Voorstel: ons eerste antwoord op de vragen die het Rijk in het Startpakket heeft gesteld. Het gaat in op de uitgangspunten van onze Omgevingsvisie en belicht de grote ruimtelijke uitdagingen in onze provincie. Ook maakt ons voorstel helder wat we nodig hebben van het Rijk om de nationale en provinciale opgaven goed en op tijd te kunnen combineren in de ruimte. We zien dit voorstel dan ook als basis voor een gesprek met het Rijk over wat we aan elkaar kunnen bieden en wat we aan elkaar vragen. Tot slot geven we onze gedachten over de invulling van het Ruimtelijk Arrangement tussen Rijk en provincie Utrecht.

De hoofdboodschap is samengevat in het kaartbeeld 'Ruimtelijk Voorstel provincie Utrecht'. Op deze kaart zijn de 27 agendapunten verbeeld. In de tabel zijn de agendapunten op hoofdlijnen samengevat.

2.1 De kern van ons ruimtelijk voorstel

Dit Ruimtelijk Voorstel is onze inzet om samen te werken aan de grote, urgente opgaven in de provincie Utrecht en haar omgeving. Het versterken van de kwaliteiten van onze provincie vormt de basis voor de samenwerking. De opgaven die hier spelen zijn enorm en de ruimte is schaars. Daarom staat het combineren en concentreren van ruimtelijke oplossingen centraal. Om de opgaven voortvarend aan te kunnen pakken en tot een succes te maken is meer nodig: het Rijk moet geschikte condities en voorwaarden creëren; we hebben daar concrete acties voor geformuleerd. Het is nodig dat we gaan **Versnellen, Vernieuwen en Verdiepen**. Naast **Agenderen** van acties zorgen we ook voor **Adresseren**. Dit vormt de basis voor gezamenlijk **Acteren**. De bijgaande figuur laat dit zien. Daarbij geldt: als we de opgaven hier in het hart van Nederland goed aanpakken, dan maakt dat het verschil voor heel Nederland.

Alles komt samen in de provincie Utrecht

De provincie Utrecht is dankzij de centrale ligging, het waardevolle landschap en erfgoed, het bruisende culturele leven, de grote natuurwaarden, de diverse economie en de cruciale verkeersknooppunten het kloppend hart van Nederland. Die aantrekkelijkheid

maakt het tot een van de snelst groeiende regio's van ons land. Deze groei brengt naast kansen ook uitdagingen met zich mee. Nu al lopen we tegen grenzen aan bij het realiseren van voldoende en betaalbare woningen, het bereikbaar houden van de 'draaischijf van Nederland' en het zorgdragen voor een groene, duurzame en gezonde leefomgeving. Wij hebben veel te bieden. We hebben onze overheidspartners nodig om met de groei deze kwaliteiten te behouden.

Met dit Ruimtelijk Voorstel bestendigen we onze keuze voor het versterken van stedelijk én landelijk gebied. We versterken de bestaande steden, regiokernen en dorpskernen. En we koesteren en versterken natuur, landbouw en recreatie in ons landschap. We zorgen daarbij voor een goede verbinding tussen stad en platteland, tussen wonen en werken en natuur en landbouw. We zetten daarmee in op groene, gezonde groei van stad en landelijk gebied en het versterken van de welvaart in brede zin van onze inwoners en bezoekers.

We willen de provincie Utrecht verder ontwikkelen met aandacht voor brede welvaart: economische, ecologische en sociale aspecten willen we in balans brengen. Er moet veel gebeuren voor het vitaal houden van onze kernen: ruimte voor nieuwe woningen, werklocaties en voorzieningen en zorgen voor adequate bereikbaarheid. Daarnaast liggen er opgaven rond zoetwaterbeschikbaarheid, klimaat, energie, landbouw, natuur, groen en gezondheid. En dat alles in een kwalitatief hoogwaardige

omgeving. Door in de provincie Utrecht knelpunten op te lossen maken we de provincie Utrecht sterker en helpen we heel Nederland verder.

In de afgelopen jaren hebben we samen met het Rijk een stip op de horizon gezet voor de groei. Er is bijvoorbeeld afgesproken om in de provincie Utrecht tot en met 2030 83.500 woningen te bouwen, 2,4 TWh aan energie te realiseren en de omvangrijke opgave voor het Natuurnetwerk Nederland (NNN) in te vullen. Als provincie stimuleren we dat door voorvoorwaarden te scheppen voor de woningbouw en voor de bijbehorende ontsluiting en leefomgeving. Zo levert de provincie Utrecht een aanzienlijke bijdrage aan het oplossen van de woningnood in Nederland. Ook hebben we een concept Utrechts Programma Landelijk gebied opgesteld. Hierin geven we aan hoe we willen omgaan met de samenhangende opgaven in het landelijk gebied. De verbinding van opgaven in stedelijk en landelijk gebied heeft onze bijzonder aandacht: extra stenen en infrastructuur mét versterking en uitbreiding van groen en water!

Acties voor Rijk en regio

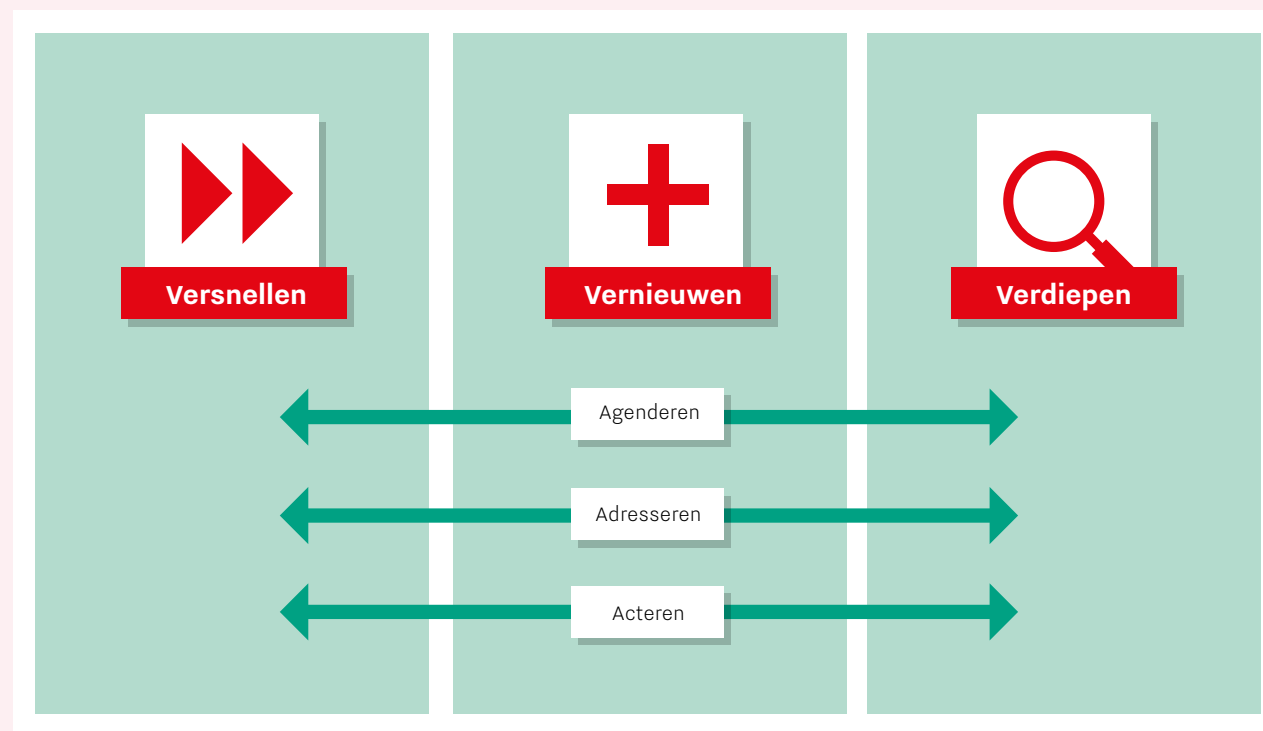
Het Ruimtelijk Voorstel laat zien welke acties het Rijk moet aanpakken om in de regio voortvarend te kunnen werken aan de opgaven uit het Startpakket. Deze acties hebben we samen met de regio's, gemeenten en Utrechtse Waterpartners geformuleerd. Daarbij geven we ook aan welke acties we zelf op ons nemen. De acties staan niet op zichzelf. Ze vormen een samenhangend pakket. Hiermee kunnen we succesvol uitvoering geven aan alle nationale en regionale opgaven en brengen we focus en richting aan. We hebben dit concreet en visueel gemaakt in tekst, kaart en tabel. Ons Ruimtelijk Voorstel is integraal, samenhangend en grensoverstijgend. Dit is ook onze houding bij gezamenlijke uitvoering en bekostiging.

Samenwerken aan grote opgaven

Ons Ruimtelijk Voorstel bouwt voort op het provinciale Omgevingsbeleid van visie en verordening en geeft aan op welke onderdelen wijziging van dit beleid nodig is. We bieden hiermee het Rijk een brede basis voor het samenwerken aan de opgaven. We bieden met ons Ruimtelijk Voorstel ook duidelijkheid aan onze andere partners, de diverse overheden en maatschappelijke organisaties. Er ligt daarmee een goede basis voor het werken aan de opgaven in onze provincie. Het aanpakken van de opgaven zal om lastige keuzes gaan vragen.

We kunnen daarbij onmogelijk iedereen blij en tevreden houden. We hopen dat onze goede bestuurscultuur in de provincie hierbij behulpzaam is.

Hierbij is de integrale blik cruciaal. De opgaven concurreren in ruimte en middelen en hebben daarbij effect op elkaar. Compromissen zullen nodig zijn en moeilijke beslissingen moeten worden gemaakt. De opgaven moeten in samenhang bekeken en aangepakt worden, de keuzes die we voor de ene opgave maken hebben direct invloed op de andere opgaven. Daarbij kijken

"Versnellen, Vernieuwen, Verdiepen en Agenderen, Adresseren, Acteren." (bron: provincie Utrecht)

we ook in samenhang wat er wel en niet mogelijk is. Dit is nadrukkelijk ook een langjarige gezamenlijke ontwerppoging waarbij ruimtelijke ordening en ruimtelijk ontwerp hand in hand gaan.

Kortom, we staan in Utrecht klaar om de grote opgaven aan te pakken. We realiseren ons dat we dit niet alleen kunnen doen. We hebben de hulp van het Rijk nodig om vooruitgang te boeken. Met dit Ruimtelijk Voorstel provincie Utrecht vragen we het Rijk om samen te werken aan de ruimtelijke uitdagingen en kansen. Samenwerken in uitvoering, bekostiging, beleid en regelgeving.

Zo kunnen we onze provincie mooi houden en iedereen hier prettig en gezond laten wonen, werken en leven, nu, straks en later. Door samen stappen te zetten in het hart van Nederland, helpen we heel Nederland vooruit!

2.2 Grote urgentie, enorme opgaven

De uitdagingen waar we met elkaar in de provincie Utrecht voor staan zijn groot en veelomvattend. De noodzakelijke ontwikkelingen in Utrecht lijken vast te lopen. We hebben te maken met een oplopend woningtekort voor alle doelgroepen, congestie op het elektriciteitsnetwerk die zowel bedrijven als huishoudens gaat raken, voldoende drinkwater voor nu en de toekomst, een actueel en groeiend tekort aan bedrijventerreinen, de verslechterende staat van onze natuur, de slechte waterkwaliteit, het gebrek aan perspectief voor de landbouwers en nog veel meer. We voelen daarbij met elkaar de urgentie voor biodiversiteitsherstel, omgaan met klimaatverandering en realisatie van een robuust bodem- en watersysteem. De diverse opgaven kunnen we niet los van elkaar bekijken, ze kennen veel samenhang. En ze doen allemaal een beroep op de ruimte in onze provincie. Veel van deze opgaven zijn al langer bekend. In de Omgevingsvisie provincie Utrecht (maart 2021) hebben we er doelen voor gesteld en instrumenten opgenomen. We lopen echter tegen de grenzen aan van wat we als provincie zelf of in samenwerking met onze partners kunnen bereiken. Er is een transitie, een omslag in het denken nodig.

Met de recent verschenen rapporten over o.a. klimaatverandering en zeespiegelstijging wordt het nog belangrijker om dit mee te nemen bij de ontwikkelingen in onze provincie nu (tot 2030), straks (tot 2050) en later (2100 en verder). Hoe kan de provincie Utrecht als onderdeel van het Nederland van de toekomst er dan uit gaan zien? Het is belangrijk deze richting gezamenlijk met

alle overheden te bepalen. Hiermee zorgen we ervoor dat integrale keuzes ook daadwerkelijk toekomstbestendige keuzes voor nu, straks en later worden.

Onze provincie groeit niet in oppervlakte maar wel in inwoneraantallen, aantal woningen, bedrijven en voorzieningen en mobiliteitsbewegingen. Tegelijkertijd maakt ons landelijk gebied een transitie door die invloed heeft op landbouw, natuur, recreatie en de sociaal-economische samenhang. In het landelijk gebied zoeken ook diverse opgaven naar een plek, zoals de extensivering van de landbouw, de water- en energieopgave voor een klimaatbestendige provincie, etc. Dit vraagt om keuzes maken en prioriteiten stellen in tijd, ruimte en investeringen. Met de omvang van al deze opgaven bij elkaar gaat het immers niet passen. De berekening van de omvang van de opgaven laat dit ook zien. Bij groei van een opgave zal een andere opgave minder ruimte krijgen. In de Omgevingsvisie zullen we richting geven aan deze afwegingen.

De Omgevingsvisie Provincie Utrecht schetst de ingewikkelde opgave al en formuleert het als volgt: *'Er is veel ruimte nodig voor duurzame ontwikkeling van diverse functies zoals wonen, werken, mobiliteit, energie, recreatie, natuur en landbouw. Tegelijkertijd is het onze ambitie om de bestaande Utrechtse kwaliteiten verder te versterken'*. Om vorm te geven aan deze ambitie hanteren we een aantal richtinggevende principes en denkrichtingen. Deze benadrukken gezamenlijk de noodzaak tot afweging, sturing en keuzes maken. In ons omgevingsbeleid zijn de belangrijkste principes:

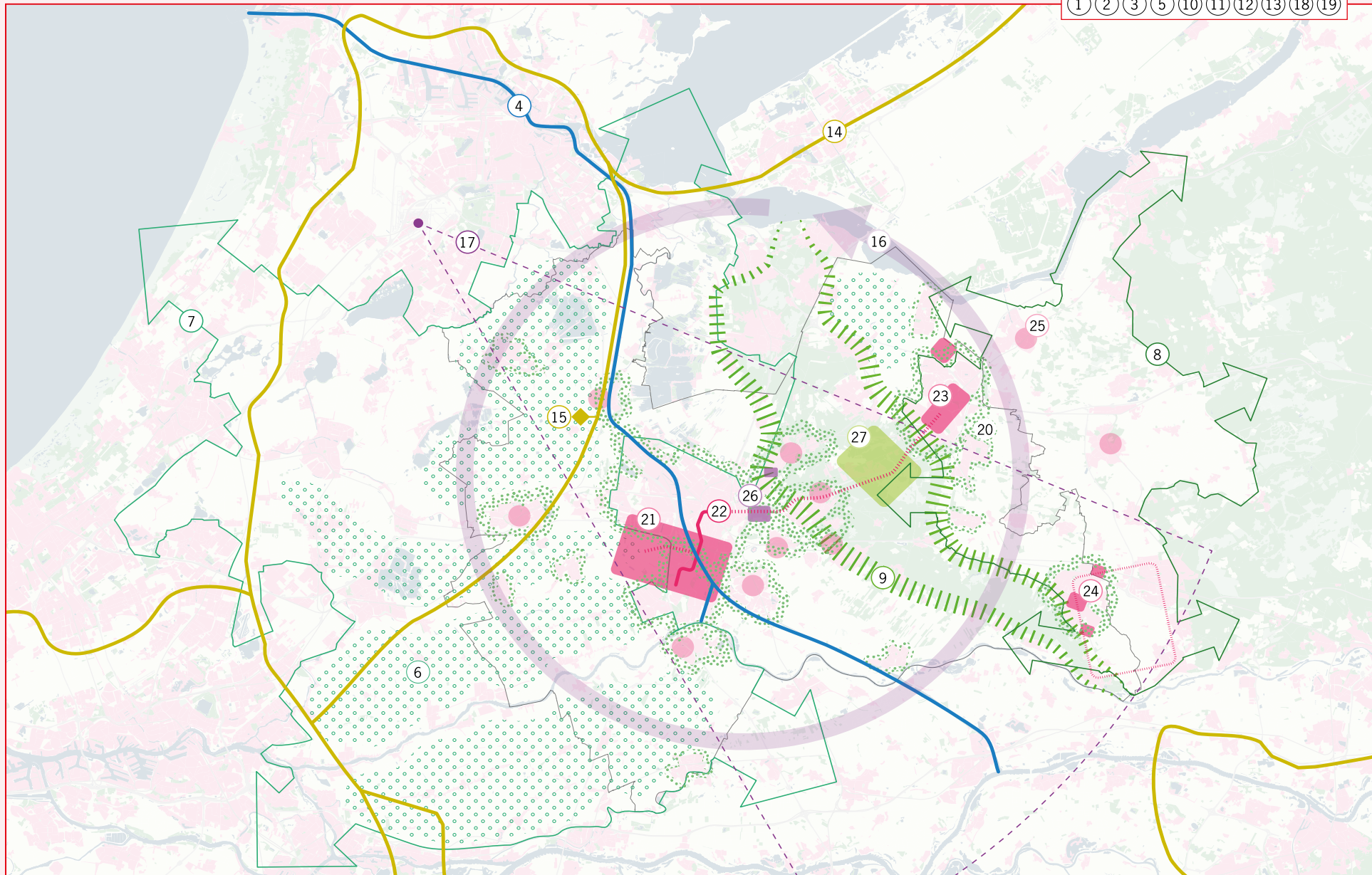
1. Werken aan gebiedsgerichte, integrale en toekomstgerichte oplossingen;

2. Balans behouden tussen versterken Utrechtse kwaliteiten en vormgeven aan opgaven;
3. Concentreren en combineren van nieuwe ontwikkelingen;
4. Oog hebben voor klimaatbestendige en waterrobuuste ruimtelijke ontwikkeling;
5. Behouden/ herstellen van biodiversiteit en realiseren samenhang tussen natuur en landbouw;
6. Verbinden van ontwikkelingen in landelijk en stedelijk gebied.

We kunnen de opgaven niet lineair en sectoraal aanvliegen. Opgaven als de klimaatadaptatie, de stikstof-aanpak en de energietransitie zijn allemaal én urgent én zeer complex én met elkaar verweven. De keuzes die we hiervoor maken hebben allemaal invloed op de gezondheid en veiligheid van onze inwoners. We moeten deze opgaven met elkaar in verband brengen en naar integrale oplossingen toewerken. De komende jaren zullen we voortdurend belangen tegen elkaar moeten afwegen en keuzes moeten maken: 'niet alles kan'. De veelheid aan opgaven raakt onze inwoners op verschillende wijzen. We maken deze keuzes voor onze inwoners. We houden dan ook in een vroeg stadium, al bij de Omgevingsvisie waarmee we richting geven, rekening met de verschillende belangen die spelen. Het zal niet altijd mogelijk zijn om voor alle keuzes 100% draagvlak te hebben. Daarom is het van groot belang dat we de inwoners meenemen in het verhaal, zodat ze de daaruit komende keuzes snappen – ook als zij het daar inhoudelijk niet mee eens zijn. We moeten keuzes dus samen maken en oog houden voor elkaar. Dit vraagt visie en lef. En ook: innovatieve oplossingen durven kiezen en bijsturen als het nodig is.

Ruimtelijk Voorstel provincie Utrecht

Generieke en/of niet locatie-specifieke agendapunten:
① ② ③ ⑤ ⑩ ⑪ ⑫ ⑬ ⑮ ⑰ ⑱

Ruimtelijk Voorstel provincie Utrecht

Legenda

Water en bodem sturend

- ① Water en bodem sturend operationaliseren met heldere randvoorwaarden en condities
- ② Zoetwatervoorziening garanderen en drinkwatervoorziening versterken
- ③ Adaptatiestrategie klimaatverandering bepalen
- ④ Toekomstbestendig Amsterdam-Rijnkanaal, IJ en Noordzeekanaalgebied realiseren

Perspectief voor landbouw en natuur

- ⑤ Integrale aanpak versterking landelijk gebied
- ⑥ Aanpak bodemdaling en vernatting veenweidegebied versnellen
- ⑦ Opgaven Groene Hart oppakken en verbinden met omliggende landschappen
- ⑧ Opgaven Gelderse Vallei aanpakken en verbinden met Utrechtse Heuvelrug en Veluwe
- ⑨ Utrechtse Heuvelrug en flanken opwaarderen tot een samenhangende landschappelijke eenheid
- ⑩ Gebieden met kwaliteiten van rust, stilte, ruimte en donkerte versterken

Perspectief voor ordenende netwerken voor energie en (circulaire) economie

- ⑪ De transitie naar circulaire en biobased economie stimuleren
- ⑫ Sturen op voldoende ruimte voor (circulaire) ondernemingen
- ⑬ Voorsorteren op een toekomstbestendig en duurzaam energiesysteem
- ⑭ Aansluiting op landelijk elektriciteitsnetwerk versterken
- ⑮ Hoogspanningsstation en onderverdeelstations opwaarderen
- ⑯ Bereikbaarheid optimaliseren via de (inter)nationale hoofdinfrastructuur voor spoor en weg
- ⑰ Overlast van Schiphol (geluid en luchtverontreiniging) verminderen

Perspectief voor leefbare steden en regio's

- ⑱ Kwaliteit van de woon-, werk- en leefomgeving verbeteren
- ⑲ Vormgeven aan een schaa sprong voor een samenhangend multimodaal mobiliteitssysteem
- ⑳ Kwalitatief hoogwaardige groenblauwe overgangen ontwikkelen tussen stad en land
- ㉑ Integrale verstedelijking realiseren in Groot Merwede, in samenhang met Rijnburg
- ㉒ (Deels) ondergrondse Merwedelijn realiseren als eerste stap in de OV-schaalsprong
- ㉓ Integrale verstedelijking realiseren in Spoor- en A1-zone Amersfoort
- ㉔ Realiseren integrale verstedelijking Foodvalley inclusief hoogwaardig OV
- ㉕ Integrale ontwikkeling Regiopoorten uitwerken in een complementair netwerk
- ㉖ Doorontwikkeling van het Utrecht Science Park faciliteren
- ㉗ Inzetten op integrale en gebiedsgerichte aanpak van defensiereterreinen

Topografie (achtergrond)

- Water
- Bos
- Zand / heide
- Landbouw
- Bebouwd gebied
- Hoofdwegennet / hoofd railnetwerk
- Grens provincie Utrecht

Deze kaart biedt een overzicht van de 27 samenhangende agendapunten bij het Ruimtelijk Voorstel. Aanduidingen op de kaart zijn indicatief.

Ruimtelijk Voorstel provincie Utrecht

PERSPECTIEVEN
Startpakket 12 december 2022

AGENDEREN
RVPU december 2023

ADRESSEREN
Wie doet wat

ACTEREN
Uitwerking

HORIZON
Adaptieve planning nu, straks en later

GEBIEDEN
Raakvlak NOVEX-Gebieden

THEMA'S
Relatie Omgevingsvisie provincie Utrecht

1. **Agenda Rijksoverheid:** ruimtelijk beleid Nota Ruimte
2. **Agenda Rijksoverheid:** randvoorwaarden en condities
3. **Agenda provincie Utrecht:** ruimtelijk beleid (wijziging) OpU
4. **Agenda provincie Utrecht:** randvoorwaarden en condities
5. **Onderzoeksagenda** Kennisinstellingen

- » **Versnellen**
- + **Vernieuwen**
- ⦿ **Verdiepen**

- 2030 Concrete doelen
- 2050 Structureerende keuzes
- 2100 Richtinggevend uitspraken

- Utrecht-Amersfoort
- Arnhem-Nijmegen-Foodvalley
- Groene Hart
- Regio Schiphol

- Stad en land gezond
- Klimaatbestendig en waterrobuust
- Duurzame energie
- Vitale steden en dorpen
- Duurzaam, gezond en veilig bereikbaar
- Levend landschap, erfgoed en cultuur
- Toekomstbestendige natuur en landbouw

Ruimtelijke hoofdstructuur

		1	2	3	4	5		2030	2050	2100						
Water en bodem sturend	1. Water en bodem sturend operationaliseren met heldere randvoorwaarden en condities						»				UA	FV	GH	S	(1)	
	2. Zoetwatervoorziening garanderen en drinkwatervoorziening versterken						+				UA	FV	GH	S	(2)	
	3. Adaptatiestrategie klimaatverandering bepalen						⦿				UA	FV	GH	S	(3)	
	4. Toekomstbestendig Amsterdam-Rijnkanaal, IJ en Noordzeekanaalgebied realiseren						+				UA	FV	GH	S	(4)	
Perspectief voor landbouw en natuur	5. Integrale aanpak versterking landelijk gebied						»				U	A	FV	GH	S	(5)
	6. Aanpak bodemdaling en vernatting veenweidegebied versnellen						»				U	A	FV	GH	S	(6)
	7. Opgaven Groene Hart aanpakken en verbinden met omliggende landschappen						+				U	A	FV	GH	S	(7)
	8. Opgaven Gelderse Vallei aanpakken en verbinden met Utrechtse Heuvelrug en Veluwe						»				U	A	FV			(8)
	9. Utrechtse Heuvelrug en flanken opwaarderen tot een samenhangende landschappelijke eenheid						+				UA	FV	GH			(9)
Perspectief voor ordenende netwerken	10. Gebieden met kwaliteiten van rust, stilte, ruimte en donkerte versterken						»				UA	FV	GH	S	(10)	
	11. De transitie naar circulaire en biobased economie stimuleren						+				UA	FV	GH	S	(11)	
	12. Sturen op voldoende ruimte voor (circulaire) ondernemingen						+				UA	FV	GH	S	(12)	
	13. Voorsorteren op een toekomstbestendig en duurzaam energiesysteem						⦿				UA	FV	GH	S	(13)	
	14. Aansluiting op landelijk elektriciteitsnetwerk versterken						+				UA	FV	GH	S	(14)	
	15. Hoogspanningsstation en onderverdeelstations opwaarderen						»				UA	FV	GH	S	(15)	
Perspectief voor leefbare steden en regio's	16. Bereikbaarheid optimaliseren via de (inter)nationale hoofdinfrastructuur voor spoor en weg						»				UA	FV	GH	S	(16)	
	17. Overlast van Schiphol (geluid en luchtverontreiniging) verminderen						+				UA	FV	GH	S	(17)	
	18. Kwaliteit van de woon-, werk- en leefomgeving verbeteren						⦿				UA	FV	GH	S	(18)	
	19. Vormgeven aan een schaa sprong voor een samenhangend multimodaal mobiliteitssysteem						»				UA	FV	GH	S	(19)	
	20. Kwalitatief hoogwaardige groenblauwe overgangen ontwikkelen tussen stad en land						»				UA	FV	GH	S	(20)	
	21. Integrale verstedelijkjng realiseren in Groot Merwede, in samenhang met Rijnenburg						»				UA	FV	GH	S	(21)	
	22. (Deels) ondergrondse Merwedelijng realiseren als eerste vervolgstap in de OV-schaalsprong						»				UA	FV	GH	S	(22)	
	23. Integrale verstedelijkjng realiseren in Spoor- en A1-zone Amersfoort						»				UA	FV	GH	S	(23)	
	24. Realiseren integrale verstedelijkjng Foodvalley Zuid inclusief hoogwaardig OV						»				U	A	FV	GH	S	(24)
	25. Integrale ontwikkeling Regioportalen uitwerken in een complementair netwerk						»				UA	FV	GH	S	(25)	
	26. Doorontwikkeling van het Utrecht Science Park faciliteren						»				UA	FV	GH	S	(26)	
	27. Inzetten op integrale en gebiedsgerichte aanpak van defensieterrinen						+				UA	FV	GH	S	(27)	

2.3 Utrechtse kwaliteiten als basis

Hoe zorgen we ervoor dat we de opgaven aanpakken en tegelijkertijd onze kwaliteiten behouden, zodat onze provincie groen, gezond en bereikbaar blijft? Niet alles kan altijd en overal. Met die basis hebben we de Omgevingsvisie provincie Utrecht opgesteld. De leidraad is ‘combineren en concentreren’ en ‘balans tussen Utrechtse kwaliteiten en opgaven’. Hiermee willen we onze provincie mooi en leefbaar houden en tegelijkertijd ruimte bieden aan de ontwikkelingen die op ons afkomen. Met een groeiend aantal inwoners en een toename van het gebruik van de ruimte zal een omslag in denken noodzakelijk zijn waarbij we voor nu en later keuzes maken voor ontwikkelingen met het oog op het realiseren van een gezonde en veilige leefomgeving voor iedereen.

De Utrechtse kwaliteiten vormen de basis voor alle ontwikkelingen in onze provincie. We streven altijd en overal naar een balans tussen de Utrechtse kwaliteiten en de opgaven die iets vragen van de manier waarop we de provincie ruimtelijk inrichten. Met Utrechtse kwaliteiten doelen we op de grote variatie aan ruimtelijke functies in onze provincie (zie de kaart ‘Utrechtse kwaliteiten’ in bijlage A) die door de eeuwen heen een grote rijkdom aan erfgoed en een veelkleurig landschap van hoge kwaliteit hebben opgeleverd. Rivieren, kanalen, regionale watersystemen, energievoorzieningen, steden, dorpen, sporen, wegen, recreatieterrijnen, natuurgebieden en landbouwgronden wisselen elkaar af. Niet zichtbaar, maar net zo goed van belang is de (diepe) ondergrond met ruimtelijke functies als grondwaterwinning voor drinkwater, warmte-koudeopslag

en aardwarmte, funderingen, tunnels, kabels, leidingen en archeologisch erfgoed.

Het ruimtegebruik is steeds aangepast aan de wensen van de tijd. Ook nu staan we weer voor aanpassingen. We willen de Utrechtse kwaliteiten behouden en versterken door per gebied naar integrale oplossingen te zoeken, samen met de gebiedspartners. Het uitgangspunt is: ongewenste effecten nooit afwentelen naar andere plaatsen, tijden of functies.

Recent is weer benadrukt hoe belangrijk het is om de Utrechtse kwaliteiten te behouden en te versterken: de Regio Utrecht is in de European Regional Competitiveness Index van 2022 opnieuw uitgeroepen tot de meest competitieve regio van Europa. Al jaren scoort de Regio Utrecht goed waar het gaat om de brede welvaart van mensen en bedrijfsprestaties. Dat is vooral te danken aan onze goede vestigingsvoorwaarden die hun basis vinden in de Utrechtse kwaliteiten.

2.4 Ons voorstel: samen werken aan de opgaven

Voor dit Ruimtelijk Voorstel hebben we verkend voor welke ruimtelijke opgaven de provincie Utrecht staat en welke kansen en uitdagingen daarbij ontstaan. We constateren dat we in de provincie Utrecht het merendeel van de ruimtelijke rijksopgaven uit het Startpakket kunnen inpassen en kunnen combineren met de provinciale opgaven. Daar hebben het Rijk en de provincie Utrecht elkaar wel nodig. In deze paragraaf maken we dat concreet: voor welke opgaven, in welke gebieden en om welke reden hebben we elkaar nodig om nieuwe stappen te kunnen zetten? Op de kaart Ruimtelijk Voorstel zijn deze agendapunten samengevat.

Het Ruimtelijk Voorstel provincie Utrecht geeft richting voor de ontwikkeling van onze provincie. In het Ruimtelijk Voorstel worden nog geen nieuwe keuzes gemaakt. Het maken van keuzes is een complex proces waarin alle belangen en argumenten goed moeten worden meegewogen en waarin zorgvuldigheid en democratische legitimering van keuzes voorop staan. Wij pakken dit op via de wijziging van de Omgevingsvisie provincie Utrecht. Daarbij geven we participatie breed vorm en betrekken we onze inwoners, ondernemers en belangenorganisaties.

We gaan hieronder eerst in op een grote overkoepelende opgave die voor de hele provincie geldt: invulling geven aan Water en Bodem Sturend. Vervolgens belichten we drie perspectieven en de opgaven die daarmee samenhangen: Natuur en landbouw, Ordenende netwerken voor

energie en (circulaire) economie en Leefbare steden en regio's. Hiermee volgen we in grote lijnen de indeling uit het Startpakket. Het werken aan ruimtelijke kwaliteit is bij alle opgaven ons uitgangspunt (zie ook paragraaf 2.2).

Water en bodem sturend

We moeten water en bodem "sturend" laten zijn in de ruimtelijke ordening en klimaatadaptief bouwen. Dat is nodig om hier te kunnen blijven wonen, werken, leven en recreëren, in stedelijk en landelijk gebied, als het klimaat steeds grilliger wordt en de weersextremen groter. Concreet vraagt dat: een gezonde bodem, bodemdaling tegengaan, meer ruimte voor waterberging, ruimte voor toekomstige dijkverzwaringen, voorkomen buitendijks bouwen, voldoende en schoon water en zorgvuldig gebruik van (drink)water en de ondergrond. Zo dragen we bij aan een veilige en toekomstbestendige leefomgeving in de provincie Utrecht.

We hebben in de provincie Utrecht nu al regelmatig tekort aan zoetwater. Als de zoetwaterbeschikbaarheid niet verbetert, kunnen we bijvoorbeeld geen uitvoering geven aan de wens om veenweiden te vernatten en verdroging op de Utrechtse Heuvelrug tegen te gaan. Dit is ook van belang voor de herijking van de Deltabeslissing Zoetwater in 2026. Bij de nationale ruimtelijke verdeling van het zoete water vraagt de positie van provincie Utrecht serieus aandacht.

De zoetwaterbeschikbaarheid kan ook het realiseren van de woon- en werklocaties in de weg staan (locaties uit de regionale Woondeals en het programma Werklocaties). Ons drinkwaternetwerk biedt namelijk nog maar beperkte capaciteit; er is sprake van snel oplopende netwerkschaarste. We werken eraan om bestaande

drinkwaterwinningen robuuster te maken, zodat ze ook bij veranderd landgebruik bijdragen aan een klimaatbestendig watersysteem en daarmee leveringszekerheid hebben en houden. Daarnaast moeten er heldere voorwaarden komen voor de duurzame inpassing van nieuwe drinkwaterwinningen, als onderdeel van een robuust en klimaatbestendig watersysteem. Aan deze zogenaamde watertransitie moeten alle partijen bijdragen.

De kwaliteiten van het water- en bodemsysteem kunnen ook bepalend zijn voor de ontwikkelmogelijkheden van nieuwe woon- en werklocaties, zowel qua locatiekeuze als wat betreft klimaatadaptieve inrichting. Denk hierbij aan bodemdaling, wateroverlast, waterkwaliteit en overstromingsrisico's. De geschiktheidskaart woon-werklocaties van de Utrechtse waterpartners is hierbij een bruikbaar instrument. Bij nieuwbouw is daarbij inzet nodig op watervriendelijke woningen en bedrijven. Deze zijn ingericht op zuinig watergebruik, waarbij drinkwater alleen bedoeld is voor drinken, voedselbereiding en wassen en er ander typen water zijn voor overige doeleinden. Bij voorkeur realiseren we dit al op de locaties uit de Woondeals. En er is afstemming nodig met de warmtetransitie om te voorkomen dat het grondwater in gebieden met potentie voor nieuwe drinkwaterbronnen op andere manieren wordt gebruikt.

Het Amsterdam-Rijnkanaal (ARK), IJ en Noordzeekanaal (NZK) en de omliggende boezems zijn belangrijk voor de Utrechtse zoetwatervoorziening, waaronder drinkwaterwinning, en ook voor piekberging, waterveiligheid, waterkwaliteit, bevaarbaarheid en ruimtelijke adaptatie. Deze kwaliteiten en functies moeten behouden, verbeterd en versterkt worden. In de samenwerking binnen de nieuwe Delta regio Centraal Holland en het project

Toekomstbestendig ARK-NZK-gebied wordt de relatie gelegd tussen uitdagingen in het watersysteem en de ruimtelijke ontwikkelingen die in het gebied plaats gaan vinden om tot oplossingen te komen. Door klimaatverandering en de aanstaande grote ruimtelijke ontwikkelingen wordt het systeem namelijk kwetsbaarder en kunnen problemen optreden op het gebied van wateroverlast, verdroging, waterveiligheid en verzilting.

Klimaatadaptatie betreft het omgaan met de lange-termijneffecten van klimaatverandering en met extremen in het weer zodat gevolgen hiervan beperkt blijven. De provincie moet in zijn geheel beter voorbereid zijn op de klimaatverandering. Hiervoor is een nieuwe nationale adaptatiestrategie nodig. Er zijn diverse maatregelen mogelijk in stedelijk en landelijk gebied. Voor een echt effectieve strategie is het nodig de mogelijke gevolgen van klimaatverandering tot 2100 en verder in kaart te brengen en samen te verkennen wat dit betekent. Dit maakt goed anticiperen mogelijk.

Perspectief voor landbouw en natuur

Kwaliteit en vitaliteit van het landelijk gebied staan in dit perspectief centraal. We hebben ambities voor een robuust en klimaatbestendig systeem, een schone en vitale bodem, sterke en veerkrachtige natuur, extensieve natuurinclusieve kringlooplandbouw, het terugdringen van de uitstoot van broeikasgassen en een toekomstbestendig en levendig platteland met ruimte voor beleving en recreatie. Samen met partners werkt de provincie in het concept Utrechts Programma Landelijk Gebied (UPLG) aan (inter)nationale doelstellingen voor natuur, water en klimaat. Op 5 juli 2023 is het UPLG 1.0 aan het Rijk aangeboden. In het UPLG werken we gebiedsgericht aan de diverse landschappen die de

provincie Utrecht rijk is. Elk landschap kent z'n eigen uitdagingen en opgaven. In de Kromme Rijstreek speelt bijvoorbeeld het versterken van de verbinding tussen stad en land en het verduurzamen van de landbouw.

Het veenweidegebied in het Groene Hart kent binnen de provincie misschien wel de grootste stapeling van opgaven. We sluiten met onze aanpak aan bij het Ontwikkelperspectief voor het NOVEX-gebied Groene Hart. In het veenweidegebied van de toekomst zijn de grondwaterstanden flink hoger dan nu, om de CO₂-uitstoot te verminderen. Provincie Utrecht wil klimaatneutraal zijn in 2050. Dat vereist forse aanpassingen in het watersysteem en een grotere waterbeschikbaarheid om de veenbodem natter te houden. Ook is meer ruimte in de polders nodig om neerslagpieken op te vangen en meer ruimte in de boezems of plassen om water vast te houden. Deze ontwikkeling gaat hand in hand met de transitie in de landbouw, naar extensieve en natuurinclusieve kringlooplandbouw. Een groot deel van het veenweidegebied draagt met hogere grondwaterstanden ook bij aan een andere omvangrijke opgave: het leefgebied voor weidevogels verbeteren. Deze opgaven spelen ook in het veenweidegebied van Eemland. Voor de opgaven in het veenweidegebied is het ook nodig het water en de natuur in het Groene Hart beter te verbinden met de grote landschappen en wateren in de omgeving. Dit kan onder andere door de natte as tussen het IJsselmeer en het rivierengebied te versterken.

De ontwikkelrichting van de Utrechtse Heuvelrug komt voort uit het besef dat dit gebied een belangrijke basis is voor de rijke natuur en leefomgeving in Utrecht. De sleutel voor een robuust watersysteem ligt hier in het langer vasthouden van water en herstel van de kwelstroom.

Dat is de basis voor veerkrachtige en gevarieerde bossen en voor behoud van bijzondere (natte) natuurwaarden op de flanken. Voor herstel van het watersysteem op het plateau, op de flanken en aan de voet van de Heuvelrug zijn aanpassingen nodig bij gebruikers en functies in het gebied (landbouw, natuur, drinkwater, recreatie). De flanken van de Heuvelrug zijn ook belangrijke locaties voor de aanplant van nieuw bos. De aanwezigheid van de vele historische buitenplaatsen en archeologische waarden vormt hiervoor de basis. De betekenis van de Heuvelrug en haar flanken voor beleving van natuur, landschap en erfgoed en van recreatie is door de groei van het aantal bewoners verder toegenomen. Dit vraagt om een goede zonerings- en rustgebieden. Op de Utrechtse Heuvelrug met bijbehorende flanken tussen Utrecht en Amersfoort is een groene impuls nodig als tegenhanger van de toenemende dynamiek door verdere verstedelijking en de defensieontwikkelingen in het NOVEX-gebied Utrecht-Amersfoort.

De Gelderse Vallei is een waardevol landschap waar veel uitdagingen samenkomen. We willen dat de Gelderse Vallei in 2050 nog steeds een gevarieerd landschap heeft waarin landbouw, natuur, recreatie, wonen en werken samengaan. Om dit te bereiken is het onder andere nodig om de beken in de vallei te herstellen, te zorgen voor schoon water en meer water vast te houden. De landbouw in het gebied is nu veelal intensief. Het is noodzakelijk dat er een hernieuwd sociaal en economisch perspectief voor de landbouw komt. Hierbij staat verdere verduurzaming centraal. Dat vraagt zowel innovatie als verbreding in de bedrijvigheid. Deze transitie heeft impact op gehele keten en vraagt om samenhangende visie. Het stedelijk gebied aan de Utrechtse randen van de Gelderse Vallei, rond Veenendaal en Amersfoort, gaat nog flink groeien.

Het is essentieel dat het stedelijk gebied een verbinding houdt met het landelijk gebied in de Gelderse vallei, onder andere via recreatieve groenblauwe linten. Rond de Gelderse Vallei liggen vier andere waardevolle landschappen: de Veluwe, de Utrechtse Heuvelrug, het Rivierengebied en de Randmeren. Voor behoud en versterking van natuur, landschap en erfgoed in de Gelderse Vallei is het nodig de Gelderse Vallei met deze landschappen te verbinden.

Perspectief voor ordenende netwerken voor energie en (circulaire) economie

Voldoende ruimte op bedrijventerreinen is van belang voor een aantrekkelijk regionaal en lokaal vestigingsklimaat en om bedrijven uit bebouwd gebied te kunnen verplaatsen naar een bedrijventerrein ('schuifruimte'). De grote woningbouwopgave brengt extra vraag naar banen met zich mee. Naast bedrijventerreinen zijn daar ook verschillende typen kantoor- en innovatielocaties voor nodig, als werkplek maar bijvoorbeeld ook als ontmoetingsplek. Deze gevarieerde ruimte voor bedrijvigheid is ook van betekenis voor de bijdrage van de Utrechtse economie aan de nationale economie en van belang om onze positie als meest competitieve regio van Europa vast te houden en het Utrechtse vestigingsklimaat te versterken. Daarbij draagt een sterke economie ook bij aan de bestaanszekerheid en gezondheid van onze inwoners en aan versterking van cultuur, natuur en landschap. Op dit moment is er nog maar beperkt ruimte voor bedrijvigheid op werklocaties binnen de provincie Utrecht. De vraag naar hectares voor nieuwe of vervangende bedrijfsruimte is groot. We zoeken deze ruimte als onderdeel van de verstedelijkingsopgave.

Er is behoefte aan hoogwaardige bedrijventerreinen waar bedrijven mee kunnen gaan met de trends op het gebied van klimaat, energie, circulaire economie en digitalisering. We zetten in op kwalitatieve groei en het mee-ontwikkelen van water, groen en landschap op zowel nieuwe als de bestaande terreinen. Herstructurering en verduurzaming van bestaande terreinen is belangrijk, evenals meervoudig ruimtegebruik (intensivering) om de terreinen slimmer en efficiënter te benutten en toekomstbestendiger te maken. Bij nieuwe terreinen is aandacht nodig voor de kwaliteit, de meerwaarde voor stad en regio en complementariteit ten opzichte van andere locaties in de regio. Bedrijventerreinen in de hoge milieucategorie moeten hun milieucirkels kunnen behouden en hier moeten zich ook echt alleen bedrijven in deze categorie vestigen.

Netwerken voor bijvoorbeeld elektriciteit, drinkwater en waterzuivering waren in het verleden altijd volgend op de ruimtelijke en economische ontwikkelingen. Tot voor kort konden deze netwerken ook altijd aan de vraag voldoen, maar dit is voor zowel elektriciteit als drinkwater niet langer het geval. De toenemende 'netwerkschaarste' legt bloot dat het huidige systeem nog niet ingericht is voor de transities waar we voor staan. Het robuust maken van de energienetwerken heeft grote impact op de ruimte en moet in samenhang met ruimtelijke en economische ontwikkelingen tot stand komen. Daarom willen we de energieopgave meteen bij dit soort ontwikkelingen meenemen. Hiervoor werken we bijvoorbeeld aan een energietoets. Daarnaast wordt er vanzelfsprekend voortvarend uitvoering gegeven aan het realiseren van de Regionale Energiestrategieën.

De kosten van de infrastructuur voor elektriciteit zijn aanzienlijk, en de ruimtelijke impact ook. Het loont daarom om vraag en aanbod van energie zo dicht mogelijk bij elkaar te brengen en de infrastructuur zo efficiënt mogelijk aan te leggen. Dit betekent dat de nabijheid van energiebronnen en energie-infrastructuur onderdeel moet worden van de keuze van nieuwe woon- en werklocaties. We willen zoveel mogelijk gebruikmaken van de bestaande infrastructuur rond transformatorstations, stedelijke concentraties en bedrijventerreinen. En andersom willen we nieuwe stations ontwikkelen waar de grootste verstedelijking voorzien is. Hiermee bouwen we aan een CO₂-neutrale energievoorziening. Net als bij alle andere ontwikkelingen, is behoud van de Utrechtse kwaliteiten daarbij het uitgangspunt en geven we deze ontwikkelingen vorm met respect voor bodem, water, landschap, natuur en erfgoed.

We hebben als ambitie dat de economie en samenleving van de provincie Utrecht in 2050 vergaand circulair zijn. Het is nog moeilijk voor te stellen hoe een circulaire economie en samenleving eruitzien en of dit meer of minder ruimte vraagt. Toch willen we stappen in de richting van deze ambitie zetten: het huidige hoge grondstoffengebruik kan op termijn gevolgen hebben voor onze economie, welvaart en gezondheid. In het Nationaal Programma Circulaire Economie (NPCE) worden vier lijnen uitgezet naar een circulair Nederland: verminderen van grondstoffengebruik, substitutie van grondstoffen, verlengen van de levensduur en hoogwaardige verwerking. We sluiten hier graag bij aan en willen in de komende periode ruimtelijke condities bieden voor deze transitie. Denk aan logische locaties voor bedrijven die afval opnieuw gebruiken, sorteren of opslaan voor later gebruik. En aan ruimte voor de productie van

grondstoffenteelt voor bouwmaterialen in de landbouw. Ook is aandacht nodig voor het creëren/ bieden van de benodigde milieuruimte waar bepaalde type circulaire bedrijvigheid om vraagt.

Het luchtruim boven Nederland is de laatste tientallen jaren steeds drukker geworden. Met de komst van de F35, die meer ruimte nodig heeft, heeft het Rijk aangegeven dat een nieuwe indeling van het luchtruim nodig is. Doelen zijn onder andere om het gebruik van het luchtruim efficiënter en om vliegroutes korter en duurzamer te maken met minder impact op de leefomgeving. Dat gebeurt in het Programma Luchtruimherziening. In dit kader heeft het Rijk het voornemen om een vierde naderingspunt van Schiphol in te richten. Ook wordt onderzocht of er naast vaste vertrekroutes ook vaste aanvliegroutes gerealiseerd kunnen worden. Deze aanpassingen hebben mogelijk grote negatieve gezondheidseffecten in en rond de provincie Utrecht, onder andere in de NOVEX-gebieden Groene Hart, Utrecht-Amersfoort en Arnhem-Nijmegen-Foodvalley. Het is van belang hier zorgvuldig mee om te gaan en deze gevolgen te betrekken bij de besluitvorming over de luchtruimherziening, bij besluitvorming over de toekomst van de luchtvaart en specifiek Schiphol en het proces in het NOVEX-gebied Regio Schiphol.

Perspectief voor leefbare steden en regio's

Voor dit perspectief heeft de provincie Utrecht samen met andere regiopartners en het Rijk al diverse langjarige trajecten ingezet, met het Ontwikkelperspectief Utrecht Nabij (25 november 2021) en het door de regio in samenhang hiermee opgestelde Integraal ruimtelijk perspectief (september 2021), het Ontwikkelbeeld Amersfoort Centraal (21 september 2021) en de

Verstedelijkingsstrategie Arnhem-Nijmegen-Foodvalley (17 november 2021 en 14 december 2022). Al deze trajecten zijn voor de NOVEX-gebiedenaanpak verder gebracht tot Ontwikkelperspectieven (zie ook bijlage E). Ze sluiten goed aan bij de ambities en opgaven die het Rijk in het Startpakket geformuleerd heeft voor het perspectief Leefbare steden en regio's en ook bij de specifieke ambities en opgaven voor deze regio's.

Het is een complexe opgave om in de provincie Utrecht ook de komende 20-30 jaar een goed woon-, werk- en leefklimaat te behouden. Er is een grote vraag naar woningen en nieuwe ruimte voor bedrijven, op verstedelijkingslocaties en specifieke bedrijventerreinen. In de bovengenoemde trajecten is gezocht naar locaties die passen bij de uitgangspunten van de Omgevingsvisies van Rijk en provincie: in de nabijheid van bestaande voorzieningen en door ontwikkelingen te concentreren en te combineren. We willen immers het Utrechtse landschap niet volbouwen en ruimte houden voor andere opgaven. Ook moeten de keuzes in het ruimtelijk beleid gericht zijn op het meest efficiënte gebruik van de ruimte om bij te dragen aan een gezonde en veilige leefomgeving en nabijheid van voorzieningen en duurzaam vervoer. De afgesproken verstedelijkingslocaties zijn op de langere termijn niet voldoende. Daarom werken we ook aan de ontwikkeling van de buitenstedelijke locaties Rijnenburg in Utrecht, Vathorst-Bovenduist in Amersfoort en Veenendaal-De Klomp rondom Veenendaal.

De bevolking van de provincie Utrecht groeit fors. Dit ondersteunen we met een schaa sprong in het mobiliteitssysteem, voor fiets en OV. We streven naar een transitie in het personen- en goederenvervoer waarbij de toename in de verplaatsingen beperkt wordt

en samengaat met veiligheid, duurzaamheid en zorgvuldig ruimtegebruik. Deze transitie willen we tot stand brengen door verstedelijking en mobiliteit in samenhang met elkaar te ontwikkelen. We richten ons onder andere op het verkorten van afstanden, een hoogwaardig ov-systeem met een uitgebreid tramnetwerk, duurzame alternatieven voor de auto zoals wandelen, fietsen en diverse vormen van openbaar vervoer, autovrije of -luwe binnensteden en woonwijken en het stimuleren van gedragsverandering. Op deze manier voorkomen we ook dat er vervoersarmoede optreedt in de provincie. In het Rijk-regio programma U Ned en de samenwerking Arnhem-Nijmegen-Foodvalley werken we aan NOVEX-uitvoeringsagenda's voor een integrale uitwerking van onze ambities.

Voor alle verstedelijkingslocaties werken we aan integrale verstedelijking. We willen vitale wijken bouwen waar inwoners alles wat ze nodig hebben in de nabijheid vinden en met snelle, schone verbindingen de rest van de stad kunnen bereiken. We noemen dit groene en gezonde groei. Dit vraagt van alle betrokken partijen bereikbaarheidsinvesteringen en investeringen in gebiedsgerichte maatregelen. Hiermee kunnen we groei vormgeven en tegelijkertijd de opgaven voor bijvoorbeeld klimaat, drinkwater, energietransitie, mobiliteit, gezondheid en leefbaarheid in onze steden en dorpen ondersteunen. De verstedelijkingsopgave willen we benutten om de leefbaarheid te verbeteren, door groen in en rond de steden mee te laten groeien. Groene ruimtes en gebieden zien we als integraal onderdeel van stedelijke ontwikkeling. Plannen voor verstedelijking omvatten altijd groenontwikkeling: Groen Groeit Mee.

Er ligt een grote uitdaging om het bestaand bebouwd gebied van onze dorpen en steden te verbeteren en te verduurzamen. Vooral verouderde woningen en voor- en naoorlogse wijken vragen aandacht. Bij de revitalisering willen we ook een deel van de woningopgave meenemen: we verdichten waar al woningen, werkgelegenheid en voorzieningen (nodig) zijn. Deze revitaliseringsopgave willen we in samenhang met de opgaven voor leefbaarheid, brede welvaart, duurzame energie (het gaat om een relatief grote woningvoorraad met lage energielabels) en een groene, klimaatadaptieve omgeving oppakken.

Het ministerie van Defensie wil in de Regio Amersfoort logistieke en operationele eenheden en onderwijs- en trainingsfaciliteiten samenbrengen die nu op verschillende locaties in sterk verouderd vastgoed gehuisvest zijn. Het gaat om het gebied op de oostflank van de Utrechtse Heuvelrug tussen Amersfoort, Soest, Leusden en Zeist. De plannen van Defensie kunnen significante ruimtelijke impact hebben. Het vraagt om een integrale en gebiedsgerichte aanpak waarin de stedelijke belangen van werken, wonen en energie goed worden geïntegreerd met de kwaliteiten en waarden van het gebied (water, bodem, natuur, cultuurhistorie, landschap, recreatie, omliggende kernen). Er is een gebiedssamenwerking gestart onder de titel A(mersfoort) tot Z(eist), waarbinnen ontwerpend onderzoek plaatsvindt en de inpassing van de defensie-ontwikkeling wordt opgepakt. Hierbij worden de voorwaarden voor en de consequenties van de ontwikkeling van de defensie terreinen in beeld gebracht. De resultaten van deze gebiedssamenwerking worden benut bij het Gebiedsonderzoek 'Spoorzone Amersfoort en Heuvelrugzone'. Dit Gebiedsonderzoek brengt verschillende trajecten in de Heuvelrugzone bij elkaar. Zo wordt in het Gebiedsonderzoek de duurzame ontwikkeling van

de Heuvelrugzone in relatie tot de verstedelijkingsopgave verder uitgewerkt. De verstedelijking neemt toe en daarmee ook de noodzaak om nog zorgvuldiger om te gaan met de Heuvelrugzone als verbindend groengebied binnen het NOVEX-gebied Utrecht-Amersfoort. Ook richt het Gebiedsonderzoek zich op de uitwerking van de Metropoolpoorten Amersfoort Centraal-Amersfoort Schothorst. Het gaat daarbij over een mogelijke verdichting na 2030 voor wonen, werken en voorzieningen rondom de stations en over het mogelijk maken van een mobiliteitstransitie.

2.5 Onze voorwaarden: acties voor het Rijk

Met de combinatie van nationale en provinciale opgaven in de provincie Utrecht zoals beschreven in de voorgaande paragraaf staan wij voor een omvangrijke en complexe verandering. Het is te doen, maar vraagt van ons een groot aantal acties, in verschillende gebieden binnen onze provincie, op korte en op lange termijn. Die uitdaging gaan we graag aan, samen met onze regionale partners en het Rijk: deze acties zijn tenslotte bedoeld om onze provincie robuust, veilig en leefbaar te houden én om bij te dragen aan een robuust, veilig en leefbaar Nederland. Voorwaarde voor het welslagen van onze inzet is dat het Rijk de noodzakelijke acties op nationaal niveau effectief en op tijd organiseert. Al deze acties zijn belangrijk, er is veel onderlinge samenhang.

Het totale overzicht van de benodigde acties van Rijk en provincie Utrecht staat in hoofdstuk 4. Hieronder geven we een samenvatting van de acties die we aan het Rijk vragen.

De acties van het Rijk krijgen logischerwijs een plaats in de Nota Ruimte en de bijbehorende uitvoeringsprogramma's. Wij vinden het van groot belang dat alle departementale en interdepartementale opgaven bij elkaar komen in de Nationale Ruimtelijke Hoofdstructuur.

Versnellen

Een deel van de opgaven in de provincie Utrecht speelt al op korte termijn, in de periode tot en met 2030. De resultaten dreigen niet op tijd te komen. We moeten

versnellen en daarvoor zijn vaak betere condities en randvoorwaarden nodig. Van het Rijk vragen we dit:

- De EU-bodemstrategie operationaliseren in een ontwikkelgerichte en adaptieve routekaart.
- Maatregelen voor watervriendelijke woningen en bedrijven en voor circulair bouwen en het gebruik van biobased bouwmaterialen opnemen in het Bouwbesluit en actief sturen op een nationaal convenant toekomstbestendig bouwen, inclusief benodigde financiële middelen.
- Op korte termijn (2024) de eerste middelen en andere instrumenten beschikbaar stellen om voortvarend aan de slag te gaan met alle opgaven uit het (concept-) Utrechts Programma Landelijk Gebied (bodem, water, klimaat, landbouw en natuur) en de bijbehorende gebiedsgerichte aanpak, o.a. met natuurherstel en het toekomstperspectief voor agrariërs, inclusief het verbeteren en verbreden van de verdienmodellen.
- Langjarig en integraal middelen beschikbaar stellen, met langjarige zekerheid, om de opgaven uit het Utrechts Programma Landelijk Gebied en daarmee de transitie van het landelijk gebied aan te pakken.
- Intensivering en verduurzaming (klimaat, energie, groen, circulair, etc.) van bedrijventerreinen stimuleren en ondernemingen prikkelen om hier zelf initiatief voor te nemen door een financieel instrument op te nemen in het nieuwe programma Ruimte voor Economie waarmee ondernemers en gemeente (als eigenaar van de openbare ruimte) de benodigde samenwerking invulling kunnen geven. De provincie Utrecht wil hiervoor als pilotregio voor toekomstbestendige bedrijventerreinen fungeren.
- Nieuwe tracés voor het elektriciteitsnetwerk bundelen met andere infrastructuur, om de realisatie

te versnellen en effecten op andere functies zoveel mogelijk te beperken.

- Ontwikkelen van handelingsperspectief voor het aansluiten van nieuwe (woon- en) werklocaties op de energie-infrastructuur, waarbij de provincie Utrecht zich aanbiedt als pilotgebied. Het gaat om stimuleren en zo nodig reguleren van slimme combinaties van afname, opwek en opslag van energie (zoals energiehubs) en van technologische vernieuwing om de belasting van energienetwerken te verminderen.
- Bijdragen aan verveelvoudiging van het hoogspanningsstation Kortrijk-Breukelen en de andere prioritaire uitbreidingen uit de PMIEK, zodat het in de boven-provinciale energiebehoefte kan blijven voorzien, en daarbij rekening houden met de ligging in een waardevol landschap en open veenweidegebied en de daaruit voortkomende opgaven voor water, bodem, landschap, erfgoed en natuur.
- Het goederenvervoer door de Randstad via de Goederencorridor Noordoost Europa (spoor) uitfaseren en een langetermijnvisie op goederenvervoer over spoor opstellen waarbij de goederencorridors lopen via routes die de overlast en externe veiligheidsrisico's op de bebouwde omgeving minimaliseren.
- De opgaven op regionaal, nationaal en internationaal niveau op de spoorcorridor Utrecht-Arnhem-Duitse grens faciliteren.
- De bijdrage aan het alternatief Ring Utrecht, de Noordelijke Randweg Utrecht, A1/A28 knooppunt Hoevelaken en de aansluiting A1-A30 zo snel mogelijk (opnieuw) oppakken.
- Maatregelen nemen voor beïnvloeding van het mobiliteitsgedrag, zoals prijsbeleid en andere push-factoren die zich richten op een groter aandeel van OV,

deelmobiliteit, actief verkeer en goederenvervoer over water in het totaal aantal verplaatsingen.

- In het kader van de Luchtruimherziening en in het beleid met betrekking tot de luchtvaart in Nederland, specifiek Schiphol, de bestaande stedelijke gebieden en de gewenste ontwikkelingen in de NOVEX-verstedelijkingsgebieden volwaardig meenemen in de besluitvorming en daarbij eisen stellen aan het verminderen van de overlast in de omgeving.
- Samen met de andere partners integraal uitvoering geven aan het programma U Ned, de onderzoeken die in dit kader lopen en de bijbehorende Mobiliteitsstrategie 2040, via interdepartementale medewerking en koppeling van budgetten voor verstedelijking, bereikbaarheid en leefbaarheid.
- Samenwerken aan een schaalessprong OV om de noodzakelijke woon- en werklocaties te kunnen realiseren en de draaischijf Utrecht te laten functioneren. Prioriteit is uitvoering geven aan de MIRT-Verkenning OV en Wonen met een snelle en (deels) ondergrondse Merwedelijn tussen Utrecht Centrum en Westraven samen met verbeteringen voor tram 22, HOV Waterlinieweg en de bereikbaarheid van het Utrecht Science Park. Ook moet de transfercapaciteit van knooppunt Amersfoort Centraal op termijn worden vergroot.
- Uitvoering geven aan het Adaptief Programma NOVEX-gebied Utrecht-Amersfoort en de Uitvoeringsagenda NOVEX-gebied Arnhem-Nijmegen-Foodvalley.
- Ondersteuning bieden voor het slechten van barrières die (hoofd)infrastructuur rond bebouwd gebied vormt en voor het verbinden van stad en land, via het Nationaal Programma Landelijk Gebied, de ambitie voor 10% groenblauwe dooradering, de Agenda Natuurinclusief en de programmatische aanpak Groen

in en om de Stad. Hiermee komen tot een verbindende integrale stad land benadering.

- Reserveren van de noodzakelijk specifieke middelen voor groene (recreatie) ruimte in en rond steden en dorpen, bijvoorbeeld in de vorm van een specifiek fonds gericht op deze opgave. Voor de verbetering en uitbreiding van de huidige groenblauwe structuren is de bestaande bekostiging ontoereikend.
- Sterker inzetten op de herstructureringsopgave (renovatie, transformatie en sloop/nieuwbouw) in bestaand bebouwd gebied, als ondersteuning voor de aanpak door de gemeenten.
- Interdepartementale betrokkenheid organiseren bij de plannen van Defensie op de Heuvelrug (met inzet van ten minste ook BZK, IenW, EZK en LNV), de Rijksambities in dit gebied koppelen en de Rijksmiddelen gebiedsgericht inzetten.

Vernieuwen

In de periode tot en met 2050 moeten we kansen kunnen pakken voor de benodigde transitie en opgaven.

Dat vereist op sommige terreinen nieuw kaderstellend beleid en nieuwe regels, vaak op nationaal en provinciaal niveau. Hiervoor zijn Tweede Kamer en Provinciale Staten aan zet. Van het Rijk vragen we dit:

- Water en Bodem Sturend operationaliseren in de Nota Ruimte en bij hierop volgende locatiekeuzes en gebiedsgerichte uitwerkingen. Dit betekent antwoord geven op de grote opgaven die de komende jaren op ons afkomen en die een sterke ruimtelijke component hebben (temperatuurstijging, toename van piekbuien, aanhoudende droogte en zeespiegelstijging).
- Bij de nationale ruimtelijke verdeling van zoetwater in de Deltabeslissing 2026 rekening houden met de zoetwatervraag voor de veenweiden in het Groene

- Hart, voor de Utrechtse Heuvelrug en voor de beekdalen in de Gelderse Vallei.
- Het robuuste landelijk netwerk van drinkwaterleidingen beschermen en ontwikkelen en opnemen in de Nota Ruimte.
 - Het gebied Amsterdam-Rijnkanaal, IJ, Noordzeekanaal en omliggende boezems (Delta regio Centraal Holland) opnemen in de nationale ruimtelijke hoofdstructuur van de Nota Ruimte, omdat hier in de periode tot 2030 cruciale beslissingen over zowel waterinfrastructuur als ruimte voor water nodig zijn.
 - De landschappen Groene Hart, Utrechtse Heuvelrug en Gelderse Vallei en de opgaven die hier spelen, een volwaardige plaats geven in de Nota Ruimte.
 - De natuurverbinding Veluwe-Utrechtse Heuvelrug opnemen in de Nota Ruimte, omdat deze verbinding bijdraagt aan het beter functioneren van het Natuurnetwerk Nederland en het tussengelegen landschap versterkt, en de intentie uitspreken om bij te dragen aan het wegnemen van fysieke barrières hier en elders voor versterking en verbeterd functioneren van het Natuurnetwerk Nederland.
 - In de Nota Ruimte concreet maken welke transitie-stappen de komende jaren nodig zijn op weg naar een circulaire en biobased samenleving en economie.
 - Op nationaal niveau ontwikkelen van instrumenten om beschikbaarheid van energie en ruimtelijke ontwikkelingen beter op elkaar af te stemmen, zoals een energietoets.
 - De ruimtelijke implicaties van het landelijke elektriciteitsnetwerk en de energievoorziening een volwaardige positie geven in de Nota Ruimte, met aandacht voor de samenhang tussen dit netwerk en andere ontwikkelingen en de toekomstbestendigheid van het netwerk.
 - Het Ruimtelijk Voorstel provincie Utrecht en de Ontwikkelperspectieven NOVEX-gebieden Groene Hart, Utrecht-Amersfoort en Arnhem-Nijmegen-Foodvalley integraal meenemen in de besluitvorming over de Luchtruimherziening en Ontwikkelperspectief NOVEX-gebied Regio Schiphol.
 - In de Nota Ruimte extra eisen stellen aan Schiphol om overlast in de omgeving te verminderen.
 - NOVEX-gebieden Utrecht-Amersfoort en Arnhem-Nijmegen-Foodvalley en grootschalige NOVEX-woningbouwgebieden, Metropoolpoorten, Regiopoorten en vitale kernen opnemen in de Nota Ruimte.
 - Het belang van en de benodigde ruimte voor recreatie een volwaardige plaats geven in de Nota Ruimte.

Verdiepen

Voor sommige opgaven is de kennis nog ontoereikend om concrete stappen te kunnen zetten. Deze opgaven spelen vaak op de langere termijn, soms in de periode tot 2100. Hier komt een onderzoeksagenda uit naar voren. Van het Rijk vragen we dit:

- Onderzoek naar een toekomstbestendig watersysteem in het gebied Centraal Holland doorzetten en dit onderzoek onderbrengen in het Deltaprogramma. Daarbij dient ook aandacht te worden besteed aan voldoende zoetwaterbeschikbaarheid voor het afremmen van de bodemdaling in veenweidegebieden.
- Onderzoek uitvoeren naar de benodigde adaptatie aan zeespiegelstijging en de betekenis hiervan voor de Randstad in zijn geheel en Utrecht specifiek in het Kennisprogramma Zeespiegelstijging.
- Onderzoek uitvoeren naar de economische effecten van adaptatie aan klimaatverandering.
- Onderzoek uitvoeren naar een duurzame voedselstrategie en de mogelijke bijdrage van biobased teelten, nieuwe vormen van stadslandbouw en nieuwe verdienmodellen voor de landbouw.
- Via het Nationaal Programma Circulaire Economie (NPCE) onderzoeken wat de ruimtelijke consequenties zijn van een circulaire economie en samenleving en welke transitiestappen nodig zijn om daar te komen.
- Onderzoek doen naar een nationale strategie voor het behouden van onze (kritieke) grondstoffen en de eventueel benodigde ruimtereserveringen.
- Onderzoek uitvoeren naar het energiesysteem van de toekomst om richting te geven aan de nationale energiehoofdstructuur op de langere termijn.
- Onderzoek doen naar en een breed gesprek voeren over de spanningen die ontstaan waar de nationale

opgaven voor de energietransitie en UNESCO-werelderfgoed samenkomen.

- Onderzoek doen naar een verbeterd netwerk van hogesnelheidslijnen, inclusief verknoping aan het intercitynetwerk en de positie van de hogesnelheidstreinen op het nationale spoornetwerk.
- Onderzoek doen naar het ontvlechten van het autoverkeer op de A12.
- Volgens afspraak een netwerkanalyse hoofdinfrastructuur uitvoeren voor Regio Foodvalley om de knelpunten en oplossingsrichtingen in beeld te brengen.

2.6

Onze inzet: een gezamenlijk Ruimtelijk Arrangement

Het Ruimtelijk Voorstel van de provincie Utrecht, zoals beschreven in de voorgaande paragrafen, legt de basis voor een verbeterde aanpak van de nationale en provinciale opgaven in onze provincie. Het Rijk en de provincie kunnen hiermee samenhangend uitvoering geven aan ambities en opgaven en hun omgevingsbeleid aanpassen, in respectievelijk de Nota Ruimte en de wijziging van de provinciale Omgevingsvisie. Het Rijk heeft in het Startpakket voorgesteld om in aanvulling daarop een Ruimtelijk Arrangement te sluiten met de provincie. De provincie Utrecht ondersteunt dat idee van harte. Hieronder geven we onze voorstellen voor de opzet van zo'n Ruimtelijk Arrangement.

De Provincie Utrecht stelt voor om in het Ruimtelijk Arrangement wederkerige bestuurlijke afspraken te maken over de opgaven op korte, middellange en lange termijn:

- voor de periode tot 2030: afspraken over de ruimtelijke inpassing en uitvoering van nationale opgaven in onze provincie, inclusief de inzet van middelen en instrumenten, en de interdepartementale afstemming;
- voor de periode tot 2050: afspraken over passend omgevingsbeleid en passende regelgeving om de opgaven mogelijk te maken;
- voor de periode tot 2100: afspraken over vervolgonderzoeken die nodig zijn voor opgaven die nu nog niet concreet genoeg zijn.

We zien het Ruimtelijk Arrangement als een cyclisch proces, waarbij het te sluiten arrangement in 2024 de eerste versie is.

Onze ambitie is dat we het Ruimtelijk Arrangement op korte termijn tot stand brengen, zodat het Rijk de beleidsmatige afspraken kan opnemen in de Nota Ruimte. Het zou een gemiste kans zijn als dat niet lukt. Een ander aandachtspunt zijn de sectorale programma's en gescheiden budgetten van departementen: die leiden in de praktijk tot langdurige afstemming, wat vertragend werkt en veel capaciteit van diverse overheden vraagt. Daarom is het voor een daadkrachtige uitvoering van de nationale opgaven belangrijk om in het arrangement ook afspraken op te nemen over de interdepartementale afstemming bij nationale programma's en MER-studies en het koppelen van sectorale financiële middelen.

Het af te sluiten arrangement zien we als een lakmoesproef: kunnen Rijk en provincie opgaven en ambities samen omzetten in beleid dat werkt, daadkrachtig is en tegelijkertijd rekenschap geeft van de onzekerheid die met de uiteindelijke uitwerking van transitie-opgaven gepaard gaat? De komende maanden willen we het doel en de (gewenste) inhoud van het arrangement scherper stellen. Dat doen we samen met het ministerie van BZK, als aanspreekpunt van het Rijk, en in samenspraak met andere provincies en de overheidspartners in onze provincie. Onze inzet is dat we dit arrangement effectief kunnen inzetten voor de integrale uitvoering van onze Utrechtse opgaven en ambities. Hierbij horen samenhangende gebiedsgerichte financiële afspraken, ook over departementen heen. We willen daarbij als één overheid (samen)werken, in lijn met de Omgevingswet die op 1 januari 2024 in werking treedt.

Fort bij Vechten (bron: Utrecht Marketing, foto Jessica de Korte)

3

Methode, proces
en beantwoording
Startpakket

Hoofdstuk 3 Methode, proces en beantwoording Startpakket

De provincie Utrecht heeft een strak proces georganiseerd om het Ruimtelijk Voorstel op tijd en met draagvlak te kunnen aanbieden. Er heeft intensieve samenwerking plaatsgevonden met partners in de regio. Tijdens de gesprekken lag steeds de kaart van de provincie op tafel. Dit heeft geresulteerd in een reeks kaarten die de basis vormt voor ons Ruimtelijk Voorstel. Dit hoofdstuk gaat over de gehanteerde methodiek, de opbouw van de kaartenreeks, het proces en de samenwerking aan het Ruimtelijk Voorstel. Ook gaat dit hoofdstuk over de integrale beantwoording van de vragen uit het Startpakket en de berekening van de ruimtelijke omvang van de opgaven in de periode tot 2030.

3.1 Methodiek

Het Ruimtelijk Voorstel provincie Utrecht geeft voor de onderwerpen uit het Startpakket de stand van zaken in de provincie Utrecht. Ook laat het voorstel zien voor welke opgaven we nieuwe stappen te zetten hebben. Dat leidt tot uitdagingen waar Rijk, provincie Utrecht, regio's, gemeenten en waterpartners elkaar nodig hebben, in wisselende samenstelling, om tot gezamenlijk beleid en uitvoering te komen. Wat daarvoor nodig is van het Rijk, provincie of beide hebben we opgenomen in agendapunten.

Wat, waar, wanneer, wie en hoe

Voor het formuleren van de kwaliteiten, uitdagingen en kansen (hoofdstuk 3) hebben we de Omgevingsvisie van de provincie Utrecht als basis genomen. De zeven thema's uit de Omgevingsvisie hebben we als structuur gebruikt. Ook zijn we dicht bij de werkwijze van de Omgevingsvisie gebleven, door de begrippen 'wat', 'waar' en 'wanneer' te hanteren:

- **Wat:** de inhoudelijke component. Waar gaat het onderwerp over en welke toelichting hoort daarbij? Voor de verbeelding hebben gebruik gemaakt van het thematische wiel uit onze Omgevingsvisie, met de zeven thema's en een overkoepelend thema. Het 'wat' geeft overzicht en biedt inzicht in de manier waarop onderwerpen bij elkaar kunnen komen:

de balans tussen kwaliteiten en opgaven en de combinatiemogelijkheden. En het gaat over het totale plaatje dat meer is dan de bouwstenen.

- **Waar:** de fysieke ruimtelijke neerslag. Waar ligt de opgave en op welke schaal komt de opgave het best tot zijn recht? Wij hebben ons met name gericht op de provinciale schaal en de boven-provinciale en nationale schaal. Het 'waar' verbeelden we met de kaartenreeks. Deze kaartenreeks start met de kaarten van de positie, visie en kwaliteit uit de Omgevingsvisie. Deze vormen de basis voor het Ruimtelijk Voorstel.
- **Wanneer:** de tijdsdimensie. In de Omgevingsvisie staan ambities opgenomen voor verschillende periodes: tot 2030, tot 2040 en tot 2050. In het Ruimtelijk Voorstel hebben we ook 2100 opgenomen. Het 'wanneer' gaat ook over adaptiviteit in de planning, over urgentie en vooral ook over het iteratieve proces. Uitvoering van de Omgevingsvisie en het Ruimtelijk Voorstel is niet rechtlijnig of volgtijdelijk. Het gaat heen en weer en behoeft regelmatig bijsturing.

Voor hoofdstuk 4, de agendering, hebben we dit aangevuld met wie en hoe:

- **Wie:** de adressering. Om stappen te kunnen zetten, moet duidelijk zijn wie iets moet doen en wie welke rol en verantwoordelijkheid heeft. Dit is bij ieder agendapunt aangegeven.
- **Hoe:** de maatregelen. Om de kansen voor de verschillende uitdagingen te kunnen pakken, moeten verschillende maatregelen genomen worden.

Deze zijn gevat in agendapunten. Het kan gaan om nieuwe beleid, om het creëren van goede randvoorwaarden en condities (zoals het koppelen van middelen of het stellen van regels) en om onderzoek. Bij ieder agendapunt hebben we aangegeven wat nodig is om stappen te zetten.

Startpakket versus Omgevingsvisie

Om tot uitdagingen en bijbehorende kansen te komen hebben we eerst onderzocht hoe de belangrijkste hoofdpogingen uit de Omgevingsvisie van de provincie Utrecht (inclusief onderliggende programma's en gebiedsuitwerkingen) zich verhouden tot de vragen uit het Startpakket (inclusief onderliggende programma's).

De Omgevingsvisie bevat een samenhangende visie en samenhangend beleid voor de hele provincie en voor alle beleidsthema's. Dit is verder uitgewerkt in thematische programma's, bijvoorbeeld voor bodem en water en voor recreatie en toerisme. In aanvulling hierop hebben de provincie en de regiopartners visies opgesteld voor de regio's U10, Amersfoort en Foodvalley (Utrechtse gedeelte). Voor het proces naar het Ruimtelijk Voorstel hebben we gebruik gemaakt van:

- Ontwikkelperspectief Utrecht Nabij (25 november 2021) van het programma U Ned, het samenwerkingsverband van de ministeries van IenW, BZK en EZK, provincie Utrecht, Utrechtse en Amersfoortse gemeenten;
- Synergiedocument Groeien in nabijheid (8 november 2022) van het programma U Ned;
- Integraal Ruimtelijk Perspectief (september 2021) van de Regio U10 en de 16 daarin gelegen gemeenten;
- Perspectief Groene Hart 2040 (2 mei 2017) van de stuurgroep Nationaal Landschap Groene Hart met de

gebieden/regio's, gemeenten, waterschappen en de provincies Zuid- en Noord-Holland en Utrecht;

- Ontwikkelbeeld Amersfoort Centraal! (21 september 2021) van de Regio Amersfoort en provincie Utrecht;
- Verstedelijkingsstrategie Arnhem-Nijmegen-Foodvalley, bestaande uit het Verstedelijkingsconcept (17 november 2021) en de Opgavebeschrijvingen Verstedelijkingsstrategie (14 december 2022), van de Regio's Arnhem-Nijmegen en Foodvalley, de 26 gemeenten die in de regio's liggen, de provincies Gelderland en Utrecht, de ministeries van BZK, EZK, IenW en LNV.

We zijn gestart met een quick scan. Die liet al zien, dat de hoofdpogingen en ambities uit de Omgevingsvisie provincie Utrecht op hoofdlijnen goed aansluiten op de vragen over de ruimtelijke inpassing van nationale opgaven en doelen uit het Startpakket. De verdere uitwerking hiervan bevestigde dit beeld. De Omgevingsvisie biedt al antwoord op verschillende vragen uit het Startpakket, maar er zijn ook opgaven die gedeeltelijk of helemaal niet op elkaar aansluiten. Dat laatste is het bijvoorbeeld het geval als een opgave uit het Startpakket niet of nauwelijks in de Omgevingsvisie terugkomt of als er geen eenduidig of samenhangend (uitvoerend) beleid is. De resultaten van de quick scan hebben we verrijkt met informatie uit het traject Ontwerpend Onderzoek NOVEX dat het Rijk heeft opgestart om het maken van ruimtelijke voorstellen te begeleiden.

Wisselwerking

Het Rijk heeft de provincie en de regiopartners niet alleen om een Ruimtelijk Voorstel gevraagd, maar ook om:

- Provinciale/regionale uitwerkingen van nationale programma's, zoals Utrechts Programma Landelijk Gebied (UPLG) met regionale gebiedsprocessen, Regionale energiestrategieën 1.0 (RES'en) en de consolidatie daarvan, provinciale Meerjarenprogramma Infrastructuur, Energie en Klimaat (PMIEK), Woondeals, Toekomstbeeld OV Midden Nederland, Gebiedsontwikkeling Defensie van A(mersfoort) tot en met Z(eist);
- Ontwikkelperspectieven voor de NOVEX-gebieden Het Groene Hart, Utrecht-Amersfoort (Metropoolregio Utrecht), Arnhem-Nijmegen-Foodvalley en Regio Schiphol.

Het Ruimtelijk Voorstel is zo opgesteld dat het aansluit bij deze gebiedsprocessen en producten en het staat ook ten dienste hiervan. De Utrechtse NOVEX-gebieden zijn allemaal provinciegrensoverschrijdend. Ook voor het Ruimtelijk Voorstel heeft provincie Utrecht daarom samengewerkt over de provinciegrenzen heen. Zowel het Ruimtelijk Voorstel als deze gebiedsprocessen en producten waren de afgelopen periode volop in ontwikkeling; ze zijn gelijk opgegaan. Er is gezorgd voor een nauwe wisselwerking tussen al deze trajecten en producten, zowel in de inhoud, als in het proces, om ze op een goede manier samen te kunnen brengen in het Ruimtelijk Voorstel.

3.2 Kaartenreeks

Om de samenhang tussen de verschillende opgaven goed in beeld te krijgen, hebben we gebruik gemaakt van ontwerpend onderzoek waarin de kaart centraal stond. Dit deden we in een ontwerpende en participatieve aanpak met het Rijk, gemeenten, regio's en waterschappen. Met deze werkwijze hebben we al verschillende jaren ervaring opgedaan, ook bijvoorbeeld bij het opstellen van onze Omgevingsvisie. Hiermee hebben we de belangrijkste kenmerken en kwaliteiten van Utrecht in beeld gebracht, de (nationale en decentrale) opgaven geanalyseerd, overzicht gecreëerd en opgaven en kansen bij elkaar gebracht. Zo hebben we de benodigde structurende keuzes en ontwikkelprincipes in beeld gebracht.

Dit heeft een reeks kaarten voor het Ruimtelijk Voorstel provincie Utrecht opgeleverd. Bij ieder tussenproduct is deze reeks verder aangevuld. De hier opgenomen afbeelding illustreert de opbouw en samenhang in de kaartenreeks. Alle aanduidingen op de kaarten zijn indicatief.

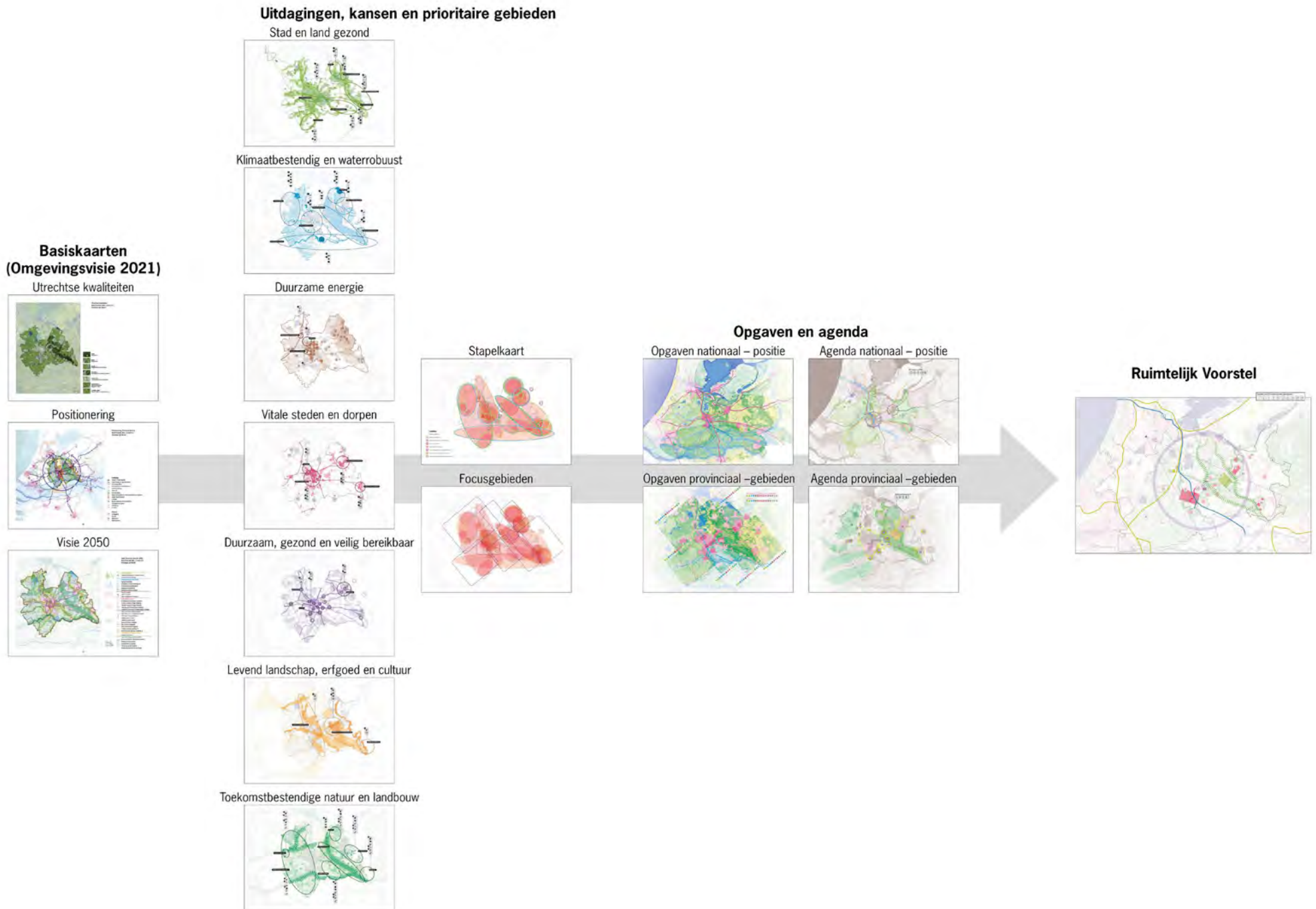
Wij begonnen niet bij nul. Er was bij aanvang van het ruimtelijk puzzelproces al veel informatie beschikbaar, omdat we deze werkwijze al langer gebruiken. De kaarten 'Positionering provincie Utrecht', 'Visie provincie Utrecht 2050' en 'Utrechtse kwaliteiten' komen allemaal uit onze Omgevingsvisie (maart 2021). Daarnaast waren er verschillende **basiskaarten** met informatie.

De volgende stap bestond uit met maken van **thema-kaarten**. Onderlegger hiervoor was de kaart 'Utrechtse kwaliteiten'. Hierop zijn per gebied in de provincie Utrecht de ruimtelijke kwaliteit en functie weergegeven. De themakaarten bouwen voort op de zeven thema's uit de Omgevingsvisie. Met een geografisch informatie-systeem zijn themakaarten voor 2030 gemaakt. Hierop staat alle informatie en de voorgenomen ontwikkelingen in de periode tot en met 2030. Ook zijn er zeven indicatieve themakaarten voor de langere termijn gemaakt (tot 2050 met een doorkijk naar 2100) met de uitdagingen en kansen voor de provincie Utrecht. De gebieden waarin meerdere thematische uitdagingen en kansen bij elkaar komen, zijn aangegeven als prioritaire gebieden. De **stapelkaart** laat de stapeling van alle thema's in prioritaire gebieden over elkaar heen zien.

Bij de stapeling tekende zich een aantal focusgebieden af. Deze hebben we indicatief op een focusgebiedenkaart gezet. De focusgebiedenkaart is vertaald in twee **opgave-kaarten**. Eén op nationaal niveau met de relaties tussen de provincie Utrecht en de omliggende landsdelen. En één op provinciaal niveau met gebieden in en om de provincie Utrecht. Zo worden op twee schaalniveaus de relaties tussen de thematische uitdagingen en kansen verbeeld. Vervolgens zijn twee **agendakaarten** opgesteld, ook weer op nationale en provinciale schaal. Deze kaarten agenderen en adresseren de belangrijkste te ondernemen acties aan het Rijk en/of aan de provincie Utrecht op het gebied van omgevingsbeleid (nieuwe Nota Ruimte en wijziging Omgevingsvisie provincie Utrecht), randvoorwaarden en condities. Ook geven de agendakaarten aan waar nog nader onderzoek nodig is.

Ten slotte is voor het Ruimtelijke Voorstel provincie Utrecht de **kaart Ruimtelijk Voorstel provincie Utrecht** ontwikkeld. Deze geeft de essentie uit de twee agenda-kaarten weer.

De volledige kaartenreeks is opgenomen in bijlage A.

3.3 Proces

Zowel het Rijk als de provincie Utrecht staan aan de vooravond van wijziging van hun omgevingsbeleid (beide in 2024). Het Rijk werkt toe naar aanscherping van de Nationale Omgevingsvisie (vastgesteld 11 september 2020) in een nieuwe Nota Ruimte. De provincie Utrecht werkt toe naar de eerste wijziging van de Omgevingsvisie provincie Utrecht (vastgesteld 11 maart 2021). De in 1.2 opgenomen afbeelding illustreert deze samenhang van de nationale en provinciale omgevingsvisies met het proces van het Ruimtelijk Voorstel en het Ruimtelijk Arrangement.

Ruimtelijke puzzel

Voor het wijzigen van het omgevingsbeleid moet duidelijk zijn welke (nationale en provinciale) opgaven ruimte vragen en waar deze ruimtelijk kunnen worden ingepast. Het Rijk heeft de in te passen nationale ruimtelijke opgaven samengebracht in het NOVEX ‘Provinciaal startpakket fysieke leefomgeving’ (12 december 2022) en aan de provincie Utrecht gevraagd voor het kerstreces van 2023 met een Ruimtelijk Voorstel te komen dat zicht biedt op wat ruimtelijk mogelijk en realiseerbaar is binnen het provinciale grondgebied als de nationale en provinciale opgaven worden gecombineerd.

Het leggen van “ruimtelijke puzzels” door provincies is niet nieuw. Sterker nog: het is altijd al een van de belangrijkste taken van provincies. Bij het opstellen van de Omgevingsvisie van de provincie Utrecht hebben wij – conform de code ‘goed bestuur’ – ook rekening gehouden

met het omgevingsbeleid van andere overheden, waaronder de Nationale Omgevingsvisie van het Rijk.

Daarmee bood onze Omgevingsvisie, met de bijbehorende programma’s en regionale uitwerkingen, al een goede basis voor ons Ruimtelijk Voorstel. Daar hebben we de ruimtelijk relevante delen uit onze provinciale uitwerking van nationale programma’s toegevoegd, zoals het concept Utrechts Programma Landelijk Gebied, de Regionale Energiestrategieën (U16, Amersfoort en Foodvalley), het provinciale Meerjarenprogramma Infrastructuur, Energie en Klimaat en de regionale Woondeals (U10, Amersfoort en Foodvalley). Verder hebben wij de ruimtelijk relevante delen uit de Ontwikkelperspectieven voor de NOVEX-gebieden Groene Hart, Utrecht-Amersfoort, Arnhem-Nijmegen-Foodvalley en Regio Schiphol opgenomen in het Ruimtelijk Voorstel.

IJkmomenten

In het proces naar het Ruimtelijk Voorstel hebben we gewerkt met drie ijkmomenten. Hierin hebben wij de voortgang met het Rijk besproken en een gesprek gevoerd aan de hand van de essentie van een tussenproduct:

- IJkmoment 1, tussenproduct ‘**Scopedocument**’. Hierin hebben we ons proces en onze aanpak toegelicht. Het Scopedocument is op 6 maart 2023 besproken in het eerste directeurenoverleg NOVEX Rijk-provincie Utrecht.
- IJkmoment 2, ‘**Notitie Denkrichtingen Uitdagingen en Kansen**’. Hierin hebben beschreven we voor welke uitdagingen (20) de provincie Utrecht staat. Per uitdaging zijn kansen benoemd. Ook zijn denkrichtingen (7) geformuleerd om vorm te geven aan onze ambitie om de balans tussen kwaliteiten en opgaven te waarborgen. De Notitie Denkrichtingen,

Uitdagingen en Kansen is op 24 mei 2023 besproken in het tweede directeurenoverleg NOVEX Rijk-provincie Utrecht en op 15 juni 2023 in het Bestuurlijk Overleg Leefomgeving Noordwest.

- IJkmoment 3, ‘**Agenda Provinciaal Ruimtelijk Voorstel Utrecht**’. Hierin staan de 26 (nu 27) agendapunten die we essentieel vinden om tot een integrale aanpak van de opgaven in de provincie te komen, waarbij we ook geadresseerd hebben wie voor ieder punt aan de lat staat. De Agenda Provinciaal Ruimtelijk Voorstel Utrecht is op 2 oktober 2023 besproken in het derde directeurenoverleg NOVEX Rijk-provincie Utrecht.

De drie tussenproducten vormen het fundament van het Ruimtelijk Voorstel provincie Utrecht.

Rond ieder ijkmoment en over elk tussenproduct hebben Provinciale Staten een Statenbrief ontvangen, die steeds in de Statencommissie ter bespreking is geagendeerd. Opmerkingen en aandachtspunten van de Statenfracties zijn verwerkt en vervolgens hebben Gedeputeerde Staten dit Ruimtelijk Voorstel provincie Utrecht vastgesteld. De volgende stap is de startnotitie voor de wijziging van de Omgevingsvisie provincie Utrecht. Voor deze startnotitie ontvangen Provinciale Staten begin 2024 een Statenvoorstel.

Ruimtelijk arrangement en wijziging Omgevingsvisie provincie Utrecht

Het opstellen van het Ruimtelijk Voorstel was voor de provincie Utrecht een uitgelezen kans om het eigen omgevingsbeleid te concretiseren en te actualiseren. Daarnaast maken Rijk en provincie Utrecht op basis van het Ruimtelijk Voorstel afspraken over de uitvoering van

nationale opgaven in de provincie. Deze afspraken komen in een gezamenlijk Ruimtelijk Arrangement te staan.

Het Ruimtelijk Voorstel kan aanleiding zijn tot een wijziging van de Omgevingsvisie provincie Utrecht. Naar verwachting is het Ontwerp van de wijziging in 2024 gereed. Hierbij hoort een proces met onder meer participatie, terinzagelegging en zo nodig aanvulling van de planMER. Dit proces kan vanzelfsprekend leiden tot veranderende inzichten ten opzichte van het Ruimtelijk Voorstel. Er zullen in 2024 voldoende mogelijkheden zijn om hier zo nodig met het Rijk het gesprek over te voeren. Zowel het Rijk als de provincie Utrecht zien het Ruimtelijk Voorstel en het Ruimtelijk Arrangement als een cyclisch proces.

3.4 Samenwerking

In lijn met het Startpakket van het Rijk heeft de provincie Utrecht voor het Ruimtelijk Voorstel samengewerkt met de Utrechtse regio's U10, Amersfoort en Foodvalley (en daarmee met de inliggende gemeenten) en de Utrechtse waterpartners (waterschappen, drinkwaterbedrijven en Rijkswaterstaat Midden-Nederland). De andere partners betrekken we in het proces naar wijziging van de Omgevingsvisie provincie Utrecht in 2024. Daarnaast heeft de provincie Utrecht afgestemd met haar buurprovincies over de onderlinge aansluiting van de verschillende ruimtelijke voorstellen.

Aansluiting bij lopende trajecten en overleggen

Het Rijk heeft de provincie Utrecht in het Startpakket gevraagd om samen met gemeenten (in de provincie Utrecht loopt dit vooral via de regio's) en waterschappen (in provincie Utrecht is dit verbreed naar alle Utrechtse waterpartners) de nationale opgaven en doelen ruimtelijk te vertalen, waar mogelijk in te passen en te combineren met decentrale opgaven. Samenwerking tussen provincie Utrecht en de regionale overheidspartners vindt veelal al plaats binnen de provinciale uitwerkingen van de nationale programma's en binnen de Ontwikkelperspectieven voor de NOVEX-gebieden. Voor het Ruimtelijk Voorstel is gebruikgemaakt van deze lopende trajecten.

Voorkant van de drie tussenproducten (bron: provincie Utrecht)

De regionale partners hadden vanzelfsprekend behoefte aan informatie over de voortgang van het Ruimtelijk Voorstel. Voor toelichting op de stand van zaken, de te nemen stappen en het overleg daarover is gebruik gemaakt van de ambtelijke en bestuurlijke overleggremia die al georganiseerd werden in de regio's U10, Amersfoort en Foodvalley en met de waterpartners.

Ateliers en reviews

Per ijkmoment is een atelier georganiseerd met provinciale collega's en collega's van regionale overheidspartners om samen de inhoud van het Ruimtelijk Voorstel stap voor stap uit te werken. Hierbij is gebruik gemaakt van kaartmateriaal en de methodiek van ontwerpend onderzoek (zie paragraaf 3.1 en 3.2).

Ook is per ijkmoment een (tussen)rapportage opgesteld. Elke rapportage werd voorafgegaan door een concept dat is voorgelegd aan een reviewgroep met provinciale collega's en collega's van de regionale overheidspartners. De interne reviewgroep had de rol om te beoordelen of de inhoud van deze documenten in lijn was met de Omgevingsvisie provincie Utrecht en met de andere ingrediënten voor het Ruimtelijk Voorstel en om de consequenties aan te geven als dit niet het geval was. Voor deze reviews is ook op ambtelijk niveau reactie gevraagd aan de regio's U10, Amersfoort en Foodvalley, de steden Utrecht, Amersfoort en Veenendaal en de Utrechtse waterpartners. Zij hebben beoordeeld of de concretisering, verdiepingen en aanvullingen passen bij de voorgestane ruimtelijke ontwikkeling in samenwerkingen, zoals de provinciale uitwerkingen van nationale programma's en NOVEX-gebieden.

3.5 Antwoorden Startpakket

Bijlage B 'Beantwoording vragen NOVEX-Startpakket' geeft de antwoorden van de provincie Utrecht op alle vragen die het Rijk gesteld heeft in het Startpakket. Bij de beantwoording is de indeling naar overkoepelende opgaven en perspectieven gevolgd van de 'Kamerbrief over nationale regie in de ruimtelijke ordening' (RO-brief, 17 mei 2022) van het kabinet.

Op 6 maart 2023 heeft het Rijk een aanvulling op het Startpakket aan de provincie Utrecht gestuurd. De vragen die daarin staan, zijn in aparte paragrafen toegevoegd en van een korte aanvullende beantwoording voorzien.

De bijlage met de antwoorden bevat per vraag een overzicht van de huidige stand van zaken binnen de provincie Utrecht voor het betreffende thema. Bij elk antwoord is aangegeven wat er aan de hand is, waar het speelt, wanneer het aan de orde is, hoe het kan worden aangepakt en wie daarvoor verantwoordelijk is. Daarbij is aangesloten bij de Omgevingsvisie die in Provinciale Staten is vastgesteld en bij de diverse programma's die bij de Omgevingsvisie horen.

Bij de 'Notitie Denkrichtingen, Uitdagingen en Kansen' (ijkmoment twee, zie 5.3) had de provincie Utrecht de concept-antwoorden al als bijlage opgenomen. Deze zijn nu aangevuld en aangescherpt op basis van de voordeelingen in de provinciale uitwerkingen van de nationale programma's (concept Utrechts Programma Landelijk Gebied, Provinciaal Meerjarenprogramma Infrastructuur,

Energie en Klimaat en regionale Woondeals) en de Ontwikkelperspectieven voor de NOVEX-gebieden (Groene Hart, Utrecht-Amersfoort, Arnhem-Nijmegen-Foodvalley en Regio Schiphol).

Cyclisch proces

De vragen in het Startpakket gaan over alle uitgangspunten, perspectieven en overkoepelende opgaven, op basis van een beschrijving van de nationale ruimtelijke opgaven en een beschrijving van het gezamenlijke startpunt. De vragen zijn onderverdeeld in verschillende soorten: concrete doelen, structurende keuzes, richtinggevende uitspraken en kansen en knelpunten. De knelpunten maken duidelijk dat niet alle vragen binnen de hiervoor gestelde periode volledig beantwoord kunnen worden.

Dit betekent dat we in dit Ruimtelijke Voorstel van de provincie Utrecht waar mogelijk een eerste uitwerking geven en waar nodig vervolprocessen met het Rijk willen afspreken. Het Ruimtelijke Voorstel vormt daarmee de start van een cyclisch proces: het is geen eenmalige inspanning om tot een gezamenlijk beeld te komen, maar een blijvende en actieve samenwerking tussen Rijk, provincie Utrecht, regio's, gemeenten en waterpartners. Met als doel de schaarse ruimte toekomstbestendig te maken, eerlijk te verdelen en de ruimtelijke kwaliteit te versterken.

Dashboard

Om overzicht te bieden over de antwoorden, hebben we een 'Dashboard' ontwikkeld (zie voorgaande bladzijden en bijlage B). Het Dashboard bevat de hoofdlijnen van de antwoorden op de vragen, in beeld en tekst. Per vraag is het 'wat, waar, wanneer, hoe en wie' inzichtelijk gemaakt.

Daarnaast hebben we vragen groen, oranje of rood gemarkeerd:

1. *Groen*: de opgaven van het Rijk en de provincie Utrecht sluiten goed op elkaar aan; de uitdaging zit in de uitwerking of realisatie van het beleid.
2. *Oranje*: de opgaven van het Rijk en de provincie Utrecht sluiten gedeeltelijk op elkaar aan. Beide partijen herkennen de opgave, maar de uitdaging zit in het eenduidig formuleren van beleid of uitvoering.
3. *Rood*: de opgaven van het Rijk en de provincie Utrecht sluiten niet aan op elkaar. Of opgaven ontbreken aan één van beide zijden. De uitdaging zit in het bepalen of deze opgave door de andere partij wel of niet opgepakt kan worden.

Dashboard Startpakket

Overzicht beantwoording vragen NOVEX Startpakket

VRAAG Startpakket	+/-	RAAKVLAK Relatie thema's Omgevingsvisie Utrecht	WAT Kansen (+) en risico's (-) omgevingskwaliteit *	WAAR Topografie	WANNEER Horizon	WIE Overheden
Mooi Nederland en ruimtelijke kwaliteit (overkoepelend programma)						
Uitwerken ruimtelijke kwaliteit en belevingswaarde, gebruikswaarde en toekomstwaarde (1)			<ul style="list-style-type: none"> • ruimtelijke kwaliteit • belevingswaarde • gebruikswaarde • toekomstwaarde 	(1)	2023 < 2030 < 2040 < 2050 > 2100	Gemeente - regio - provincie - waterschap - Rijk
Inzetten van ruimtelijk ontwerp (2)	*			(2)	2023 < 2030 < 2040 < 2050 > 2100	Gemeente - regio - provincie - waterschap - Rijk
Zo nodig hulp en ondersteuning vragen aan het programma Mooi Nederland (3)				(3)	2023 < 2030 < 2040 < 2050 > 2100	provincie
Water en Bodem sturend bij ruimtelijke planvorming						
Ruimtelijke plannen afstemmen op de ondergrond en de natuurlijke dynamiek van het water (4)			<ul style="list-style-type: none"> • bodemkwaliteit • water 	(4)	2023 < 2030 < 2040 < 2050 > 2100	Gemeente - regio - provincie - waterschap - Rijk
Perspectief voor landbouw en natuur (Perspectief 1)						
Invulling geven aan de concrete doelen en keuzes uit Water en Bodem sturend en het NPLG (5)			<ul style="list-style-type: none"> • bevestiging ambities GGM • toekomstbestendig water- en bodemsysteem • kans op klimaat adaptieve ontwikkeling van stad en land • nieuw verdienmodel landbouw • circulaire (stads)landbouw • vrijkomen agrarische bebouwing • productie biobrandstof • wateraanpak • waterinname 	(5)	2023 < 2030 < 2040 < 2050 > 2100	Gemeente - regio - provincie - waterschap - Rijk
Aangeven ontwikkelingsrichting van de landbouw en het landgebruik per deelgebied (6)			<ul style="list-style-type: none"> • gezamenlijke aanpak perspectief landelijk gebied • onvoldoende interdepartementaal commitment • leert uit middelen 	(6)	2023 < 2030 < 2040 < 2050 > 2100	Gemeente - regio - provincie - waterschap - Rijk
Een strategie op hoofdlijn om te komen tot VHR-doelbereik in 2030 en op termijn (7)			<ul style="list-style-type: none"> • geen aansluiting stedelijk en landelijk watersysteem • onvoldoende landschappelijke inpassing • onvoldoende toekomstzekerheid • slechte OV bereikbaarheid • toename sluipverkeer • verlichting open landschap • vooruitschuiven structurele keuzen • koude sanering landbouw 	(7)	2023 < 2030 < 2040 < 2050 > 2100	Gemeente - regio - provincie - waterschap - Rijk
Verhogen percentage groenblauwe dooradering in (natuur)gebieden (8)	*			(8)	2023 < 2030 < 2040 < 2050 > 2100	Gemeente - regio - provincie - waterschap - Rijk
Verkennen kansen en knelpunten tussen hoofdwatersysteem en landbouw en natuur (9)	*			(9)	2023 < 2030 < 2040 < 2050 > 2100	Gemeente - regio - provincie - waterschap - Rijk
Vanuit water en bodem aangeven van een mogelijke gebiedsindeling van regionale gebiedsperspectieven (10)	*			(10)	2023 < 2030 < 2040 < 2050 > 2100	Gemeente - regio - provincie - waterschap - Rijk
Aangeven knelpunten en kansen voor combinaties benutten (11)	*			(11)	2023 < 2030 < 2040 < 2050 > 2100	Gemeente - regio - provincie - waterschap - Rijk
Ruimte maken voor vasthouden en bergen gebiedseigen water en (drink)watervraag beperken (12)				(12)	2023 < 2030 < 2040 < 2050 > 2100	Gemeente - regio - provincie - waterschap - Rijk
Adaptief ontwikkelpad opstellen en ruimte reserveren voor vasthouden en bergen van water (13)				(13)	2023 < 2030 < 2040 < 2050 > 2100	Gemeente - regio - provincie - waterschap - Rijk
Ordenende netwerken voor energie en (circulaire) economie (Perspectief 2)						
Uitvoering geven aan de RES'en 1.0 (14)			<ul style="list-style-type: none"> • verbeteren kwaliteit leefomgeving • benutten bodemenergie • beschikbaarheid drinkwater • uitvoering RES'en en robuust regionaal energienetwerk • afstemming netwerk en ontwikkeling wonen/werken • bundelen netwerken energie en mobiliteit • nieuwe energielandscappen • nieuw verdienmodel landbouw • extra hindercontouren • gevoeligheid voor effecten klimaatverandering • onvoldoende netwerkcapaciteit • onvoldoende aansluiting OV en HWW • onvoldoende aansluiting OV, HWW en logistiek netwerk • risico op corridorvorming • doorsnijding, oomf landschap • ruimtebeslag ten koste van landbouw en natuur 	(14)	2023 < 2030 < 2040 < 2050 > 2100	Gemeente - regio - provincie - waterschap - Rijk
Behouden van voldoende ruimte voor bedrijvigheid (15)	*			(15)	2023 < 2030 < 2040 < 2050 > 2100	Gemeente - regio - provincie - waterschap - Rijk
Gelijk houden van milieuruimte voor industrie en bedrijvigheid (16)	*			(16)	2023 < 2030 < 2040 < 2050 > 2100	Gemeente - regio - provincie - waterschap - Rijk
Uitwerking geven aan een robuust regionaal systeem voor (circulaire) economie en energie (17)				(17)	2023 < 2030 < 2040 < 2050 > 2100	Gemeente - regio - provincie - waterschap - Rijk
Aandacht voor bestaande nationale aanwijzingen en reserveringen nationale energie-infrastructuur (18)				(18)	2023 < 2030 < 2040 < 2050 > 2100	Gemeente - regio - provincie - waterschap - Rijk
Aandacht voor aanvullende ruimteclaims in de omgeving van hoogspanningsstations (19)				(19)	2023 < 2030 < 2040 < 2050 > 2100	Gemeente - regio - provincie - waterschap - Rijk
Verbinding uitwerken tussen regionale netwerken en nationale netwerken (20)				(20)	2023 < 2030 < 2040 < 2050 > 2100	Gemeente - regio - provincie - waterschap - Rijk
Ruimte voor nationale industrieclusters, het 'zesde cluster' en grootschalige bedrijfsvestigingen (21)	*			(21)	2023 < 2030 < 2040 < 2050 > 2100	Gemeente - regio - provincie - waterschap - Rijk
Aandacht voor leefomgeving, zoals milieu, gezondheid en ruimtelijke kwaliteit (22)	*			(22)	2023 < 2030 < 2040 < 2050 > 2100	Gemeente - regio - provincie - waterschap - Rijk
Inzichtelijk maken van potentiële kansen en knelpunten tussen het energie- en mobiliteitsnetwerk en het water- en bodemsysteem (23)				(23)	2023 < 2030 < 2040 < 2050 > 2100	Gemeente - regio - provincie - waterschap - Rijk
Rekening houden met de impact van de aanleg van nieuwe verbindingen voor energienetwerken (24)				(24)	2023 < 2030 < 2040 < 2050 > 2100	Gemeente - regio - provincie - waterschap - Rijk
Leefbare steden en regio's (Perspectief 3)						
Toekomstbestendig en integraal ruimtelijk invullen van nieuwe stedelijke ontwikkeling 2030 (900.000 woningen incl. werklocaties) (25)			<ul style="list-style-type: none"> • gezond stedelijk leven • bron Groen Milieu • toekomst- en klimaatbestendig bouwen en inrichten • klimaatadaptatie en waterberging 	(25)	2022 < 2030 < 2040 < 2050 > 2100	Gemeente - regio - provincie - waterschap - Rijk
Meewegen van water en bodem bij locatiekeuze nieuwbouw, minimale afdekking bodem en een groene klimaat adaptieve gebouwde omgeving (26)				(26)	2023 < 2030 < 2040 < 2050 > 2100	Gemeente - regio - provincie - waterschap - Rijk

VRAAG Startpakket	+/-	RAAKVLAK Relatie thema's Omgevingsvisie Utrecht	WAT Kansen (+) en risico's (-) omgevingskwaliteit *	WAAR Topografie	WANNEER Horizon	WIE Overheden
<p>Toekomstvast en integraal ruimtelijk invulling geven aan de bestaande bebouwde omgeving (27)</p> <p>Door ontwikkelen van het stedelijk netwerk Nederland (2050 en aandacht besteden aan de ruimtelijke gevolgen) (28)</p> <p>Versterken regionale economische kracht van stedelijk regio's (29)</p> <p>Toepassen kader 'water en bodem in locatiekeuzen woningbouwprojecten en integrale gebiedsontwikkelingen' (30)</p> <p>Afwegen tussen verstedelijking en reserveringen van (milieu)ruimte op de korte en langere termijn (31)</p> <p>In kaart brengen (ruimtelijke) impact op primair de regionale en nationale energie-infrastructuur (32)</p> <p>Inzichtelijk maken impact gezonde leefomgeving voor 2030 en 2050 t.b.v. eventuele aanvullende normering t.a.v. gezondheid (33)</p>			<p>+ energieneutraal en circulair bouwen</p> <p>+ kwalitatieve groei steden en dorpen</p> <p>+ duurzame mobiliteit</p> <p>+ groene haltes</p> <p>+ meegedistribueerd landschap</p> <p>+ biobased productie</p> <p>- kwantiteit groen preferenceel (meer kwaliteit groen)</p> <p>- onvoldoende middelen</p> <p>- onvoldoende drinkwater</p> <p>- geen energieaansluiting</p> <p>- ongezonde (hoog stedelijke) leefomgeving</p> <p>- onvoldoende betaalbare woningen</p> <p>- verkeersinfant Midden Nederland</p> <p>- aanpassing landschap</p> <p>- aanpassing waarden, waarden, waarden, waarden</p> <p>- extra stikstof depositie</p>	<p>(27) Bestaand bebouwd gebied (steden en dorpen)</p> <p>(28) Regio U10, Amersfoort en Foodvalley</p> <p>(29) Regio U10, Amersfoort en Foodvalley + Gooi en Vechtstreek</p> <p>(30) Steden en dorpen conform Woondeals en Ontwerp PPWW 2023</p> <p>(31) Bebouwd gebied</p> <p>(32) 380/150 kV netwerk en grondstations conform p-MIEK</p> <p>(33) Gehele provincie</p>	<p>2023 < 2030 < 2040 < 2050 > 2100</p> <p>2030 < 2040 < 2050</p> <p>2023 < 2030 < 2040 < 2050</p> <p>2023 < 2030 < 2040 < 2050 > 2100</p> <p>2023 < 2030 < 2040 < 2050</p> <p>2023 < 2030 < 2040 < 2050</p> <p>2023 < 2030 < 2040 < 2050</p>	<p>Gemeente - regio - provincie - waterschap - Rijk</p> <p>Gemeente - regio - provincie - waterschap - Rijk</p> <p>Gemeente - regio - provincie - waterschap - Rijk</p> <p>Gemeente - regio - provincie - waterschap - Rijk</p> <p>Gemeente - regio - provincie - waterschap - Rijk</p> <p>Gemeente - regio - provincie - waterschap - Rijk</p> <p>Gemeente - regio - provincie - waterschap - Rijk</p>
<p>Aanvullend thematisch (sectoraal)</p> <p>Uitwerken visie op (waarden van) nationaal cultureel erfgoed en de transitieopgave (34)</p> <p>Meenemen locatiekeuze voor nieuwe kazernes en uitwerken kansen en knelpunten inpassing (35)</p> <p>Meedenken over uitbreiding bestaande locaties en daarbij benutten van meekoppelkansen (36)</p> <p>Samenwerking bij toekennen van nieuwe bestemmingen voor of te stoten defensielocaties (inclusief meekoppelkansen) (37)</p> <p>Beoordeling en verbetering van gezondheid leefomgeving voor bewoners en bezoekers (38)</p>			<p>+ gezond stedelijk leven (G) en Groen Groen (M) (G)</p> <p>+ tegengaan hittestress (G)</p> <p>+ bijdragen energietransitie (D)</p> <p>+ werkgelegenheid (D)</p> <p>+ meekoppelen en passie (E)</p> <p>+ aanzien nieuwe natuur (D)</p> <p>- tekort aan (drink)water (D)</p> <p>- onvoldoende netwerkcapaciteit (D)</p> <p>- aansluiting QV en HWN (D)</p> <p>- Druk op landschap en cultuurlandschap (E)</p> <p>- oefengebied versus natuurgebied (D)</p>	<p>(34) Gehele provincie</p> <p>(35) Niet in provincie Utrecht</p> <p>(36) Heuvelrug A tot Z</p> <p>(37) Marinierskazerne</p> <p>(38) Gehele provincie</p>	<p>2023 < 2030 < 2040 < 2050 > 2100</p> <p>2023 < 2030 < 2040 < 2050</p> <p>2023 < 2030 < 2040 < 2050</p> <p>2023 < 2030 < 2040 < 2050</p> <p>2023 < 2030 < 2040 < 2050</p>	<p>Gemeente - regio - provincie - waterschap - Rijk</p> <p>Gemeente - regio - provincie - waterschap - Rijk</p> <p>Gemeente - regio - provincie - waterschap - Rijk</p> <p>Gemeente - regio - provincie - waterschap - Rijk</p> <p>Gemeente - regio - provincie - waterschap - Rijk</p>

Toelichting

Het Dashboard toont een overzicht van de hoofdlijnen van de provinciale antwoorden Utrecht op de (38) vragen die het Rijk heeft gesteld in het Startpakket fysieke leefomgeving (12 december 2022).

conform provinciaal beleid OpU (Visie + Verordening)	
en/of relatief eenvoudig aan te passen	
nader bepalen of vraag en OpU aansluiten (Visie + Verordening) en/of het gemakkelijk of moeilijke aanpassing betreft	
strijdig met provinciaal beleid OpU (Visie + Verordening)	
en/of vergt omvangrijke aanpassing provinciaal beleid	
Een aantal vragen uit het Startpakket is door de provincie geclusterd beantwoord (zie bijlage), dat is aangegeven met een zwart kader.	

Relatie thema's Omgevingsvisie Utrecht

Indicatief overzicht op basis van Quick Scan van mogelijke Kansen (+) en risico's (-) omgevingskwaliteit *

E = Erfgoed, D = Defensie en G = Gezondheid

* Kleur van de opgenomen kansen en risico's refereert aan thema Omgevingsvisie provincie Utrecht (maart 2021):

- Soed en land
- Klimaatbestendig en waterhuist
- Duurzame energie
- Vitale steden en dorpen
- Duurzaam, gezond en veilig bereikbaar
- Toekomstbestendige natuur en landbouw

Topografie
Waar landt de opgave?

Horizon
Wanneer speelt de opgave?

Overheden
Wie werkt aan de opgave?

3.6 Omvang opgaven

Voor verschillende functies doet zich nu of in de toekomst een opgave voor die impact heeft op het ruimtegebruik in de provincie Utrecht. De tabel hieronder laat per functie het benodigde extra oppervlak tot en met 2030 (in km²). De onderbouwing staat in bijlage C. De aard van de ruimtelijke impact verschilt per opgave. Het kwantificeren van de ruimtelijke impact heeft daardoor beperkingen. In sommige gevallen is de benodigde ruimte voor een bepaalde functie ook te benutten voor de opgave van een andere functie; in andere gevallen ontstaan juist beperkingen voor andere opgaven. Ook dit is toegelicht in bijlage C. Om deze reden zijn de oppervlakken niet bij elkaar opgeteld. Belangrijker is de toelichting per opgave, die een vertrekpunt vormt voor de gebiedsgerichte uitwerking van de opgaven.

Tabel: Ruimtelijke impact van de opgaven tot en met 2030

Hoofdcategorie	Opgave in km ² tot en met 2030 indicatief *
Waterberging	PM
Drinkwater	36
Zwemwater	PM
Bos en Natuur	5
Landbouw	PM
Energie	12
Bebouwd gebied (incl. infrastructuur)	5
Groen (recreatie)	20

* met indicatief wordt in deze tabel bedoeld dat het ruimtebeslag van een opgave een inschatting is o.b.v. die sectorale opgave, zonder rekening te houden met combinatiemogelijkheden of eventuele ruimtelijke beperkingen die deze opgave voor andere gebruiksfuncties met zich meebrengt. Met PM wordt in deze en volgende tabellen bedoeld dat er (nog) geen getal kan worden gegeven.

In de Omgevingsverordening provincie Utrecht is het ruimtebeslag voor verschillende functies juridisch begrensd. Dit betreft globalere categorieën dan in de tabel hiervoor zijn opgenomen. Veel valt daar onder 'overig landelijk gebied'. Deze begrenzing hebben we als uitgangspunt gebruikt bij het bepalen van de benodigde ruimte voor de opgaven. Het huidige ruimtegebruik, zoals opgenomen in de verordening, ziet er op hoofdlijnen als volgt uit:

Tabel: Ruimtegebruik op basis van beleidscontouren

Beleidsmatige oppervlakten in 2022	Km ²
natuur en groene contour	397
overig landelijk gebied	850
stedelijk gebied	313
Totaal	1560

We hebben het ruimtebeslag van de opgaven eerst berekend voor de periode tot en met 2030, omdat de opgaven en de kwantitatieve vertaling voor deze termijn het meest concreet zijn. Waar mogelijk geeft bijlage C ook een doorkijk naar de periode na 2030.

Hoewel de ruimtelijke impact nog niet te kwantificeren is, zal de grootste ruimtevraager waarschijnlijk waterberging zijn. De ruimtevraag voor drinkwater ligt voornamelijk

ondergronds en is 36 km². Boven de grond gaat het verder om groene recreatie (20 km²), natuur (5 km²) en energie (12 km²). De ruimtevraag voor wonen en werken is met ongeveer 5 km² relatief gering. Veel van de verstedelijking vindt namelijk een plek binnen bestaand bebouwd gebied. Voor de periode 2031 – 2040 is de ruimtevraag voor wonen en werken vergelijkbaar, aangenomen dat ook dan het grootste deel via bouwen binnen bestaand bebouwd gebied tot stand komt. Ter vergelijking: als alle woningen tussen 2031 en 2040 via uitleg zouden worden ingevuld, zou alleen al voor die woningen ongeveer 20 km² nodig zijn.

Als we de afzonderlijke ruimtevragen van verstedelijking, energie, natuur en recreatie optellen, komen we op 42 km² tot 2030. Maar deze optelling houdt geen rekening met mogelijke combinaties van functies, afgezien van inbreiding van wonen. De getallen maken wel duidelijk hoe belangrijk het combineren en concentreren van functies is (een van de hoofdprincipes van onze Omgevingsvisie). Zeker als je bedenkt dat er na 2030 nieuwe ruimteclaims komen voor dezelfde functies.

Voor de ruimtevraag van de functie landbouw is in deze analyse geen inschatting gemaakt. De reden is dat we niet met voldoende zekerheid kunnen zeggen waar het naar toe gaat, met enerzijds de groeiende ruimtebehoefte door het extensiveren van de landbouw en anderzijds het aantal stoppende boeren. Een belangrijk deel van de ruimte van stoppende boeren zal daarbij nodig zijn voor extensivering van de landbouw. We kunnen op dit moment geen goed onderbouwde ruimtevraag voor de landbouw bepalen. Wel is duidelijk dat de ruimtevraag voor andere functies veelal ten koste zal gaan van de grootste ruimtegebruiker, de landbouw.

We kunnen op dit moment alleen op hoofdlijnen conclusies formuleren over de veranderingen in het ruimtegebruik in de provincie Utrecht als gevolg van de beschreven opgaven.

De mate waarin opgaven zich per gebied laten combineren, zijn bepalend voor de netto benodigde ruimte en daar is nog onvoldoende zicht op. Daarnaast zijn de beleidsmatige opgaven niet altijd één op één te vertalen in fysiek ruimtegebruik.

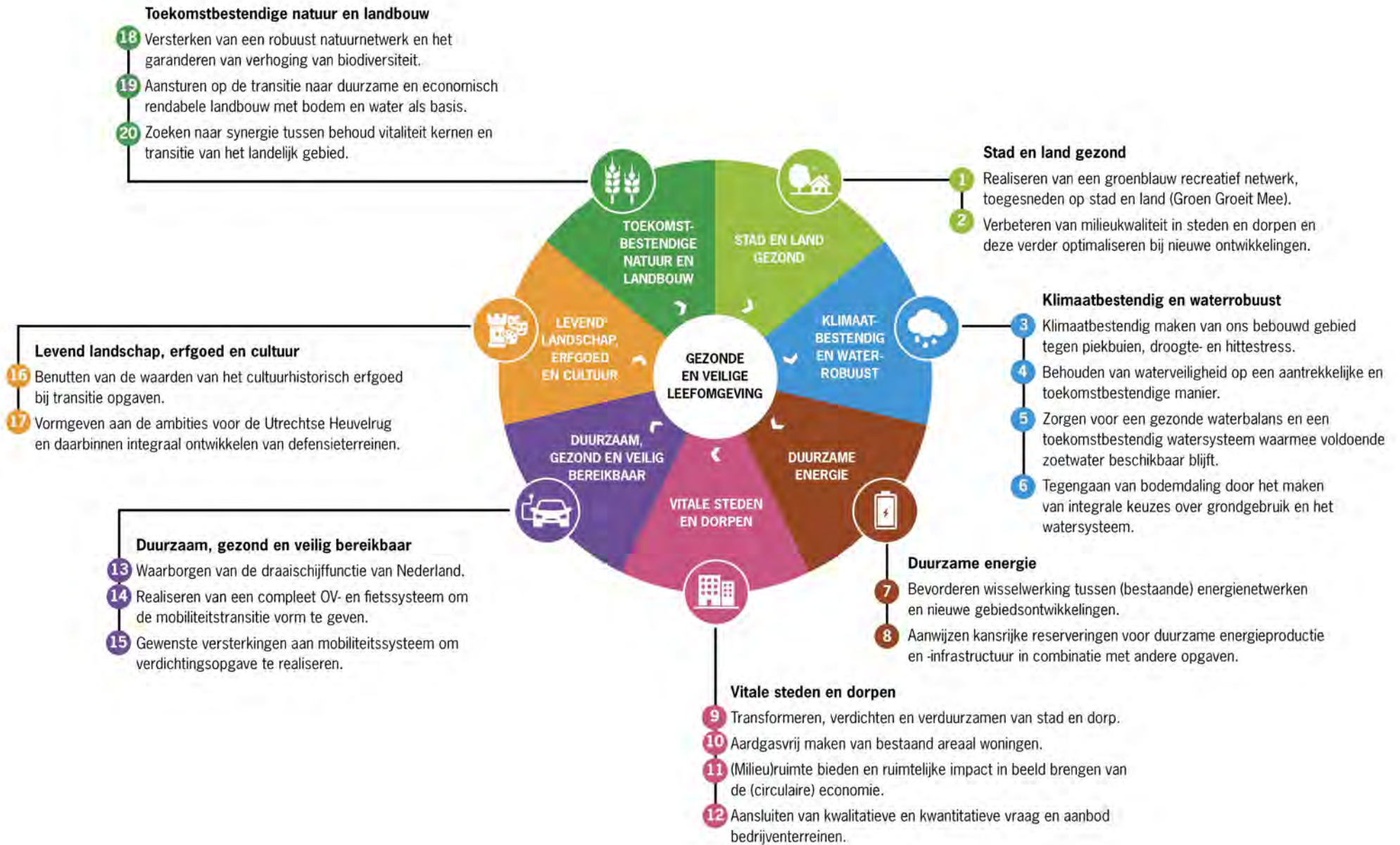
Wel is duidelijk dat de druk op de ruimte door alle opgaven verder zal toenemen. Op hoofdlijnen kunnen we stellen dat de verstedelijking (wonen en werken) toeneemt. Daarvoor is ook ruimte nodig buiten het bestaande bebouwde gebied, ondanks de sterke inzet op inbreiding. Binnen het landelijke gebied zijn ook functiewijzigingen nodig om opgaven voor natuur, klimaat en energie te accommoderen. Het is daarom van groot belang om de ruimtevragen zoveel mogelijk te beperken door functies te concentreren en te combineren.

Amersfoort (bron: Utrecht Marketing, foto Edwin van Wanrooij)

4

Uitdagingen en kansen

Overzicht van uitdagingen binnen de Omgevingsvisiethema's (bron: provincie Utrecht)

Hoofdstuk 4 Uitdagingen en kansen

De Omgevingsvisie provincie Utrecht geeft zeven samenhangende thema's waar we op inzetten om nu, straks en later een gezonde en veilige leefomgeving te hebben. We werken aan een leefomgeving:

- waarin **stad en land gezond** zijn;
- die **klimaatbestendig en waterrobuust** is;
- waarin **duurzame energie** een plek heeft;
- met **vitale steden en dorpen**;
- die **duurzaam, gezond en veilig bereikbaar** is;
- met een **levend landschap, erfgoed en cultuur**;
- die een **toekomstbestendige natuur en landbouw** heeft.

Hieronder beschrijven we voor elk thema de bestaande kwaliteiten in de provincie Utrecht, de uitdagingen zich voordoen en de kansen die we daarbij kunnen benutten. De nummers in de tekst corresponderen met de uitdagingen en kansen op de samenvattende afbeelding.

Dit hoofdstuk is een samenvatting van het tweede tussenproduct dat we in de aanloop naar dit Ruimtelijk Voorstel hebben opgesteld, de 'Notitie Denkrichtingen Uitdagingen en Kansen'.

4.1 Stad en land gezond

Kwaliteiten

De leefomgeving van de provincie Utrecht biedt veel kansen voor een gezonde leefomgeving. Onze steden en dorpen worden omringd door gevarieerde natuur, landschap en erfgoed. Stad en land worden met elkaar verbonden door een samenhangend hoofdnetwerk voor wandelen, fietsen en varen. Daardoor is een schone en rustige omgeving vaak nabij. Per saldo heeft de provincie Utrecht de schoonste economie van Nederland door het dienstverlenende karakter met relatief weinig vervuilende bedrijven.

Uitdagingen en kansen

Naast alle kwaliteiten heeft de provincie Utrecht relatief weinig recreatief te gebruiken groen per inwoner, zeker in het westelijk deel en het verstedelijkte gebied in en rond de stad Utrecht. Voor een groene en gezonde groei van de provincie Utrecht is meer en ook beter recreatief groen nodig. Groen moet met de verstedelijking meegroeien. *Uitdaging is om een groenblauw recreatief netwerk te realiseren dat past bij de behoeften van zowel het stedelijk als het landelijk gebied (1).*

Het is mogelijk een stevige groenblauwe structuur te ontwikkelen gekoppeld aan het raamwerk van rivieren, randmeren, kanalen, beken en waterlinies. Met groene 'scheggen', die stad en land verbinden, kunnen we

voorkomen dat bebouwde gebieden aaneengroeien. Door de aanleg van nieuwe fiets- en wandelroutes en de inzet op 'groene OV-haltes' worden natuur, landschap en erfgoed beter bereikbaar. Behoud van de aanwezige stilte-oases in natuurgebieden en de vrije horizon van landschappen draagt bij aan de rust, ontspanning en beleving waar inwoners en bezoekers behoefte aan hebben.

Door steeds intensiever gebruik van onze leefomgeving verslechtert de bodem-, water- en milieukwaliteit. *Uitdaging is om de water- en luchtkwaliteit in de Utrechtse steden en dorpen te verbeteren en hinder door geluid, geur en licht en externe veiligheidsrisico's te beperken. Dit geldt zowel voor bestaand bebouwd gebied als voor nieuwe ontwikkelingen (2).*

De mobiliteitstransitie naar wandelen, fietsen, OV en deelmobiliteit draagt bij aan een gezonde leefomgeving. Het beperkt geluidsoverlast en draagt bij aan een betere luchtkwaliteit in bebouwd gebied en rond Rijks- en provinciale wegen. Ook bevordert het gezond gedrag. Veilige routing en veilig vervoer van gevaarlijke stoffen over spoor en (vaar)weg leiden tot kleinere externe veiligheidsrisico's voor zeer kwetsbare objecten als scholen. Bijkomend voordeel is dat er meer kansen voor woningbouw ontstaan. Een eventuele vierde naderingspunt van Schiphol moet zo uitgevoerd worden dat de geluidsoverlast voor onze inwoners en dieren afneemt. Eventuele nieuwvestiging of uitbreiding van intensieve veehouderij en industrie moet bijdragen aan minder geur-, stikstof- en fijnstofoverlast rond steden en dorpen door een geschikte locatiekeuze.

4.2 Klimaatbestendig en waterrobuust

Kwaliteiten

Utrecht is rijk aan water. Het zeer gevarieerde watersysteem in onze provincie (bestaande uit rivieren, kanalen, beken en sloten) heeft een belangrijke functie in de nationale wateraanvoer en -afvoer. Op de Utrechtse Heuvelrug infiltreert veel regenwater. Dit is een belangrijke bron voor de drinkwaterwinning, de (levensmiddelen)industrie en de natuur- en landbouwgebieden. De Klimaatbestendige Wateraanvoer maakt het mogelijk om bij droogte extra zoetwater vanuit het Amsterdam-Rijnkanaal en de Lek naar West-Nederland aan te voeren. Dit is onder meer belangrijk om bodemdaling in het veenweidegebied en verzilting in de Hollandsche IJssel te voorkomen. De Lekdijk en de Grebbedijk beschermen een groot deel van Midden- en West-Nederland tegen overstromingen.

Uitdagingen en kansen

Klimaatverandering heeft ook in de provincie Utrecht grote gevolgen in bebouwd gebied met veel verharding: daar blijft water langer staan, droogt het groen eerder uit en blijven stenen langer heet. *Uitdaging is om onze steden en dorpen klimaatbestendig te maken tegen piekbuien, droogte en hittestress (3).*

Bij de keuze van nieuwe ontwikkellocaties voor wonen, werken en voorzieningen dient de draagkracht van het water- en bodemsysteem een belangrijke afweging te zijn. Uitvoering van de afspraken uit het 'Convenant Duurzame Woningbouw' helpt vervolgens bij het

klimaatadaptief inrichten van deze ontwikkellocaties. De weerbaarheid van stad en dorp tegen klimaatverandering kunnen we eveneens vergroten door vergroening en het weghalen van aanwezige verharding. Prioriteit ligt bij vooroorlogse wijken en bedrijventerreinen, die de grootste problematiek kennen. Daarbij is het kansrijk om nieuwe (collectieve) vormen van parkeren te verkennen die minder ruimte innemen.

In Utrecht zorgen we er samen met de waterbeheerders voor dat de dijken in de provincie op orde zijn om te voorkomen dat rivieren, randmeren, kanalen en regionale wateren overstromen. *Uitdaging is om de waterveiligheid op een toekomstbestendige en aantrekkelijke manier te behouden (4).*

Bij het versterken van de dijken langs de Nederrijn en Lek en het vervangen van de damwanden langs de Eem zijn combinaties mogelijk met investeringen in ruimtelijke kwaliteit (natuur, landschap, erfgoed en recreatie). Het risico op dijkdoorbraken en overstromingen door een hoge waterstand in het Amsterdam-Rijnkanaal is te beperken met de inrichting van waterbergingsgebieden. Deze kunnen in geval van nood onder water worden gezet.

In droge jaren heeft de provincie Utrecht nu al een zoetwatertekort, vooral in de zomer. Met het veranderende klimaat en de toenemende vraag naar drinkwater zal het zoetwatertekort de komende decennia toenemen. Dit leidt tot grotere problemen in kwetsbare gebieden die sterk afhankelijk zijn van voldoende (gebiedseigen) water, zoals veenweidegebieden, de Utrechtse Heuvelrug, beekdalen en natuurgebieden. *Uitdaging is om voldoende zoetwater beschikbaar te houden door een gezonde waterbalans en een toekomstbestendig watersysteem te creëren (5).*

Verdroging is te bestrijden door allereerst meer water vast te houden, vervolgens te bergen en ten slotte vertraagd af te voeren. Een 'sponsstrategie' (het regenwater zo veel mogelijk vasthouden waar het valt) biedt potentie. Kansrijk is ook de verhoging van het organische stofgehalte in de bodem, door uitvoering van de provinciale uitwerking van de landelijke Bossenstrategie 'Meer en beter bos voor Utrecht'. De 'Blauwe Agenda' biedt denkrichtingen voor een robuust en toekomstbestendig watersysteem op de Utrechtse Heuvelrug en flanken, om droogte en wateroverlast te beperken. Deze agenda wordt goed afgestemd met het ontwerpend onderzoek Toekomstbestendige Heuvelrug Gooi- en Vechtstreek.

Bodemdaling in de Utrechtse veenweiden leidt tot CO₂-uitstoot, verdroging van de natuur en hogere lasten voor het waterbeheer. *Uitdaging is om bodemdaling en veenoxidatie in de veenweiden af te remmen door integrale keuzes te maken over grondgebruik en het watersysteem (6).*

De regionale veenweidenstrategie 'Utrechtse veenweiden' biedt een aanpak om stikstofdepositie substantieel te verminderen, onder meer via koppeling met het Utrechts Programma Landelijk Gebied. Bij het opzetten van het waterpeil in de veenweidegebieden ontstaan kansen om de erfgoedwaarde en beleving van de inundatievelden van Werelderfgoed Hollandse Waterlinies te versterken.

4.3 Duurzame energie

Kwaliteiten

In onze provincie zijn er mogelijkheden voor duurzame energie. De transitie naar een nieuw energiesysteem is nodig voor het beperken van klimaatverandering en een duurzaam betaalbaar energiesysteem voor alle inwoners.

Uitdagingen en kansen

In de provincie Utrecht is het energienet overbelast. De beschikbare transportcapaciteit is al op de korte termijn niet voldoende om alle klein- en grootverbruikers aan te sluiten. Nieuwe grootverbruikers (bedrijven) kunnen nu al geen aansluiting meer krijgen. Recente cijfers laten zien dat vanaf 2026 ook de beschikbare transportcapaciteit voor kleinverbruikers (huishoudens) in delen van de provincie Utrecht in gevaar komt. Woningbouw, groei en verduurzaming van bedrijventerreinen, elektrificatie van vervoer en transport en toenemende opwekking van duurzame energie leiden tot grote veranderingen in vraag en aanbod. *Uitdaging is om de wisselwerking tussen vraag en aanbod in (bestaande) energienetwerken en in nieuwe gebiedsontwikkelingen te verbeteren (7).*

Uitbreiding van het energienetwerk is een randvoorwaarde om de bestaande netcongestie op te lossen en groene en gezonde groei van provincie Utrecht te faciliteren. Door de uitbreiding van elektriciteitsnetwerken en de ontwikkeling van andere ruimtelijke functies goed op elkaar af te stemmen, zijn nieuwe knelpunten in de transportcapaciteit te voorkomen of te beperken. De provincie Utrecht wil hier samen met Rijk en gemeenten sterker op kunnen sturen. Hierbij is de energietoets een

mogelijk instrument. Ook wil de provincie Utrecht graag zo snel mogelijk aan de slag met onorthodoxe maatregelen in de aanpak van netcongestie. In het BO MIRT Noordwest van 7 november 2023 is afgesproken dat provincies Utrecht, Flevoland en Gelderland via de relevante Energyboards in overleg treden met het ministerie van EZK over de mogelijkheden om een pilot met deze maatregelen te starten. De huidige energiecentrale op bedrijventerrein Lage Weide in de stad Utrecht is een kansrijke locatie om stappen te zetten met de energietransitie en circulaire economie. Het bedrijventerrein is te gebruiken voor opslag van energie in batterijen, de plaatsing van grootschalige elektrische boilers voor het warmtenet en snellaadvoorzieningen voor schepen.

De drie Regionale Energiestrategieën 1.0 (U10, Amersfoort en Foodvalley) hebben ieder een eigen ambitie voor de duurzame opwekking van energie uit wind en zon op land. Dit levert voldoende bijdrage voor de landelijke ambitie op. De exacte locaties voor met name windmolens zijn echter nog niet bepaald en de balans in het benutten van hernieuwbare energiebronnen dreigt door te slaan naar zon. Voor een efficiënt en effectief gebruik van het energienetwerk zijn zowel windmolens als zonneparken nodig. *Uitdaging is om kansrijke reserveringen voor duurzame energieproductie en -infrastructuur in combinatie met andere opgaven aan te wijzen (8).*

Slimme combinaties van windmolens en zonneparken (energetisch en ruimtelijk) leiden tot een stabiel energienetwerk en efficiënter ruimtegebruik. De bespaarde ruimte kan ten goede komen aan andere ruimtelijke functies. Als het Rijk op korte termijn duidelijkheid biedt over het nationale energiesysteem na 2030, in de vorm van structurerende keuzes, is het mogelijk om binnen de bestaande Regionale Energiestrategieën tijdig op zoek te gaan naar locaties voor wind en zon op land met draagvlak.

4.4 Vitale steden en dorpen

Kwaliteiten

Provincie Utrecht is een gewilde plek voor wonen, werken, ontmoeten en ontspannen. In de provincie liggen veel dorpen waar het aangenaam en rustig wonen is, met prachtige natuurgebieden, erfgoed en landschappen om de hoek. Ook in de bruisende steden in de provincie is het prettig wonen, onder meer dankzij het vele groen en de sterke fietscultuur. Door de centrale ligging van de provincie binnen Nederland zijn er veel voorzieningen en banen in de nabijheid. De groei van inwoners, bedrijven, arbeidsplaatsen en vervoersbewegingen is in deze provincie het meest manifest. In en rond de provincie Utrecht liggen economische clusters van kennisinstellingen, proeftuinen en bedrijven. De aanwezige economische clusters Life Sciences & Health, Earth Valley, New Digital Society en Agrifood kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van slimme toepassingen voor een gezonde samenleving en circulaire economie.

Uitdagingen en kansen

Nabijheid is het leidende principe voor groene en gezonde groei in de provincie Utrecht. Rijk en regionale partijen hebben dit vastgelegd in de verstedelijkingsstrategieën Utrecht Nabij, Regio Amersfoort Centraal! (Ontwikkelperspectief NOVEX-gebied Utrecht-Amersfoort) en Arnhem-Nijmegen-Foodvalley (Ontwikkelperspectief NOVEX-gebied Arnhem-Nijmegen-Foodvalley). Werk, school, winkels, gezondheidszorg, sport, recreatie, natuur, landschap, erfgoed: dit alles moet vanuit huis zoveel mogelijk te voet, per fiets of met het OV bereikbaar zijn. Dit principe geldt niet alleen voor

de Metropoolpoorten en Regiopoorten in het stedelijk gebied, maar ook voor de vitale kernen in het landelijk gebied. *Uitdaging is om stad en dorp te transformeren, te verdichten en te verduurzamen (9).*

Om volledig te voldoen aan de woningbehoefte in de provincie Utrecht zijn tot 2040 in totaal 165.000 woningen met bijbehorende werklocaties en voorzieningen nodig. Voor deze integrale verstedelijkingsopgave zijn al veel locaties in beeld. Deze woningen, werklocaties en voorzieningen zijn voor een groot deel te realiseren binnen het bestaande bebouwde gebied van steden en dorpen (via inbreiding en transformatie) en rond OV-knooppunten. Inclusief aandacht voor water, klimaatadaptatie, natuurinclusiviteit, energietransitie groen en gezondheid. Soms zijn er in een dorp geen binnendorpse ontwikkelmogelijkheden meer. Hier wordt de mogelijkheid geboden om, zonder voorafgaande regionale afstemming, een eenmalige uitbreiding tot 50 woningen te realiseren. Dit met als doel om de lokale vitaliteit te behouden. Grotere locaties dienen via de systematiek van regionaal programmeren te worden afgewogen. Ook op de langere termijn geniet inbreiding de voorkeur boven uitbreiding. Het is daarom kansrijk om te onderzoeken welke wijken en locaties na 2050 in aanmerking komen voor toekomstige stedelijke vernieuwing en waar op termijn ruimte is voor verdere intensivering en verdichting. Creëren van een duurzame, groene en gezonde woon-, werk- en leefomgeving is daarbij het uitgangspunt. Voor optimale benutting van het OV-netwerk is het ook belangrijk om verdichtingsmogelijkheden rond regionale OV-knooppunten te verkennen.

De verbranding van aardgas zorgt voor veel uitstoot van CO₂. Daarmee draagt het gebruik aardgas bij aan de wereldwijde klimaatverandering. In Groningen

veroorzaakt de winning van gas bovendien voor veel schade door aardbevingen. Daarom wil Nederland in 2050 geen aardgas meer gebruiken voor koken en de verwarming van woningen en andere gebouwen. *Uitdaging is om bestaande woningen in de provincie Utrecht aardgasvrij te maken (10).*

Opschaling en verlenging van stimulerende maatregelen (zoals de financiële regeling 'Proeftuinen Aardgasvrije Wijken' en gebouwgebonden financiering) kunnen helpen om het aardgasvrij maken van bestaande woningen in de provincie Utrecht te versnellen.

Utrecht heeft de ambitie om in 2050 een circulaire economie te hebben. In een circulaire economie zal meer ruimte nodig zijn voor bedrijven in een hogere milieucategorie (bedrijven die afval hergebruiken of opwaarderen) en in de retourlogistiek. Op de lange termijn kan de circulaire economie ook veel ruimte opleveren: er zijn minder productie- en overslaglocaties en winkels nodig. *Uitdaging is om de ruimtelijke impact van de circulaire economie in beeld te brengen en de benodigde (milieu)ruimte te bieden (11).*

Bedrijventerrein Lage Weide in de stad Utrecht biedt potentie voor grootschalige circulaire industrie. Hier is milieuruimte aanwezig, het terrein is multimodaal ontsloten en de afzetmarkt van de Utrechtse binnenstad en andere retailgebieden is nabijgelegen. Ook bedrijventerreinen Isselt (Amersfoort), Plettenburg-De Wiers Zuid (Nieuwegein), Mijdrecht (De Ronde Venen) en Soestdijkse grachten (Soest) bieden mogelijkheden voor clustering van circulaire bedrijven. Daarnaast zijn er in bebouwd gebied meerdere kansrijke locaties voor bedrijven die recyclen, producten repareren en refurbishen. Door in de provincie Utrecht productiebossen aan te leggen en andere gewassen als lisdodde en hennep te telen,

kunnen de vraag naar biobased materialen voor de woningbouw en het aanbod daarvan bij elkaar worden gebracht. Dit kan ook bijdragen aan de transitie van het landelijk gebied.

Voor het tot stand brengen van de circulaire economie benutten we in de provincie Utrecht zoveel mogelijk de bestaande bedrijventerreinen, door herstructurering, revitalisering, (eventuele) herprofilering en efficiënter ruimtegebruik. Er is echter ook nieuwe ruimte voor bedrijventerreinen nodig om te kunnen voorzien in de behoefte van bedrijven die hun bedrijfsruimte willen uitbreiden of vervangen. *Uitdaging is om de vraag naar en het aanbod van bedrijventerreinen goed op elkaar aan te laten sluiten, in kwantiteit en in kwaliteit (12).*

Strategische uitbreiding van regionale bedrijventerreinen kan vervangings- en schuifruimte opleveren voor woningbouw en circulaire economie. Door lokale bedrijventerreinen te behouden en in alle opzichten te verduurzamen, houden we werkgelegenheid op korte afstand van woongebieden in stand.

4.5

Duurzaam, gezond en veilig bereikbaar

Kwaliteiten

Onze provincie is centraal gelegen en goed bereikbaar. Zij heeft uitstekende OV-, fiets- en wegverbindingen, ligt aan het drukbevaren Amsterdam-Rijnkanaal en is gelegen nabij nationale luchthaven Schiphol. Utrecht is dé draaischijf van Nederland en mede daardoor dé ontmoetingsplek bij uitstek. Zo'n acht miljoen mensen zijn in staat om binnen 45 OV-minuten de best bereikbare plek van Nederland te bereiken: Utrecht Centraal.

Uitdagingen en kansen

Veel mensen hebben Utrecht als bestemming of reizen door onze provincie naar andere bestemmingen. De Integrale Mobiliteitsanalyse 2021 laat zien dat zes van de elf nationale urgente capaciteitsproblemen (weg en OV) in 2040 zich hier voordoen. Dit resulteert in flinke bereikbaarheidsknelpunten. *Uitdaging is om de draaischijffunctie van Utrecht voor Nederland te waarborgen (13).* Uitvoering van de lopende Utrechtse MIRT-projecten, de afspraken over de ontsluiting van de grootschalige NOVEX-woningbouwgebieden en de versnellingsafspraken 'woningbouw en mobiliteit' draagt bij aan de bereikbaarheid en het faciliteren van de mobiliteitsgroei. Daarnaast is het nodig blijvend te investeren in verbetering van het nationale en regionale OV-netwerk, het wegnnet en het netwerk van doorfietsroutes. Investeren in infrastructuur is echter niet voldoende. Nieuwe instrumenten die de mobiliteitsgroei beperken,

kunnen bijdragen aan het waarborgen van de bereikbaarheid. Voorbeelden zijn beprijzing van kilometers, werkgeversaanpak en stimulering van fietsen en wandelen. Ook op de fietspaden, in de tram en in de bus wordt het drukker. *Uitdaging is om de mobiliteitstransitie naar gezonde en duurzame vervoerswijzen vorm te geven door een compleet OV- en fietssysteem te realiseren (14).* Eerste stappen in deze mobiliteitstransitie zijn het optimaliseren van bestaande OV-netwerken binnen en buiten provincie Utrecht en het bouwen rond OV-knooppunten (Metropoolpoorten en Regiopoorten). Daarbij is het ontwikkelen van een samenhangend multimodaal mobiliteitssysteem van doorfiets-, HOV- en wegverbindingen kansrijk. De grootste investeringen zijn nodig bij Utrecht Centraal, Amersfoort Centraal en de Metropoolpoorten.

Bij de locatiekeuze voor nieuwe verstedelijking wordt ingezet op zoveel mogelijk binnenstedelijke en binnendorpse ontwikkeling nabij OV-knooppunten. *Uitdaging is om de verdichtingsopgave hand in hand te laten gaan met versterking van het mobiliteitssysteem (15).* Het is kansrijk om de geluidsoverlast te beperken, de luchtkwaliteit te verbeteren en de externe veiligheidsrisico's te verminderen langs bestaande doorgaande stedelijke infrastructuur. Dat biedt ruimte voor verdere verdichting van de gezonde stad.

4.6

Levend landschap, erfgoed en cultuur

Kwaliteiten

De provincie Utrecht heeft een grote rijkdom aan landschappen, erfgoed en cultuur. In het landelijk gebied onderscheiden we vijf karakteristieke landschappen die ieder aardkundige waarden herbergen: Eemland, Gelderse Vallei, Groene Hart, Rivierengebied en Utrechtse Heuvelrug. Ook heeft onze provincie een zeer hoge dichtheid aan historische buitenplaatsen, agrarisch cultuurlandschap en veel historische infrastructuur, zoals drie iconische routes. Verder lopen door de provincie Utrecht vier grote voormalige waterlinies, ons militair erfgoed: de Nieuwe Hollandse Waterlinie en de Stelling van Amsterdam (samen UNESCO Werelderfgoed Hollandse Waterlinies), de Oude Hollandse Waterlinie en de Grebbelinie. Ook het archeologisch erfgoed van de Neder-Germaanse Limes is UNESCO Werelderfgoed. Tot slot hebben we een gevarieerd en goed bereikbaar cultuuraanbod.

Uitdagingen en kansen

Door ruimtelijke veranderingen in onze leefomgeving en het intensieve ruimtegebruik staan landschap en erfgoed onder druk. Werelderfgoed Hollandse Waterlinies beslaat een fors deel van ons provinciaal grondgebied: een brede zone van meer dan honderd kilometer loopt van noord naar zuid langs het hoog dynamische gebied aan de oostzijde van de stad Utrecht. *Uitdaging is om de aanwezige waarden bij de uitvoering van de verschillende transitieopgaven te beschermen en te benutten (16).*

De beschermde landschappelijke, aardkundige, cultuurhistorische en archeologische waarden van de provinciale Cultuurhistorische hoofdstructuur kunnen worden benut als dragers en aanjagers van omgevingskwaliteit bij nieuwe ontwikkelingen. Bijvoorbeeld bij het realiseren van nieuwe economische dragers in het landelijk gebied. Het UNESCO Werelderfgoed Hollandse Waterlinies, de Oude Hollandse Waterlinie en de Grebbelinie bieden kansen voor de inzet als waterberging, drinkwaterwinning, aquathermie, groenontwikkeling, recreatie en agrarisch gebruik.

Er gebeurt veel op en rond de oostflank van de Utrechtse Heuvelrug. Veel verschillende ruimtelijke opgaven op het gebied van water, natuur, energie, werken, mobiliteit en wonen komen in het gebied tussen Amersfoort, Soest, Leusden en Zeist samen. Het ministerie van Defensie wil hier logistieke en operationele eenheden samenbrengen op verschillende bestaande defensieterreinen. *Uitdaging is om vorm te geven aan de ambities voor de Utrechtse Heuvelrug en daarbinnen de defensieterreinen integraal te ontwikkelen (17).*

Het revitaliseren en intensiveren van de defensieterreinen is te combineren met verduurzaming, meervoudig ruimtegebruik en het faciliteren van de mobiliteitsgroei. Ook is het mogelijk om bij het beheer van de defensieterreinen in te spelen op zowel militair gebruik als de natuur. Daarbij zijn er potenties om verschillende natuurgebieden op de Utrechtse Heuvelrug met elkaar te verbinden.

4.7 Toekomstbestendige natuur en landbouw

Kwaliteiten

De provincie Utrecht heeft een netwerk van robuuste natuur dat zowel binnen Europa als Nederland een cruciale schakel is. Het vormt de overgang van laag naar hoog, van nat naar droog en van veen naar zand. In het netwerk liggen vier verschillende grote systemen: Rivierengebied, Veenweidegebied, Eemvallei en Utrechtse Heuvelrug. Het netwerk maakt onderdeel uit van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) met daarin verschillende Natura 2000-gebieden. De landbouw in de provincie Utrecht zorgt voor voeding en is een belangrijke beheerder van ons landschap. Er is hier vooral (grondgebonden) landbouw, melkveehouderij en fruitteelt. Samen met Regio Foodvalley en provincie Gelderland spelen wij een grote rol in de transitie naar een gezond en duurzaam voedselsysteem.

Uitdagingen en kansen

De toegenomen stikstofdepositie in Utrechtse natuurgebieden verhoogt de voedselrijkdom en draagt bij aan bodemverzuring. Hierdoor en ook door klimaatverandering verdwijnen bijzondere planten en dieren. *Uitdaging is om het natuurnetwerk robuuster te maken en verhoging van de biodiversiteit te garanderen (18).* De doelstellingen van 10% groenblauwe dooradering (Nationaal Programma Landelijk Gebied) en 1.500 extra hectare bos (provinciale uitwerking landelijke Bossenstrategie) kunnen worden ingezet om de natuur in en om stad en land te verbinden. En om de recreatieve

toegankelijkheid en aantrekkelijkheid van het landschap rond steden en dorpen te vergroten. De groenblauwe dooradering biedt daarnaast veel potentie voor onder meer uitbreiding van het ecologisch beheer van boerensloten, de aanleg van natuurvriendelijke oevers en ecologische verbindingen. Verder ligt er een kans om grote natuurgebieden te verbinden en belangrijke schakels te versterken, bijvoorbeeld met natuurherstel en vernatting aan de westflank van de Utrechtse Heuvelrug en het vergroten van de kwelinvloed op de zuidwestflank. De transitie van het landelijk gebied biedt de mogelijkheid om de stikstofdepositie op natuurgebieden te reduceren en de biodiversiteit te bevorderen.

De landbouw staat voor een grote verandering. Een langjarig toekomstperspectief voor de blijvende agrariërs in de provincie Utrecht is hierbij een voorwaarde. *Uitdaging is om aan te sturen op de transitie naar duurzame en rendabele landbouw die klimaatneutraal, natuurinclusief, diervriendelijk en circulair is. Dit in combinatie met een robuust bodem- en watersysteem en passend in een gezonde en veilige leefomgeving (19).*

Het is belangrijk dat onze agrariërs behouden blijven in het landelijk gebied. Zij zijn belangrijke beheerders van dat landschap en het is van essentieel belang dat zij dat kunnen blijven doen. Het verdienmodel voor de agrariërs moet dus, aangepast op basis van de transitie, behouden blijven. In het veenweidegebied kan de transitie naar duurzame landbouw vorm krijgen door ruimte te bieden aan water, klimaat, natuur en door bodemdaling en veenoxidatie tegen te gaan. Omdat dit veel impact heeft op de huidige landbouw in het gebied, is een brede aanpak een vereiste. Kansrijk is het opstellen van een integraal ontwikkelperspectief voor de landbouw met ruimtelijke zonering en een waterstrategie (aanpak

droogte en verminder van de uitstoot van CO₂, ammoniak en stikstof).

De opgaven in het landelijk gebied zijn groot en raken diverse ruimtelijke functies, zoals water, natuur, landbouw, energie en recreatie. In het landelijk gebied liggen verschillende kernen die deels afhankelijk van deze functies zijn. *Uitdaging is om te zoeken naar synergie tussen behoud van vitaliteit van de kernen en transitie van het landelijk gebied (20).*

Het landschappelijk inpassen van kernen kan de overgang van bebouwing naar openheid verzachten. Dat versterkt de ruimtelijke kwaliteit. Ruimtelijke kwaliteitswinst is het basisbeginsel bij vrijkomende agrarische bebouwing. De Omgevingsverordening provincie Utrecht biedt ruimte voor de bouw van één tot drie woningen (ruimte-voor-ruimte) of de vestiging van een niet-agrarische functie bij de sloop van een evenredige oppervlakte aan bedrijfsbebouwing. Daarbij is het uitgangspunt dat alle bedrijfsmatige bebouwing moet worden gesloopt. Naar mate er meer wordt gesloopt, is er meer ontwikkelruimte. De teelt van biobased gewassen (zoals hout, lisdodde en hennep) als grondstoffen voor de woningbouw biedt onder meer kansen voor agrariërs die de transitie naar een duurzamere landbouw willen maken.

STAD EN LAND GEZOND

UITDAGINGEN

1 Realiseren van een groenblauw recreatief netwerk, toegesmeden op stad en land (Groen Groeit Mee).

KANSEN

Verstevigen van het groenblauwe raamwerk, ook met nieuw groen (waterlopen, rivieren, en linten, waterlinies en randmeren).

Bereikbaar maken van groen en landschap met via nieuwe fiets- en wandelroutes routes en groene haltes OV.

Verbeteren van de kwaliteit en beleefbaarheid van de grote stille landschappen (oases).

Versterken van de groene scheggen tot groene zones die stad en landschap met elkaar verbinden.

2 Verbeteren van milieukwaliteit in steden en deze verder optimaliseren bij nieuwe ontwikkelingen.

Voorkomen van extra geluidsoverlast als gevolg van een 4e aanlegroute Schiphol.

Bevorderen veilig routeren en vervoeren van gevaarlijke stoffen.

Beperken overlast (geur, stikstof en fijnstof) door intensieve veehouderij.

Inzetten mobiliteitstransitie voor beperken geluidsoverlast in bebouwd gebied en op hoofdwegen (Rijks- en provinciale wegen).

KLIMAATBESTENDIG EN WATERROBUUST

UITDAGINGEN

3 Klimaatbestendig maken van ons bebouwd gebied tegen piekbuien, droogte- en hittestress.

KANSEN

Inzetten op klimaatadaptief maken van het bestaand bebouwd gebied (vergroening en ontharding) met prioriteit aan gebieden met de grootste problematiek (vooorlogse wijken en bedrijventerreinen).

Vergroenen en klimaatadaptief inrichten nieuwe ontwikkellocaties (wonen, werken en voorzieningen).

Verkennen nieuwe (collectieve) ruimte- efficiënte parkeerconcepten.

4 Behouden van de waterveiligheid op een aantrekkelijke en toekomstbestendige manier.

Inrichten grote retentiegebieden rondom het Amsterdam-Rijnkanaal die bij nood onder water kunnen worden gezet.

Versterken rivierdijken combineren met investeringen in ruimtelijke kwaliteit (landschap, natuur, recreatie en cultuurhistorie).

5 Zorgen voor een gezonde waterbalans en een toekomstbestendig watersysteem waarmee voldoende zoetwater beschikbaar blijft.

Inzetten op een sponsstrategie om water vast te houden.

Opvangen lokaal hemelwater en infiltreren en/of vertraagd afvoeren.

Uitvoering geven aan de denkrichtingen uit de Blauwe Agenda voor de Utrechtse Heuvelrug.

Inzetten bossenstrategie om organische stofgehalte van de bodem te verhogen en zo meer water vast te houden.

6 Tegengaan van bodemdaling en vermindering uitstoot broeikasgassen veenweidegebieden door het maken van integrale keuzes over grondgebruik en het watersysteem.

Uitvoeren van de regionale veenweidestrategie, mede door koppeling met het Utrechts Programma Landelijk Gebied (UPLG).

Inrichten inundatievelden van de Oude en Nieuwe Hollandse Waterlinie en de Stelling van Amsterdam bij peilopzet voor versterking erfgoedwaarden en beleving.

DUURZAME ENERGIE

UITDAGINGEN

7 Bevorderen wisselwerking tussen (bestaande) energienetwerken en nieuwe gebiedsontwikkelingen.

KANSEN

Reserveren van ruimte rondom energieknooppunten voor opslag/conversie/circulaire economie.

Reserveren van ruimte voor behoud en uitbreiding van bestaande energiecentrale.

Opnemen van een energietoets in aanpassing Omgevingsverordening provincie Utrecht.

Faciliteren energievraag en energieaanbod en realisatie van de daarbij benodigde ontwikkelingen van energie-infrastructuur.

Afstemmen ruimtelijke plannen van provincie en gemeenten met investeringsplannen netbeheerders.

8 Aanwijzen kansrijke reserveringen voor duurzame energieproductie en -infrastructuur in combinatie met andere opgaven.

Bevorderen van slimme combinaties van energieopwek via wind en zon om impact op het elektriciteitsnet en ruimtegebruik te beperken.

Bepalen van de behoefte aan wind op land en ruimtelijke vertaling naar locaties gekoppeld aan het nationale energiesysteem.

VITALE STEDEN EN DORPEN

UITDAGING

9 Transformeren, verdichten en verduurzamen van stad en dorp.

KANSEN

Onderzoeken van kansrijke potentiële integrale verstedelijkingslocaties na 2050.

Onderzoeken van verdere verdichtingsmogelijkheden rondom regionale OV-knooppunten.

10 Aardgasvrij maken van bestaand areaal woningen.

Versnellen van het aardgasvrij maken van woningen via stimulerende maatregelen en inzetten van capaciteit elektriciteitsnetwerk.

11 (Milieu)ruimte bieden en ruimtelijke impact in beeld brengen van de (circulaire) economie.

Ruimte maken voor lichte maakindustrie en kleinschalige bedrijvigheid in recycling, refurbishing en reparatie in stedelijk gebied, ook buiten de bedrijventerreinen.

Ruimte maken voor productiebossen voor lokaal maken van biobased grondstoffen en zo ook bijdragen aan de transitie in het landelijk gebied.

Reserveren van ruimte en waarborgen van milieuruimte voor grootschalige circulaire industrie op bedrijventerreinen zoals Lage Weide in Utrecht.

12 Aansluiten van kwalitatieve en kwantitatieve vraag en aanbod bedrijventerreinen.

Zoeken naar ruimte voor strategische uitbreiding regionale werklocaties om vervangings- en schuifruimte te bieden voor economische activiteiten waaronder (circulaire) economie

Waarborgen, intensiveren en verduurzamen lokale werklocaties in de regio.

DUURZAAM GEZOND EN VEILIG BEREIKBAAR

UITDAGINGEN

13 Waarborgen van de draaischijf functie van Nederland.

KANSEN

Uitvoeren bereikbaarheidsmaatregelen (inzetten op nabijheid, afremmen en spreiden, ontlichten en mobiliteitshubs).

Waarborgen van de bereikbaarheid met nieuwe instrumenten die de groei van de mobiliteit beperken.

14 Realiseren van een compleet OV- en fietsstelsysteem om mobiliteitstransitie vorm te geven.

Uitbouwen multimodaal mobiliteitssysteem en realiseren van goede snelfiets-, HOV-, en auto-verbindingen tussen metropoolpoorten, regio- poorten en vitale kernen.

Verbinden van de ov-netwerken en verdichting rondom metropool- en regiopoorten binnen de provincie en daar buiten.

15 Gewenste versterkingen aan mobiliteitssysteem om verdichtingsopgave te realiseren.

Verminderen van milieuhinder langs doorgaande stedelijke infrastructuur om te bouwen aan de verdichting van de gezonde stad.

LEVEND LANDSCHAP, ERFGOED EN CULTUUR

UITDAGINGEN

16 Benutten van de waarden van het cultuurhistorisch erfgoed bij transitie opgaven.

KANSEN

Beschermen en benutten waarden Cultuurhistorische hoofdstructuur als dragers en aanjagers van omgevingskwaliteit bij alle (gebieds)ontwikkelingen.

Waterlinies inzetten als waterbuffer voor kansen voor natuur, drinkwaterwinning, waterbergings, aquathermie, Groen Groeit Mee, recreatie en agrarisch gebruik.

17 Vormgeven aan de ambities voor de Utrechtse Heuvelrug en daarbinnen integraal ontwikkelen van defensieterreinen.

Vormgeven aan de door defensie gewenste ontwikkelingen met inzet van kwalitatief meervoudig ruimtegebruik.

Koppelen intensivering van bestaande defensieterreinen aan verduurzaming en beperking of facilitering groei mobiliteit.

Ruimte geven aan en beter verbinden van natuur op de Utrechtse Heuvelrug, ook met het militair gebruik.

TOEKOMSTBESTENDIGE NATUUR EN LANDBOUW

UITDAGINGEN

18 Versterken van een robuust natuurnetwerk en het garanderen van toekomstbestendige kwaliteit.

KANSEN

Realiseren 10% Groen blauwe dooradering in het landelijk gebied.

Verbinden van grote natuursystemen.

Herstel natuur en oppakken vernattingsopgaven aan de westflank van de Utrechtse Heuvelrug.

Vormgeven aan de transitie in het landelijk gebied en daarmee bevorderen van biodiversiteit in het landelijk gebied en reduceren van stikstofdepositie op natuurgebieden.

Vernatten landelijk gebied ten behoeve van natuurontwikkeling.

19 Aansturen op de transitie naar duurzame en economisch rendabele landbouw met bodem en water als basis.

Opstellen van een integraal klimaat inclusief ontwikkelperspectief voor de landbouw inclusief zonerings- en een waterstrategie (integrale aanpak droogte, CO₂, ammoniak en stikstof).

Vormgeven van de landbouwtransitie in het veen weidegebied: ruimte bieden aan water, klimaat, natuur en tegengaan bodemdaling.

20 Zoeken naar synergie tussen behoud vitaliteit kernen en transitie van het landelijk gebied.

Versterken landschappelijke inpassing kleine kernen.

Bieden van ruimte voor transitie landbouw (zoals biobased teelten).

Benutten vrijkomende agrarische bebouwing.

Overzicht thematische uitdagingen en kansen (bron: provincie Utrecht)

Fietsenstalling Utrecht Centraal (bron: Utrecht Marketing, foto Jurjen Drenth)

5

Acties Rijk
en provincie

Hoofdstuk 5 Acties Rijk en provincie

Om de ruimtelijke ontwikkeling goed in te passen en waar mogelijk te combineren hebben de provincie Utrecht en het Rijk elkaar nodig. In dit hoofdstuk geven we de belangrijkste acties die nodig zijn om de uitdagingen aan te pakken en de kansen te benutten. Daarvoor hebben we 27 agendapunten geformuleerd.

We onderscheiden drie soorten agendapunten:

- **Versnellen:** Conditie en randvoorwaarden op orde
- **Vernieuwen:** Wijziging omgevingsbeleid
- **Verdiepen:** Onderzoeksagenda

Agenderen, adresseren en acteren

Hieronder beschrijven we de 27 agendapunten. Bij ieder agendapunt hoort een aantal acties en bij iedere actie staat wie ervoor aan de lat staat: het Rijk, de provincie of beide. De agendapunten zijn op kaart verbeeld en de relaties met de thema's uit de Omgevingsvisie, de NOVEX-gebieden en de tijdshorizon zijn in een tabel samengevat. De kaart en tabel zijn opgenomen in hoofdstuk 2.

Dit hoofdstuk is een samenvatting van het derde tussenproduct dat we in de aanloop naar dit Ruimtelijk Voorstel hebben opgesteld, de 'Agenda Provinciaal Ruimtelijk Voorstel Utrecht'. In deze samenvatting volgen we de indeling van paragraaf 2.3, die aansluit bij de indeling van het Startpakket.

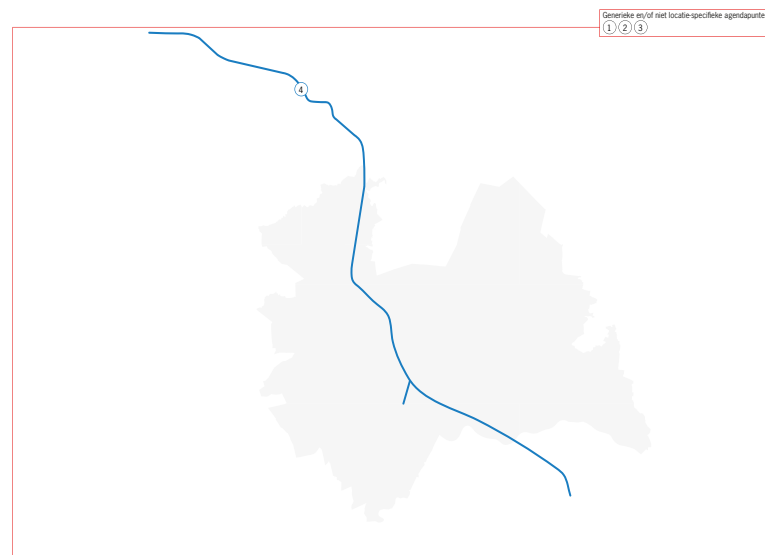
5.1

Water en bodem sturend

■ Agendapunt 1: Water en bodem sturend operationaliseren met heldere randvoorwaarden en condities

Ruimtelijke ordening kan bijdragen aan gezonde bodems, het afremmen van bodemdaling, betere waterveiligheid, voldoende water van goede kwaliteit en weerbaarheid tegen de gevolgen van

klimaatverandering. Dit is in het belang van een gezonde en veilige leefomgeving in de provincie Utrecht. Om water en bodem meer sturend te kunnen laten zijn bij de ruimtelijke planvorming, moet dit principe geoperationaliseerd worden door heldere randvoorwaarden en condities te formuleren.

Water en bodem sturend (bron: provincie Utrecht)

■ **Agendapunt 2: Zoetwatervoorziening garanderen en drinkwatervoorziening versterken**

In de toekomst is voldoende zoetwater nodig om de veenweiden in het Groene Hart te kunnen vernatten en verdroging tegen te gaan in de Utrechtse Heuvelrug en de beekdalen. Dit vraagt een integrale kijk op het nationale watersysteem en nationale keuzes over de verdeling van het water. Om de groene en gezonde groei van wonen, werken en voorzieningen mogelijk te maken, is het noodzakelijk dat er genoeg schoon drinkwater beschikbaar is. Op dit moment geldt voor NOVEX-gebied Utrecht-Amersfoort dat de nieuwe zakelijke vragen voor drinkwatervoorziening die bij ontwikkelingen ontstaan, niet gehonoreerd kunnen worden. Op termijn kan het aansluiten van nieuwe woningbouwlocaties ook een knelpunt zijn. Het is voor meerdere ruimtelijke functies essentieel om de drinkwaterwinning te behouden, te versterken en te verduurzamen.

■ **Agendapunt 3: Adaptiestrategie klimaatverandering bepalen**

Voor een klimaatbestendige en waterrobuuste ontwikkeling van de provincie Utrecht is het noodzakelijk de gevolgen van klimaatverandering tot 2100 en verder in kaart te brengen. Het gaat daarbij om de gevolgen van temperatuurstijging, toename van piekbuien, aanhoudende droogte en zeespiegelstijging. Door wisselende perioden van regenval wordt in de winter en herfst veel meer regen verwacht en in de zomer veel minder. Daarom is het ook van belang dat water wordt vastgehouden op die locaties waar het in de zomer nodig is. Keuzes voor de lange termijn zijn medebepalend voor keuzes die we op de korte en middellange termijn

kunnen maken, in zowel ons landelijk als stedelijk gebied. Klimaatverandering vergt een continu proces van aanpassen. De snelheid waarmee het klimaat verandert vraagt om versnelling van uitvoeringsmaatregelen en vernieuwing van beleid.

■ **Agendapunt 4: Toekomstbestendig Amsterdam-Rijnkanaal, IJ en Noordzeekanaalgebied realiseren**

Het bestaande watersysteem van Amsterdam-Rijnkanaal, IJ, Noordzeekanaal en omliggende boezems is onvoldoende robuust. Dit leidt vandaag de dag al tot een aanzienlijke kans op schade door wateroverlast, watertekort en slechte waterkwaliteit. Deze kans neemt toe door klimaatverandering in combinatie met ruimtelijke opgaven als vernatting van veenweiden (NOVEX-gebied Groene Hart), economische ontwikkeling (NOVEX-gebied Noordzeekanaalgebied) en verstedelijking (NOVEX-gebieden MRA en Utrecht-Amersfoort). Deze watergangen en het omliggende gebied moeten toekomstbestendig worden, om nu en in de toekomst voldoende waterveiligheid, zoetwater, klimaatadaptatie en bevaarbaarheid te kunnen borgen. Dat vereist versnelling van het project 'Toekomstbestendig Watersysteem Centraal Holland'.

Overzicht acties voor water en bodem sturend

De agendapunten 1 t/m 4 vragen diverse acties van Rijk en provincie. Deze acties zijn hierna opgenomen. Bij iedere actie is aangegeven welk agendapunt het betreft en wie ervoor aan de lat staat.

Conditie en randvoorwaarden op orde

- EU-bodemstrategie operationaliseren in een ontwikkelgerichte en adaptieve routekaart **(1, Rijk)**.

Wijziging omgevingsbeleid

- Water en Bodem Sturend operationaliseren in de Nota Ruimte en bij hierop volgende locatiekeuzes en gebiedsgerichte uitwerkingen. Dit betekent antwoord geven op de grote opgaven die de komende jaren op ons afkomen en die een sterke ruimtelijke component hebben (temperatuurstijging, toename van piekbuien, aanhoudende droogte en zeespiegelstijging) **(1, Rijk)**.
- De ruimtelijke gevolgen van het principe water en bodem sturend duiden voor verschillende locaties en de inrichting, in de wijziging Omgevingsvisie provincie Utrecht **(1, provincie)**.
- Eisen aan ruimtelijke ontwikkeling in buitendijks gebied opnemen in wijziging Omgevingsvisie provincie Utrecht **(1, provincie)**.
- In de Deltabeslissing Zoetwater rekening houden met de zoetwatervraag van Groene Hart, Utrechtse Heuvelrug en beekdalen bij keuzes over de nationale verdeling van zoetwater (2026) **(2, Rijk)**.
- Beschermen en ontwikkelen van een robuust landelijk netwerk van drinkwaterleidingen opnemen in de Nota Ruimte **(2, Rijk)**.
- Robuustheid van bestaande drinkwaterwinningen vergroten en nieuwe drinkwaterwinningen duurzaam inpassen (Eiland van Schalkwijk en Eemdijk) **(2, provincie)**.
- Drinkwater- en energieopgaven ruimtelijk afstemmen in de wijziging Omgevingsvisie Utrecht **(2, provincie)**.

- De bouw van watervriendelijke woningen en bedrijven stimuleren, waaronder het opnemen van maatregelen voor watervriendelijke woningen en bedrijven in het Bouwbesluit **(2, gezamenlijk)**.
- Amsterdam-Rijnkanaal, IJ, Noordzeekanaal en omliggende boezems opnemen in de nationale ruimtelijke hoofdstructuur van de Nota Ruimte **(4, Rijk)**.
- Zoekgebieden voor waterberging aanwijzen in de wijziging Omgevingsvisie provincie Utrecht **(4, provincie)**.

Onderzoeksagenda

- Benodigde adaptatie aan zeespiegelstijging onderzoeken, voor de Randstad in zijn geheel en provincie Utrecht specifiek, in het Kennisprogramma Zeespiegelstijging **(3, Rijk)**.
- Richting geven aan de adaptatiestrategie voor klimaatverandering in de Nota Ruimte **(3, Rijk)**.
- Rekening houden met gevolgen op lange termijn van keuzes op korte termijn in de wijziging Omgevingsvisie provincie Utrecht **(3, provincie)**.
- Onderzoek naar de economische effecten van adaptatie aan klimaatverandering **(3, gezamenlijk)**.
- Ruimtelijke verkenning naar waterbuffering om water vast te houden voor zoetwaterbeschikbaarheid in tijden van droogte. Daarbij ook kijken naar functiecombinaties in het landelijk gebied, systeemwerking en de ruimtelijke verschijningsvormen hiervan **(3, gezamenlijk)**.
- Onderzoek naar mogelijkheden voor extra waterberging bij piekafvoeren om wateroverlast te bestrijden **(3, gezamenlijk)**.

- Onderzoek naar toekomstbestendig watersysteem in het gebied Centraal Holland voortzetten, mede door dit onderzoek op te nemen in het Deltaprogramma. Daarbij dient ook aandacht te worden besteed aan voldoende zoetwaterbeschikbaarheid voor het afremmen van de bodemdaling in veenweidegebieden **(4, gezamenlijk)**.

5.2

Perspectief voor landbouw en natuur

■ Agendapunt 5: Integrale aanpak versterking landelijk gebied

In het Utrechts Programma Landelijk Gebied 1.0 staat hoe de provincie Utrecht invulling geeft aan de integrale aanpak van opgaven op het gebied van water, klimaat, natuur, biodiversiteit en perspectief voor de landbouw in het landelijk gebied. Er liggen veel kansen voor combinaties met andere opgaven, zoals biobased teelten, duurzame energieopwekking, landschapsversterking en recreatie. Belangrijk daarbij is het behoud van onze agrarische sector als beheerder van ons landelijk gebied. De transitie in het landelijk gebied moet ook bijdragen aan de vitaliteit van de kernen.

■ Agendapunt 6: Aanpak bodemdaling en vernatting veenweidegebied versnellen

De hoofdogaven in de veenweidegebieden (Groene Hart en Eemland) zijn het stabiliseren van de veenbodems (bodemdaling remmen, uitstoot broeikasgassen reduceren en verzilting voorkomen) en het realiseren van een daarvoor robuust ingericht watersysteem. De veenbodems vragen deels een aanpassing van het landgebruik. Dit kan hand in hand gaan met verbetering van de natuur, de benodigde transitie in de landbouw en de duurzame opwekking van energie. Bij deze grote opgaven moeten we rekening houden met de waardevolle gebiedskenmerken die het karakter van

de verschillende veenweidegebieden bepalen. Het is daarvoor nodig om samen integrale en gebiedsgerichte keuzes te maken.

■ **Agendapunt 7: Opgaven Groene Hart oppakken en verbinden met omliggende landschappen**

Het NOVEX-gebied Groene Hart staat voor grote, complexe en urgente opgaven, zoals water vasthouden, bodemdaling afremmen, de uitstoot van stikstof en broeikasgassen reduceren, biodiversiteit bevorderen, transitieopgave voor landbouw, natuur en energie faciliteren en vitale kernen borgen. Deze opgaven vragen om ruimte en integrale oplossingen. Het Groene Hart wordt vaak gezien als binnentuin van de Randstad. Voor het goed functioneren zijn verbindingen nodig met de omliggende landschappen Kust, IJsselmeer, Rivierengebied en Delta. Het UNESCO Werelderfgoed Hollandse Waterlinies loopt hier doorheen. Door het versterken van de hydrologische, ecologische, landschappelijke en recreatieve verbinding tussen het Groene Hart en de omliggende landschappen ontstaat een robuuste landschappelijke hoofdstructuur. Deze biedt balans en tegenwicht tegen de druk vanuit de omliggende grote steden.

■ **Agendapunt 8: Opgaven Gelderse Vallei aanpakken en verbinden met Utrechtse Heuvelrug en Veluwe**

In het waardevolle landschap van de Gelderse Vallei (onderdeel van de NOVEX-gebieden Arnhem-Nijmegen-Foodvalley en Utrecht-Amersfoort) komen veel uitdagingen samen. Het gaat deels om uitdagingen in het landelijk gebied, zoals het vasthouden van water, het vormgeven van een stevige groenblauwe dooradering, het verbeteren van de kwaliteit van

beken, het ondersteunen van de grote transitieopgave van landbouw met een hoge veedichtheid en het herstellen van natuurgebieden met veel stikstofdepositie (onderdeel Utrechts Programma Landelijk Gebied en Regionaal Perspectief Landelijk Gebied Foodvalley). Ook gaat het om stedelijke uitdagingen, zoals het bouwen van woningen, het realiseren van werklocaties en de aanleg van infrastructuur voor energie en mobiliteit. Daar zijn slimme keuzes, combinaties en transities voor nodig. Ook is het noodzakelijk de sociaaleconomische impact die hieruit voortkomt goed te begeleiden. Verbinding van de Gelderse Vallei met de waardevolle landschappen van Utrechtse Heuvelrug, Veluwe, Rivierengebied en Randmeren is een vereiste voor behoud en versterking van natuur, landschap en erfgoed. Daarbij dient als eerste te worden ingezet

op het verbinden van de twee stuwwallen (Utrechtse Heuvelrug en Veluwe) met de Gelderse Vallei, zodat deze als één systeem gaan functioneren. Dit vraagt samenwerking gericht op het beter functioneren van het Natuurnetwerk Nederland, het versterken van het tussengelegen landschap, het oplossen van fysieke barrières (zoals infrastructuur) en het aanleggen van een robuuste ecologische verbindingzone.

■ **Agendapunt 9: Utrechtse Heuvelrug en flanken opwaarderen tot een samenhangende landschappelijke eenheid**

Op de Utrechtse Heuvelrug en flanken komen meerdere opgaven bij elkaar. Het gaat om opgaven als verdroging tegengaan, water vasthouden, drinkwaterbronnen veiligstellen, natuur versterken, biodiversiteit laten toenemen en recreatie en

Perspectief voor landbouw en natuur (bron: provincie Utrecht)

andere dynamische functies zoneren. Zonder een gezamenlijke en integrale aanpak leiden deze opgaven tot (verdere) overbelasting van het gebied. Met de 'Blauwe Agenda' werken we samen met medeoverheden en maatschappelijke organisaties aan een toekomstbestendig watersysteem. De op te stellen integrale visie voor de Eem sluiten wij hierop aan. Door het deel tussen Utrecht en Amersfoort van een groenblauwe impuls te voorzien en aansluiting met het Noord-Hollandse deel te zoeken, kunnen de Utrechtse Heuvelrug en flanken worden opgewaardeerd tot een samenhangende landschappelijke eenheid. Dat kan tegenwicht bieden aan de toenemende dynamiek die naar verwachting ontstaat door de groei van wonen, werken en voorzieningen in de NOVEX-gebieden Utrecht-Amersfoort en Metropoolregio Amsterdam.

■ **Agendapunt 10: Gebieden met kwaliteiten van rust, stilte, ruimte en donkerte versterken**

Utrecht is een dynamische provincie. Veel mensen willen er wonen, werken, ontmoeten en ontspannen. De druk op de woning- en bedrijvenmarkt en het mobiliteitssysteem is daardoor groot. Om hier tegenwicht aan te bieden, is het nodig de bestaande gebieden met rust, stilte, ruimte en donkerte te behouden en te versterken.

Overzicht acties voor perspectief voor landbouw en natuur

De agendapunten 5 t/m 10 vragen diverse acties van Rijk en provincie. Deze acties zijn hierna opgenomen. Bij iedere actie is aangegeven welk agendapunt het betreft en wie ervoor aan de lat staat.

Conditie en randvoorwaarden op orde

- Op korte termijn (2024) de eerste middelen en andere instrumenten beschikbaar stellen om voortvarend aan de slag te gaan met alle opgaven uit het Utrechts Programma Landelijk Gebied (bodem, water, klimaat, landbouw en natuur) en de bijbehorende gebiedsgerichte aanpak. Hierbij dient ook aandacht te worden besteed aan het verbeteren en verbreden van de verdienmodellen die nodig zijn voor de transitie in de agrarische sector **(5, Rijk)**.
- Langjarig middelen beschikbaar stellen om de opgaven uit het Utrechts Programma Landelijk Gebied en daarmee de transitie van het landelijk gebied aan te pakken **(5, Rijk)**.
- Regionale veenweidenstrategie 'Utrechtse veenweiden' uitvoeren **(6, gezamenlijk)**.
- Uitvoeringsagenda NOVEX-gebied Groene Hart uitvoeren **(6, 7, gezamenlijk)**.
- Samenwerken aan een toekomstbestendig watersysteem op de Utrechtse Heuvelrug en flanken via de Blauwe Agenda **(9, provincie)**.
- Het mogelijk maken om de doelstelling van 10% groenblauwe dooradering uit het Nationaal Programma Landelijk Gebied in te zetten voor het verbinden van stad en land **(10, Rijk)**.
- Waarden van UNESCO Werelderfgoed Hollandse Waterlinies, Oude Hollandse Waterlinie en Grebbelinie benutten **(10, provincie)**.

- Provinciale uitwerking landelijke Bossenstrategie 'Meer en beter bos voor Utrecht' uitvoeren **(10, gezamenlijk)**.
- Uitvoering van het programma Groen Groeit Mee qua landelijk gebied koppelen aan Agenda Natuurinclusief en programmatische aanpak Groen in en om de Stad en qua stedelijk gebied koppelen aan verstedelijkingslocaties en aan programma Werklocaties van de toekomst (vergroenen bedrijventerreinen) en zo stad en land verbinden **(10, gezamenlijk)**.

Wijziging omgevingsbeleid

- Waardevolle landschappen Groene Hart, Rivierengebied, Utrechtse Heuvelrug, Eemland en Gelderse Vallei en de opgaven die hier spelen opnemen in de Nota Ruimte (in nationale ruimtelijke hoofdstructuur, beleid en instrumenten) **(7, 8, 9, Rijk)**.
- Verbinding Utrechtse Heuvelrug-Veluwe opnemen in de Nota Ruimte (in nationale ruimtelijke hoofdstructuur, beleid en instrumenten) en in wijziging Omgevingsvisie provincie Utrecht **(8, gezamenlijk)**.

Onderzoeksagenda

- Onderzoek doen naar een duurzame voedselstrategie en de mogelijke bijdrage van biobased teelten, nieuwe vormen van stadslandbouw en nieuwe verdienmodellen aan de landbouwtransitie **(5, gezamenlijk)**.
- Onderzoeken hoe een robuuste landschappelijke hoofdstructuur kan ontstaan door de landschappen Groene Hart, Kust, IJsselmeer, Rivierengebied en Delta te verbinden **(7, gezamenlijk)**.

5.3

Perspectief voor ordenende netwerken voor energie en (circulaire) economie

■ Agendapunt 11: De transitie naar circulaire en biobased economie stimuleren

Om de ruimtelijke inrichting mee te laten bewegen met de transitie naar een circulaire en biobased economie moeten we voorraden en stromen van grondstoffen en materialen in beeld krijgen en waar nodig organisatorische en ruimtelijke randvoorwaarden en ingrepen formuleren. Dit kan in het stedelijk gebied bijvoorbeeld gaan om bedrijventerreinen en andere werklocaties (zie agendapunt 14) en om locaties voor hergebruikcentra, het sorteren van reststromen en materialenopslag. Deze transitie zal ook leiden tot een toename in de vraag naar biobased bouwmaterialen. De productie hiervan is een potentieel alternatief verdienmodel voor agrariërs die zich voorbereiden op transities in de landbouw.

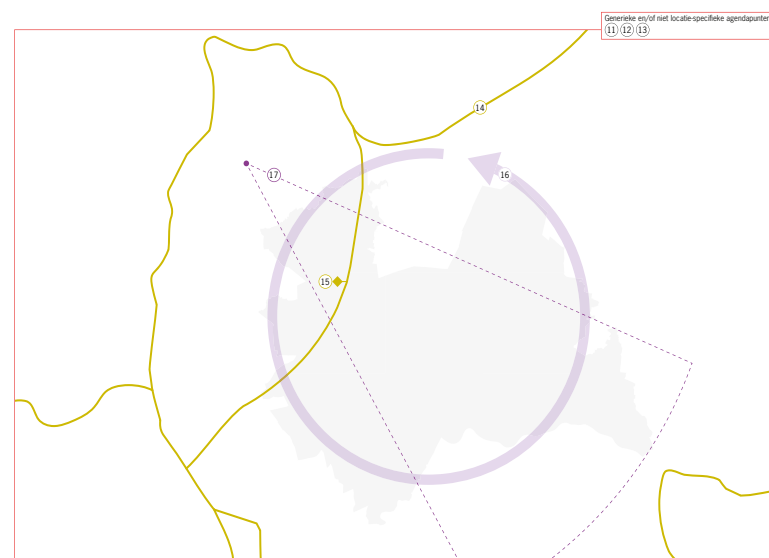
■ Agendapunt 12: Sturen op voldoende ruimte voor (circulaire) ondernemingen

Voldoende ruimte op bedrijventerreinen en op kantoor- en innovatielocaties is van belang voor een aantrekkelijk regionaal en lokaal vestigingsklimaat. Dit is ook van belang voor de bijdrage van de Utrechtse economie aan de nationale economie en om de positie als meest competitieve regio van Europa vast te houden. Op bedrijventerreinen is daarnaast ruimte nodig om bedrijven uit bestaand stedelijk gebied te kunnen uitplaatsen. Op dit moment is er nog slechts

beperkt ruimte voor bedrijvigheid op werklocaties binnen de provincie Utrecht. Er is behoefte aan nieuwe ruimte voor de verwachte uitbreidings- en vervangingsvraag in de regio. De benodigde ruimte is deels op te vangen door intensivering op bestaande werklocaties en door de ruimte slimmer en efficiënter te benutten. Voorwaarde hierbij is groeien met kwaliteit en het mee-ontwikkelen van water, groen en landschap. Een van de aspecten die bij de transitie naar een circulaire economie aandacht vraagt, is voldoende ruimte voor de circulaire en biobased economie op bedrijventerreinen en andere werklocaties, ook vanwege de milieuruimte die deze bedrijvigheid nodig heeft.

■ Agendapunt 13: Voorsorteren op een toekomstbestendig en duurzaam energiesysteem

De verwachting is dat de vraag naar elektriciteit fors blijft groeien door de verduurzaming van de gebouwde omgeving, bedrijven, landbouw en mobiliteit, wat soms tot een verviervoudiging van de elektriciteitsvraag leidt. Ook het decentrale aanbod van elektriciteit – zonne- en windenergie – groeit door. Hiervoor is een toekomstbestendige energievoorziening noodzakelijk. Dit systeem bestaat uit toekomstbestendige netinfrastructuur, duurzame opwekking en opslag van energie en duurzame warmtevoorziening. We bouwen hiermee aan een CO₂-neutrale energievoorziening. De Rijksoverheid moet richting geven aan het energiesysteem en de nationale hoofdstructuur van de toekomst (2030 en verder). Daarbij is het van belang dat het

Perspectief voor ordenende netwerken voor energie en (circulaire) economie (bron: provincie Utrecht)

energiesysteem van de toekomst keuzevrijheid en ruimte biedt om (onvoorziene) ruimtelijke ontwikkelingen te faciliteren.

■ **Agendapunt 14: Aansluiting op landelijk elektriciteitsnetwerk versterken**

De afgelopen jaren is het tekort aan capaciteit op het elektriciteitsnetwerk toegenomen: vraag en aanbod van elektriciteit zijn hoger dan de beschikbare netcapaciteit. Op korte en lange termijn is meer capaciteit nodig op het elektriciteitsnetwerk, om de huidige netcongestie op te lossen en te voorkomen dat gewenste ontwikkelingen als woningbouw, uitbreiding van bedrijfslocaties en duurzame energieopwekking blijvend stagneren. Nieuwe bedrijven (terreinen) in de provincie Utrecht kunnen nu al niet meer aangesloten worden en woningen vanaf 2025 waarschijnlijk ook niet meer. Dit betekent dat we op regionaal en provinciaal niveau keuzes moeten maken: welke ontwikkelingen zijn nog wel mogelijk en welke niet. Van die situatie willen we zo snel mogelijk af. Het is met name nodig om de bestaande elektriciteitsstations te verzwaren en te versterken en nieuwe elektriciteitsstations toe te voegen (zie 15). Een neveneffect hiervan is dat er ook extra tracés nodig zijn om de nieuwe stations met elkaar te verbinden. Tot 2032 zullen er minimaal zes nieuwe tracés in de provincie Utrecht bijkomen. De inzet moet zijn deze te bundelen met bestaande hoofdstructuren (voor elektriciteit of bijvoorbeeld water, weg en spoor) om verdere uitstralingseffecten op andere functies te voorkomen of te beperken. Daarnaast moeten de tracés zorgvuldig worden ingepast in het landschap, in balans met de Utrechtse kwaliteiten.

■ **Agendapunt 15: Hoogspanningsstation en onderverdeelsstations opwaarderen**

Om in de (boven)provinciale energiebehoefte te kunnen blijven voorzien, wordt momenteel gewerkt aan een verveelvoudiging van het hoogspanningsstation Kortrijk-Breukelen. Op korte termijn zijn ook drie nieuwe onderverdeelsstations nodig, twee bij Utrecht en één bij Amersfoort. De procedure hiervoor vraagt om versnelling. Daarbij is het van belang dat deze ontwikkelingen worden vormgegeven met respect voor de ligging in het landelijk gebied: voorwaarde is dat ook de opgaven voor groen en landschap en voor bodem en water invulling kunnen krijgen. Ook moet het streven zijn de vrijwaringszones, waar beperkingen gelden voor andere vormen van grondgebruik, zo beperkt mogelijk te houden. Ontwikkelingen die in de toekomst nodig zijn voor het functioneren van de onderverdeelsstations en die niet persé dicht bij die stations hoeven te zijn, worden bij voorkeur nabij bestaand bebouwd gebied gesitueerd. Er staan ook nog meer dan 20 projecten voor kleinere stations op stapel. Dit gaat deels om uitbreidingen van bestaande stations en deels om nieuwe stations. Deze stations worden bij voorkeur binnenstedelijk ingepast.

■ **Agendapunt 16: Bereikbaarheid optimaliseren via de (inter)nationale hoofdinfrastructuur voor spoor en weg**

Op het spoor komen in de provincie Utrecht internationale, nationale en regionale verbindingen samen. De ontwikkeling van de internationale hogesnelheidslijnen en regionale sprinters blijft helaas achter bij die van de nationale Intercitylijnen. Dit beïnvloedt de stedelijke en economische

positie van de provincie Utrecht. Snellere routes naar met name het oosten en zuiden zijn nodig om de meest competitieve regio van Europa met andere stedelijke regio's in binnen- en buitenland te verbinden. Tegelijkertijd is het van belang om te investeren in sprinterverbindingen om de dragende functie van het spoor in de regio te behouden en te versterken. En om daarmee de mogelijkheden voor (verdere) verstedelijking te vergroten. De huidige goederenrouting beperkt de noodzakelijke groei van het spoorvervoer van, naar en door Midden-Nederland. De uitfasering van goederenvervoer per spoor door de Randstad over de Goederencorridor Noordoost Europa heeft belangrijke positieve effecten in de provincie Utrecht: de hinder van trillingen en geluid vermindert en de externe veiligheidsrisico's worden kleiner. Ook ontstaat meer ruimte voor verstedelijking rond stations.

Ook voor het nationale wegensysteem vervult de provincie Utrecht een belangrijke functie. Voor de doorstroming is het van belang om nog meer dan nu in te zetten op het uit elkaar halen van doorgaande verkeersstromen en bestemmingsverkeer. Dit is echter niet voldoende. Een belangrijke randvoorwaarde voor vlotte doorstroming is dat Rijk, provincie en gemeenten verder inzetten op het beïnvloeden van het mobiliteitsgedrag. Denk bijvoorbeeld aan prijsbeleid en andere push-factoren die zich richten op een groter aandeel van OV, deelmobiliteit, langzaam verkeer en goederenvervoer over water in het totaal aantal verplaatsingen. Door dit te doen in samenhang met investeringen in het fietsnetwerk, het OV-netwerk en het netwerk voor de auto, blijft de provincie ook op langere termijn goed bereikbaar. Niet in alle gebieden van de provincie zijn

er goede alternatieven voor de auto. Daarom is het van belang om modaliteiten aan elkaar te verbinden. De ambitie is een systeem met hubs op te zetten waar OV-, fiets- en autonetwerken bij elkaar komen en overstappen mogelijk is. Hiermee ontstaat een alternatief voor het autogebruik in het stedelijk gebied en wordt het hoofdwegennet ontlast.

■ **Agendapunt 17: Overlast van Schiphol (geluid en luchtverontreiniging) verminderen**

Uitgangspunt in de Omgevingsvisie provincie Utrecht is dat we stad en land gezonder maken. Het voornemen van het Rijk voor een vierde naderingspunt van Schiphol via de Luchtruimherziening, kan hiermee schuren. De aanpassingen in het kader van de Luchtruimherziening en het nationale luchtvaartbeleid moeten bijdragen aan vermindering van de geluidsoverlast voor onze inwoners en dieren en verbetering van de luchtkwaliteit in onze provincie.

Overzicht acties voor perspectief voor ordenende netwerken

De agendapunten 11 t/m 17 vragen diverse acties van Rijk en provincie. Deze acties zijn hierna opgenomen. Bij iedere actie is aangegeven welk agendapunt het betreft en wie ervoor aan de lat staat.

Conditie en randvoorwaarden op orde

- Intensivering en verduurzaming van bedrijventerreinen stimuleren en ondernemingen prikkelen om hier zelf initiatief voor te nemen door als Rijk een financieel instrument op te nemen in het nieuwe programma Ruimte voor Economie waarmee ondernemers en gemeente (als eigenaar van de openbare ruimte) de benodigde samenwerking invulling kunnen geven. Provincie Utrecht wil hiervoor als pilotregio voor toekomstbestendige bedrijventerreinen fungeren **(12, Rijk)**.
- Ontwikkelen van handelingsperspectief voor het aansluiten van nieuwe (woon- en) werklocaties op de energie-infrastructuur, waarbij de provincie Utrecht zich aanbiedt als pilotgebied **(14, gezamenlijk)**.
- Gezamenlijk zorgdragen voor een snelle verveelvoudiging van het hoogspanningsstation Kortrijk-Breukelen, zodat het in de bovenprovinciale energiebehoefte kan blijven voorzien, en daarbij rekening houden met de ligging in een open veenweidegebied en de daaruit voortkomende opgaven voor water, bodem, landschap en natuur **(15, gezamenlijk)**.
- Zuinig omgaan met de ruimte rond het hoogspanningsstation Kortrijk-Breukelen en de bijbehorende onderverdeelstations en terughoudend zijn met ruimtebeslag voor mogelijke uitbreidingen en reserveringen voor opslag van energie, vanwege de ligging in waardevolle landschappen **(15, gezamenlijk)**.
- De opgaven op regionaal, nationaal en internationaal niveau op de spoorcorridor Utrecht-Arnhem-Duitse grens faciliteren **(16, gezamenlijk)**.
- Ondersteuning bieden bij ruimtelijke inpassing van logistieke hubs voor de overslag van goederen

tussen water-, weg- en spoorvervoer in combinatie met andere stedelijke functies, zoals woningbouw **(16, gezamenlijk)**.

- Nationale wegennetwerk verbeteren om doorstroming te bevorderen en de integrale ontwikkeling van de grootschalige NOVEX-woningbouwgebieden mogelijk te maken: met name het ontvlechten van het autoverkeer op A12, het uitvoeren van het alternatief Ring Utrecht en het aanpakken van de knelpunten Noordelijke Randweg Utrecht, A1/A28 knooppunt Hoevelaken en aansluiting A1-A30 **(16, Rijk)**.
- Vormgeven aan de Mobiliteitsstrategie 2040 van het Rijk-regioprogramma U Ned met als onderdelen voor de korte, middellange en lange termijn het inzetten op gedragsverandering, investeren in het fietsnetwerk, investeren in het OV-netwerk en investeren in het netwerk voor de auto **(16, gezamenlijk)**.

Wijziging omgevingsbeleid

- In de Nota Ruimte concreet maken welke transitiestappen de komende jaren nodig zijn op weg naar een circulaire en biobased samenleving en economie **(11, Rijk)**.
- Opnemen wat de eerste ruimtelijke implicaties voor stad en land zijn van de transitie naar een circulaire en biobased economie, in wijziging Omgevingsvisie **(11, 12, provincie)**.
- De regionale programmering van ontwikkelingen voor de groei van 'werken' aanscherpen, zowel bij het faciliteren van extra ruimte als bij het stellen van voorwaarden voor groeien met kwaliteit en het mee-ontwikkelen van water, groen en landschap **(12, provincie)**.

- Op nationaal niveau ontwikkelen van instrumenten om beschikbaarheid van energie en ruimtelijke ontwikkelingen beter op elkaar af te stemmen, zoals een energietoets **(13, Rijk)**.
- De ruimtelijke ontwikkelingen voor energie en de energie(hoofd)infrastructuur, die voor de korte en de lange termijn zijn opgenomen in nationale en provinciale visies en programma's, opnemen in de Nota Ruimte (in nationale ruimtelijke hoofdstructuur, beleid en instrumenten) en in de wijziging Omgevingsvisie provincie Utrecht **(13, 14, gezamenlijk)**.
- Richtinggevende principes uit de Mobiliteitsstrategie 2040 ruimtelijk vertalen in de wijziging Omgevingsvisie **(16, provincie)**.
- Het Ruimtelijk Voorstel provincie Utrecht en de Ontwikkelperspectieven NOVEX-gebieden Groene Hart, Utrecht-Amersfoort en Arnhem-Nijmegen-Foodvalley integraal meenemen in de besluitvorming over de Luchtruimherziening en Ontwikkelperspectief NOVEX-gebied Regio Schiphol **(17, Rijk)**.
- In de Nota Ruimte extra eisen stellen aan Schiphol om overlast in de omgeving te verminderen **(17, Rijk)**.
- Inzetten op het voorkomen van meer hinder door vliegverkeer, in wijziging Omgevingsvisie **(17, provincie)**.

Onderzoeksagenda

- Via het Nationaal Programma Circulaire Economie (NPCE) onderzoeken wat de ruimtelijke consequenties zijn van een circulaire economie en samenleving en welke transitiestappen nodig zijn om daar te komen. Dit opnemen in een

Rijksstrategie die de provincies vervolgens kunnen doorvertalen naar de regio's **(11, Rijk)**.

- Onderzoek doen naar een nationale strategie voor het behouden van onze (kritieke) grondstoffen en de eventueel benodigde ruimtereserveringen **(11, Rijk)**.
- Onderzoek doen naar mogelijkheden en richtingen voor de kwalitatieve invulling van bedrijventerreinen en innovatielocaties **(12, gezamenlijk)**.
- Onderzoek uitvoeren naar het energiesysteem van de toekomst om richting te geven aan de nationale energiehoofdstructuur op de langere termijn **(13, Rijk)**.
- Onderzoek doen naar en een breed gesprek tussen Rijk en betrokken provincies voeren over de spanningen die ontstaan waar de nationale opgaven voor de energietransitie, verstedelijking en UNESCO-werelderfgoed samenkomen. Hierbij mogelijkheden ontwikkelen om ermee om te gaan, gericht op het op korte termijn maken van keuzes **(13, gezamenlijk)**.
- Onderzoek doen naar een verbeterd netwerk van hogesnelheidslijnen, inclusief verknoping aan het intercitynetwerk en de positie van de hogesnelheidstreinen op het nationale spoornetwerk **(16, Rijk)**.
- Netwerkanalyse hoofdinfrastructuur voor de regio Foodvalley uitvoeren, zoals afgesproken in het MIRT Oost van 10 november, om voor deze regio de knelpunten en oplossingsrichtingen in beeld te brengen **(16, Rijk)**.
- Onderzoek doen naar de HOV-verbinding Almere-Breda via Utrecht, die nu nog mist in het netwerk **(16, gezamenlijk)**.

5.4

Perspectief voor leefbare steden en regio's

■ Agendapunt 18: Kwaliteit van de woon-, werk- en leefomgeving verbeteren

De gemeente Utrecht heeft een 'barcode' ontwikkeld om de kwaliteit van de woon-, werk- en leefomgeving in de stad nu en in de toekomst te behouden en te versterken. De barcode maakt inzichtelijk hoeveel ruimte in de stad nodig is, voor woningen en werklocaties én voor voorzieningen, water, klimaatadaptatie, energie, mobiliteit en groen. Groeit de stad, dan verandert de barcode mee. We willen de barcode toepasbaar maken voor de hele provincie als instrument om de benodigde ruimte voor integrale verstedelijking en verdorping in te schatten. Op basis van het provinciale omgevingsbeleid voegen we toe dat alle condities en randvoorwaarden vooraf op orde moeten zijn. Daarmee wordt de barcode ook een kwalitatief instrument waarmee we kunnen sturen op de leefkwaliteit van onze inwoners en bezoekers. Verbetering van de kwaliteit van de woon-, werk- en leefomgeving is ook te bereiken door bestaande woningen en gebouwen te isoleren, aardgasvrij en levensloopbestendig te maken. En door de openbare ruimte in bestaande wijken klimaatadaptief en natuurinclusief in te richten en de sociale samenhang te versterken. In sommige wijken levert dit een herstructureringsopgave op. Dat biedt tegelijkertijd kansen voor verdichting en inbreiding.

■ **Agendapunt 19: Vormgeven aan een schaa sprong voor een samenhangend multimodaal mobiliteitssysteem**

De groei van wonen, werken en voorzieningen in de provincie Utrecht is zo fors dat een samenhangende schaa sprong in alle modaliteiten van het mobiliteitssysteem noodzakelijk is. De Mobiliteitsstrategie 2040 van het programma U Ned geeft vier richtinggevend e principes om de mobiliteitsopgaven op langere termijn het hoofd te kunnen bieden en de nieuwe woningen, werklocaties en voorzieningen te kunnen ontsluiten: (1) verstedelijking en bereikbaarheid op elkaar afstemmen, (2) de vraag naar mobiliteit afremmen en spreiden, (3) mobiliteitsnetwerken verbeteren en (4) soepele ketenreizen van deur tot deur faciliteren met hubs. Ook met de toepassing van deze principes zijn en blijven de opgaven richting 2040 op alle mobiliteitsnetwerken omvangrijk. Er zijn stevige maatregelen nodig, binnen en buiten de provincie Utrecht, voor én fiets én (hoogwaardig) OV én weg, zodat mensen de best passende modaliteit kunnen kiezen.

■ **Agendapunt 20: Kwalitatief hoogwaardige groenblauwe overgangen ontwikkelen tussen stad en land**

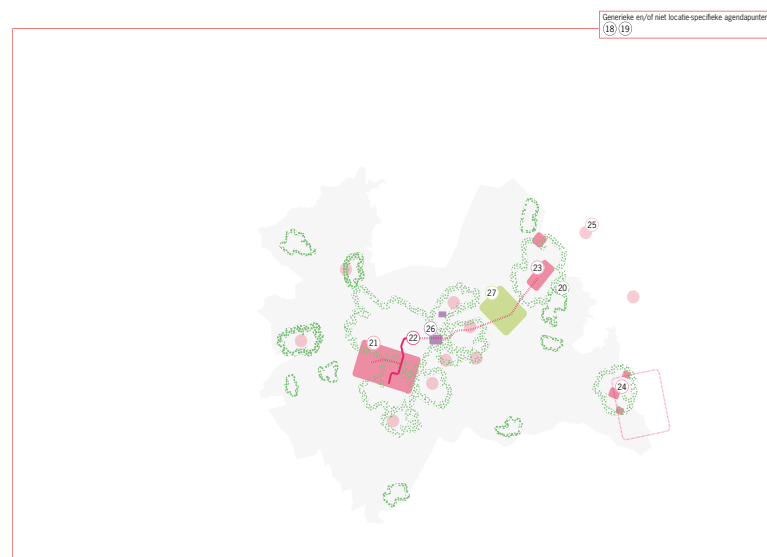
Er is in de provincie Utrecht behoefte aan meer en ook beter recreatief groen. Ontwikkeling van robuuste groenblauwe netwerken in en om de kernen dient meerdere doelen: verbinding tussen stad en land, waterberging, versterking van de biodiversiteit en verbetering van de recreatieve toegankelijkheid. De vier voorbeeldgebieden van Groen Groeit Mee, rond Utrecht, Amersfoort en Veenendaal, kunnen een

eerste bijdrage leveren. In zijn algemeenheid is het nodig om de toegankelijkheid van het landelijk gebied te vergroten waar (hoofd)infrastructuur langs steden en dorpen loopt. Aan de oost- en westzijde van Utrecht en de noord- en westzijde van Amersfoort is de opgave het grootst. Met groene 'scheggen' groeit groen mee en is te voorkomen dat bestaande bebouwde gebieden en nieuwe ontwikkellocaties aaneengroeien.

■ **Agendapunt 21: Integrale verstedelijking realiseren in Groot Merwede, in samenhang met Rijnenburg**

In het grootschalige NOVEX-woningbouwgebied Groot Merwede (Utrecht en Nieuwegein) en polder Rijnenburg kunnen tot 2050 in totaal 60.000 tot 70.000 woningen met bijbehorende arbeidsplaatsen en voorzieningen komen. Provincie Utrecht beziet de toekomstige verstedelijking op deze woon- en

werklocaties in samenhang met opgaven voor klimaatadaptie, energietransitie, bereikbaarheid, groenontwikkeling en gezondheid. Randvoorwaarde voor de integrale verstedelijking is de uitvoering van een samenhangend pakket van OV-maatregelen uit de lopende MIRT-verkenning 'OV en Wonen in de regio Utrecht' (programma U Ned). Belangrijke maatregel is de ontsluiting van Groot Merwede en Rijnenburg met een deels ondergrondse Merwedelijn. Ook de Papendorplijn, een hogere frequentie van tramlijn 22 en de quick wins voor Westraven-Utrecht Science Park zijn onderdeel van dit pakket. Daarnaast zijn investeringen in gebiedsgerichte maatregelen nodig. Voor de ontwikkeling van Metropoolpoort A12-zone is het nodig vooraf condities en randvoorwaarden voor de verhoging van de leefbaarheid en gezondheidsbescherming op orde brengen,

Perspectief voor leefbare steden en regio's (bron: provincie Utrecht)

vooral rond de A12. Tijdige realisatie van Rijnenburg vraagt om het versneld wegnemen van barrières door water en infrastructuur, het ontwikkelen van groen- en watervoorzieningen en nieuwe infrastructuur voor energie en multimodale mobiliteit. Dit moet gebeuren voordat de woningen worden gebouwd en de werklocaties worden gerealiseerd. Dit moet gebeuren voordat de woningen worden gebouwd en de werklocaties worden gerealiseerd. Dit wordt momenteel allemaal onderzocht in het MIRT-onderzoek 'A12-zone in samenhang met Rijnenburg', onderdeel van het programma U Ned. Deze integrale verstedelijking maakt onderdeel uit van de 'Grote U'. Hierbinnen liggen drie belangrijke Metropoolpoorten die goed met de rest van NOVEX-gebied Utrecht-Amersfoort en Nederland zijn verbonden: Lunetten Koningsweg-Utrecht Science Park; A12-zone en Leidsche Rijn-Zuilen.

■ **Agendapunt 22: (Deels) ondergrondse Merwedelijk realiseren als eerste stap in de OV-schaalsprong**

De stapeling van opgaven voor verstedelijking, bereikbaarheid en leefbaarheid in het NOVEX-gebied Utrecht-Amersfoort vraagt om een schaa sprong in het OV-systeem. In de Mobiliteitsstrategie 2040 is hiervoor een perspectief geschetst. De ontsluiting van het grootschalige NOVEX-woningbouwgebied Groot Merwede met de (deels) ondergrondse Merwedelijk (en een mogelijke aftakking daarvan naar Rijnenburg) is te zien als een eerste segment. In de toekomst kan deze snelle en hoogwaardige OV-verbinding worden doorgetrokken van Utrecht Centraal via de binnenstad-as naar Utrecht Science Park, als onderdeel van de dragende OV-(sprinter)verbindingen. Ook een koppeling

met een hoogwaardige OV-verbinding tussen het Utrecht Science Park naar Amersfoort hoort bij dit perspectief. Voor het OV in en rond Amersfoort wordt uitgegaan van een sternetwerk van Bus Rapid Transit-verbindingen; dit wordt nader wordt uitgewerkt op basis van de Mobiliteitsstrategie 2040 en het OV-netwerkperspectief (provincie Utrecht).

■ **Agendapunt 23: Verstedelijking realiseren in Spoor- en A1-zone Amersfoort**

In het grootschalige NOVEX-woningbouwgebied Spoor- en A1-Zone Amersfoort kunnen tot 2040 10.000 tot 14.000 woningen worden gerealiseerd met een mix aan functies, zoals werklocaties, voorzieningen, water, energie, multimodale mobiliteit, groen en gezondheid. De integrale verstedelijking rond de Metropoolpoorten Amersfoort Centraal en Amersfoort Schothorst vraagt om een blijvend goede aantakking op het (inter)nationale netwerk van Intercity's, treinen die met hoge frequentie rijden en een oplossing voor de externe veiligheidsproblematiek rond het spoor. Dit vergt keuzes over het hoofdspoorwegennet. De realisatie van het afgesproken multimodaal bereikbaarheidspakket en de aanpak van A28/A1 Knooppunt Hoevelaken zijn essentieel voor de verstedelijkingsopgave. Totdat wordt overgegaan tot realisatie van dit project is een (no-regret) overbruggingspakket nodig met maatregelen voor doorstroming, OV en leefbaarheid. Op termijn is de ontwikkeling van een snel en frequent stervormig netwerk van HOV-verbindingen een vereiste. Daarnaast zijn investeringen in gebiedsgerichte maatregelen nodig.

■ **Agendapunt 24: Realiseren integrale verstedelijking Foodvalley inclusief hoogwaardig OV**

Binnen grootschalig NOVEX-woningbouwgebied Foodvalley is met name in en rond de kernen Rhenen, Veenendaal (provincie Utrecht), Ede en Wageningen (provincie Gelderland) een schaa sprong in stedelijkheid mogelijk. Hier kunnen tot 2040 25.000 nieuwe woningen met bijbehorende arbeidsplaatsen en voorzieningen worden gerealiseerd. Dit vraagt om handhaving van de huidige treinbediening, oplossingen voor bestaande knelpunten (zoals verbreding Rijnbrug en aansluiting A1-A30), aanpassingen van het spoor- en wegennetwerk en verbeteringen in hoogwaardige OV- en fietsverbindingen. Ook vraagt het om aanpak van netcongestie en voldoende groen- een (drink-) watervoorzieningen. Met de transformatie van locatie Spoorzone Veenendaal wordt ruimte gecreëerd voor ruim 3.000 nieuwe woningen tot en met 2030. Locatie Veenendaal-De Klomp is voor na 2030 in beeld voor zowel wonen en werken. Een integrale ontwerpaanpak is nodig om water en bodem sturend goed vorm te geven. Voor dit tijdvak is ook de locatie De Meent in beeld. Hier zal eveneens een integrale ontwerpaanpak nodig zijn en vraagt mobiliteit een nadere verdieping. Meer nog dan in andere regio's speelt in Foodvalley het stikstofvraagstuk een grote rol, door de omvangrijke agrarische sector. Er is daardoor een grote afhankelijkheid tussen de ontwikkeling van en voor landbouw, natuur en verstedelijking (woningbouw, werklocaties en bereikbaarheid).

- **Agendapunt 25: Integrale ontwikkeling Regio-poorten uitwerken in een complementair netwerk**
Om de groei van de verstedelijking in het NOVEX-gebied Utrecht-Amersfoort voor een deel te accommoderen, bieden de Regio-poorten Bilthoven, Breukelen, Bunnik, Driebergen-Zeist, Houten, Vianen, Woerden en Zeist Noord (provincie Utrecht) en Barneveld en Nijkerk (provincie Gelderland) potentie. Daarbij is een integrale aanpak nodig, dus niet alleen voor wonen en werken, maar ook voor water, energie, multimodale mobiliteit, groen en gezondheid. De ontwikkeling van de Regio-poorten zal op de korte en de middellange termijn investeringen vergen. Rijk en regio werken die gezamenlijk uit, onder andere in het Adaptief Programma van het NOVEX-gebied.

- **Agendapunt 26: Doorontwikkeling van het Utrecht Science Park faciliteren**
Het Utrecht Science Park (Utrecht, Bilthoven en Zeist) heeft zich ontwikkeld tot het hart van de aan gezondheid gerelateerde economie in Nederland. Het is belangrijk dat het nu en in de toekomst een levendige plek is waar mensen elkaar kunnen ontmoeten en zich prettig voelen. Het Utrecht Science Park is daarnaast dé plek waar onderwijs, kennisuitwisseling en innovatie samenkomen om gezamenlijk met kennisinstellingen en bedrijven te werken aan maatschappelijke opgaven (energietransitie, circulariteit en digitalisering). Dat willen we bereiken met een kwalitatief hoogwaardige, klimaatadaptieve en natuurinclusieve inrichting van de openbare ruimte en bescherming en benutting van de uitzonderlijke universele waarde van Werelderfgoed Hollandse Waterlinies. Randvoorwaarde voor de verdere ontwikkeling is

het meegroeien van de bereikbaarheid. Mogelijke oplossingsrichtingen zijn frequentere verbindingen via de Uithoflijn/tram 22, HOV-bussen/Bus Rapid Transit via de Waterlinieweg en een tweede busbaan op het Utrecht Science Park. Deze oplossingsrichtingen komen uit de lopende MIRT-verkenning 'OV en Wonen in de regio Utrecht'. Uit de Mobiliteitsstrategie 2040 blijkt dat een hoogwaardige OV-ontwikkeling op de as Merwedelijk-binnenstad een mogelijk wenkend perspectief kan zijn om Rijnenburg, Groot Merwede, Utrecht Centraal, Utrecht centrum en Utrecht Science Park op een goede wijze met elkaar te verbinden. Ook een koppeling met een hoogwaardige OV-verbinding van Utrecht Science Park naar Amersfoort (Sporzone) hoort bij dit perspectief.

- **Agendapunt 27: Inzetten op integrale en gebiedsgerichte aanpak van defensierreinen**
Het ministerie van Defensie wil in de Regio Amersfoort logistieke en operationele eenheden samenbrengen. Het gaat om het gebied op de Utrechtse Heuvelrug tussen Amersfoort, Soest, Leusden en Zeist. Deze opgave rond de defensierreinen vraagt om een gezamenlijke, integrale en gebiedsgerichte aanpak waarin de opgaven voor energie, (circulaire) economie en wonen goed worden geïntegreerd met de opgaven voor water, bodem, natuur, landschap, erfgoed en de omliggende kernen. Ook de ontwikkeling van een Defensie-kazerne van 500 hectare met 7.000-8.000 militairen en ongeveer 1.300 opleidingsplaatsen ergens centraal in Nederland (locatie nader te onderzoeken) heeft grote gevolgen voor de Utrechtse regio's en met name de Regio Amersfoort vanwege de beschreven defensieontwikkeling. Dit zorgt voor

mobiliteitstoename op weg en spoor en gevolgen voor wonen en economie over gemeente- en provinciegrenzen heen.

Overzicht acties voor perspectief voor leefbare steden en regio's

De agendapunten 18 t/m 27 vragen diverse acties van Rijk en provincie. Deze acties zijn hierna opgenomen. Bij iedere actie is aangegeven welk agendapunt het betreft en wie ervoor aan de lat staat.

Conditie en randvoorwaarden op orde

- Nationaal Isolatieprogramma voortzetten **(18, Rijk)**.
- Programma Aardgasvrije Wijken uitbreiden **(18, Rijk)**.
- Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing opnieuw instellen **(18, Rijk)**.
- Bouwbesluit aanpassen om circulair bouwen en het gebruik van biobased bouwmaterialen te stimuleren **(18, Rijk)**.
- Korte Termijn Aanpak, Aanpak 2030 en Mobiliteitsstrategie 2040 van programma U Ned uitvoeren **(19, 26 gezamenlijk)**.
- Mogelijk maken om doelstelling van 10% groenblauwe dooradering uit het Nationaal Programma Landelijk Gebied in te zetten om stad en land te verbinden **(20, Rijk)**.
- De provinciale uitwerking van de landelijke Bossenstrategie uitvoeren: 'Meer en beter bos voor Utrecht' **(20, gezamenlijk)**.
- De uitvoering van programma Groen Groeit Mee koppelen aan de Agenda Natuurinclusief en de programmatische aanpak Groen in en om de Stad **(20, gezamenlijk)**.

- Waarden van landschap en erfgoed in den breedte en specifiek ook het UNESCO Werelderfgoed Hollandse Waterlinies, beschermen, benutten en beleefbaar maken ter ondersteuning van opgaven zoals adaptatie aan klimaatverandering en het verbinden van stad en land **(20, 26, provincie)**.
- Het MIRT-onderzoek 'A12-zone in samenhang met Rijnenburg' uitvoeren **(21, gezamenlijk)**.
- De bijdrage aan projecten Alternatief Ring Utrecht, Noordelijke Randweg Utrecht, A28/A1 Knooppunt Hoevelaken en A1/A30 Barneveld zo snel mogelijk (opnieuw) oppakken **(21, 23, 24, 25, Rijk)**.
- Samenwerken aan een schaa sprong OV om de noodzakelijke woon- en werklocaties te kunnen realiseren en de draaischijf Utrecht te laten functioneren. Prioriteit is uitvoering geven aan de MIRT-Verkenning OV en Wonen met een snelle en (deels) ondergrondse Merwedelijn tussen Utrecht Centrum en Westraven samen met verbeteringen voor tram 22, HOV Waterlinieweg en de bereikbaarheid van het Utrecht Science Park. Ook moet de transfercapaciteit van knooppunt Amersfoort Centraal op termijn worden vergroot **(21, 22, 26, gezamenlijk)**.
- Adaptief Programma NOVEX-gebied Utrecht-Amersfoort uitvoeren **(21, 22, 23, 25, 26, gezamenlijk)**.
- Zorgen voor een blijvend goede aantakking van Amersfoort op het (inter)nationale netwerk van Intercity's, hoge frequentie van treinen en oplossing voor de externe veiligheidsproblematiek rond het spoor **(23, Rijk)**.
- Multimodaal bereikbaarheidspakket Amersfoort realiseren **(23, gezamenlijk)**.
- Uitvoeringsagenda NOVEX-gebied Arnhem-Nijmegen-Foodvalley uitvoeren **(24, gezamenlijk)**.

- Zorgen voor interdepartementale betrokkenheid bij integrale en gebiedsgerichte aanpak van defensie terreinen (naast Defensie ook BZK, EZK, IenW, LNV en OCW) **(27, Rijk)**.
- Nationale ambities voor defensie terreinen koppelen aan gebiedsgerichte inzet van rijksbudgetten **(27, Rijk)**.

Wijziging omgevingsbeleid

- NOVEX-gebieden Utrecht-Amersfoort en Arnhem-Nijmegen-Foodvalley en grootschalige NOVEX-woningbouwgebieden, Metropoolpoorten, Regiopoorten en vitale kernen opnemen in de Nota Ruimte (in nationale ruimtelijke hoofdstructuur, beleid en instrumenten) **(21, 23, 24, Rijk)**.
- Locatie De Meent opnemen in Visiekaart wijziging Omgevingsvisie **(24, provincie)**.
- Beleid voor innovatielocaties en campussen ontwikkelen en opnemen in wijziging Omgevingsvisie **(26, provincie)**.
- Beleid voor defensie terreinen opnemen in wijziging Omgevingsvisie **(27, provincie)**.

Onderzoeksagenda

- Utrechtse barcode operationaliseren voor toepassing in de hele provincie en voor alle ruimtelijke opgaven, in de wijziging Omgevingsvisie provincie Utrecht **(18, provincie)**.
- Onderzoek doen naar integraal ontwerpen van alle verstedelijkingslocaties in de NOVEX-gebieden **(21, 23, 24, 25, provincie)**.
- Onderzoek doen naar het ontvlechten van het autoverkeer op de A12 **(21, 25, gezamenlijk)**.

Colofon

Tekst, tabellen en kaart ruimtelijk voorstel:

Kernteam Ruimtelijk Voorstel provincie Utrecht

Ontwerpend onderzoek:

Urhahn stedenbouw & strategie,
Strootman Landschapsarchitecten en CE Delft

Grafische vormgeving en opmaak:

Enof creatieve communicatie

Tekstredactie:

Tekstbureau Met Andere Woorden

Fotografie:

Utrecht Marketing en provincie Utrecht

De provincie Utrecht heeft haar best gedaan om bronnen en rechthebbenden van beeldmateriaal dat is gebruikt te achterhalen en te vermelden. Wanneer desondanks beeldmateriaal wordt getoond waarvan u (mede)rechthebbende bent en u voor het gebruik daarvan niet als bron of rechthebbende wordt genoemd, ofwel geen toestemming geeft voor het gebruik, dan kunt u contact met ons opnemen.

Provincie Utrecht

December 2023

Postbus 80300, 3508 TH Utrecht

T 030 25 89 111